
Yordan Yovkov
Tekerleklerin Türküsü
Çeviren: Türker Acaroğlu
Öykü
EVRENSEL BASIM YAYIN

EVRENSEL

BASIM YAYIN

Yordan Yovkov

TEKERLEKLERİN TÜRKÜSÜ

Bulgarca Aslından Çeviren: M. Türker Acaroğlu

Öykü

DOĞA BASIN YAYIN
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Tarlabaşı Blv. Kamerhatun Mah. Alhatun Sk. No: 25 Beyoğlu / İstanbul
T: 0212 255 25 46 F: 0212 255 25 87
www.evrenselbasim.com - info@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın **550**
Tekerleklerin Türküsü: Yordan Yovkov

Çeviren: M. Türker Acaroğlu
Genel Kapak Tasarım: Savaş Çekiç
Kapak Uygulama: Devrim Koçlan

ISBN 978-605-4834-48-8
© Evrensel Basım Yayın 2013 - Sertifika No: 11015

Birinci Basım Kasım 2013 • İstanbul

Baskı: Ezgi Matbaacılık Tekstil Pors. İnş. San. Tic. Ltd. Şti.
Sanayi Cd. Altay Sok. No: 14 Yenibosna / İstanbul • Sertifika No: 12142
T: 0212 452 23 02 - www.ezgimatbaa.net

TEKERLEKLERİN TÜRKÜSÜ

İÇİNDEKİLER

TEKERLEKLERİN TÜRKÜSÜ 9
MAHKEME 23
SENEBİRLİ KARDEŞLER 45
ASİYE 53
KÖYE GELEN YABANCI 63
KADIN KALBİ 71
AYRI BİR DÜNYA 79
ALBENA 85
TELGRAFIN TELLERİNE KUŞLAR MI KONAR? 91
SERAFİM 97
SERSERİ 103
BİR KÖY ÖĞRETMENİ 109
BABA 115
MOR MENEKŞELER 123
PERİLER GECESİ 133
ELKA 143

TEKERLEKLERİN TÜRKÜSÜ

Ali-Hanife* köyünün tanınmış araba ustası Salih Yaşar'ın ünü, artık epeyi uzaklara varıyordu. Ali-Hanife'de onun gibi bir usta daha önceleri hiç görülmemiş, bundan böyle de görülüp görülmeyeceği bilinemezdi. Dolaydaki köylerin lâfı bile olmazdı, oralarda bunun gibi bir usta yoktu ya; kasabada bile bulunmazdı. Hem bu öyle bir kasabaydı ki, yıldız ışınları gibi, her yöne çıkan yolların bulunduğu sonsuz bir düzlüğün ortasında kurulmuştu, ta ilk çağlardan beri buranın en birinci ustaları arabacı ustasıydı. Ama kimi zaman böyle şeyler olur. Salih Yaşar, Tanrı vergisi yeteneğiyle tüm arabacılardan üstün olmuş, bir rastlantı sonucunda ortaya çıkmıştı. Hani köylerde bir rastlantı olarak beliren anlı-şanlı üfürükçüler vardır, en ağır hastalıkları tedavi ederler, çokluk şifalı bir ot, kızgın bir demir ucu ya da yalnızca birkaç sözle ölmek üzere olan birçoklarını yeniden yaşama kavuştururlar. İşte bu da ona benzer bir şeydi.

Gerçekten, Salih Yaşar'ın o adamlara benzer bir yanı vardı. Her demirci gibi güçlü-kuvvetli, ama bununla birlikte hoş, durgun tabiat-

* *Ali-Hanife ya da Ali-Kalfa:* Deli-orman bölgesinde Hacı-oğlu-pazarcık (şimdi Dobriç) iline bağlı Türk köyü; nüfusu 230 (1985), tümüyle Türklerden oluşur. 1942 ve 1949 yıllarında adı iki kez Bulgarcaya çevrildi: Germantsi ve Dobrevo oldu. Yovkov, kimi öykülerinde bu köyü anlatır. Osmanlı-Türk döneminde her iki Türkçe adı da kullanılırdı.

lı, içine kapanık bir adamdı. Az konuşurdu, ancak bu az sözler de açık, akıllıca, ölçülüydü. Onu dinleyenlere her zaman öyle gelirdi ki, Salih Yaşar'ın gözlerinde söylenmemiş, susulmuş, gizli kalmış daha pek çok şey vardır. Sanki Salih Yaşar'ın ruhunda bambaşka bir demirci vardı; bu adam da çalışıyor, bu adam da demir dövüyordu, ama gözle görülmüyordu, yalnız bu iç ateş ocağının kıvılcım ve yankıları Salih Yaşar'ın düşünceli gözlerinde parlıyordu. Böylece Salih Yaşar kirli elleriyle basbayağı bir adamdı, demir dövüp araba yapardı, ama bir bilgin görünüşü vardı, onu tanımayan, ellerinin becerisini hiç bilmeyen kimselerde bile kendiliğinden bir saygı uyandırırdı.

Hemşerilerince çok iyi bilinen başka bir huyu daha vardı: Her akşam, gün batımından az önce, başkalarınca pek erken sayılacak bir saatte, Salih Yaşar ansızın işi bırakıp işliğini kapatırdı. Çıraklarla kalfalar, kömürden kapkara olmuş yüzlerini çarçabuk yıkayıp dağılırlardı. Hiçbir öğüt, hiçbir dilek, Salih Yaşar'ı daha geç vakte dek kalıp ne denli olursa olsun, herhangi bir işi bitirmeye zorlayamazdı. "Yaparız, derdi, yarın da vakit var, yarın da Tanrı'nın günü." Bunu da sessizce, ama kesin olarak söylerdi. Sanki artık her şeyle ilgiyi kesmiş, her şeyi unutmuş, gür kaşlarının altında saklı gözlerini dolduran o garip düşünceli hale dalmış, uzak bir yerlere gitmiş gibiydi. Terli omuzlarına bir gömlek atarak, azıcık kamburlaşmış, durgun, yere baka baka evine yollanırdı. Karşılaştığı kimseler onu saygıyla selâmladıktan sonra şaşkın şaşkın yüzüne bakarlar, Salih Yaşar'ın yüreğini bir acının ezdiğini, ivedi ivedi evine gidiyorsa, bunun dinlenmek için olmayıp kendisiyle, düşünceleriyle baş başa kalmak için olduğunu sanırlardı.

Aslına bakılırsa, dinlenmenin tadını hiç kimse Salih Yaşar kadar duyup çıkaramazdı. Eve varır varmaz, dışarıdaki peykeye oturur, yapayalnız oturup ovaya doğru bakar. Kahvesi gelir, sigara sigara üstüne içer, dinlenirdi. Yorgunluk hoş titreşimlerle vücudundan süzülüp giderken, Salih Yaşar, hiçbir şey düşünmeden, yalnızca gözlerinin gördüğü şeye bakıp sevinirdi. Yarısı gölgede, yarısı güneşte kalmış yemyeşil alanlarda koyunlar otlar, apak kazlar dizi dizi köye yollanırdı. Sürülerinden ayrılan kısraklarla genç aygırlar, savrulan

yeleleriyle birbirlerine karşı koşup koşup kişnerdi. Batan günün göklere fırlattığı ışıklar, sanki kırlangıçları sarhoş ederdi; yere sürünürcesine alçaktan uçup giderken, apansız bir ok gibi yukarıya süzülürlerdi. Leylekler, durgun ve ciddi bir tutumla, samanlıklara çekilirdi. Salih Yaşar onları seyrederdi: Yavrularını besledikten sonra bir köşeye çekilirler, sanki bir şeyler fısıldaşırlar, sanki gökyüzüne ve Tanrı'ya bakmak istercesine, başlarını geriye iterek, uzun gagalarıyla gürültülü, görkemli bir takırtıya başlarlardı. Bu sırada üzerinde Çobanyıldızı'nın ışınları cilveleşen kapkara meyve ağaçlarının ötesinden hocanın ezan sesi gelince, Salih Yaşar da kalkıp namazını kılmaya giderdi.

Az sonra Salih Yaşar yine peykesine oturunca, olmuş olan değişikliğe şaşıp kalırdı: Tümden kararan ovada artık hiçbir şey görünmez olurdu; ufuktan, parça parça olmuş toz bulutları arasından ay, kızgın bir demiri andıran kızıl, iri yüzünü gösterirdi. Salih Yaşar'ın dışarıyı seyirden vazgeçip kendi düşüncelerine daldığı saatler gelirdi. Ali-Hanife köylüleri haklıydı: Salih Yaşar'ı üzen bir şey vardı, her akşam bu vakitler o bunu düşünürdü.

İşler yolundaydı. Vaktiyle yoksul, basbayağı bir demirciyken, şimdi ünlü bir usta olmuştu; en uzak köşelerden siparişler alıyordu. Gereğinden çok işi vardı. Salih Yaşar hiç kimseyi geri çevirmekten hoşlanmazdı. Aslında işi ne denli çok olursa, ne denli ivmek gerekirse, o denli iyi çalışırdı. Ta içinden gelen umulmadık güçlerle alevlenir; hevesle, hırsla çalışır, kolu daha güvenilir, gözü daha keskin olurdu. Demir de çekicinin altında ansızın öylesine yetkin biçimlere bürünürdü ki, böylesini en yavaş, en dikkatli bir çalışma sırasında da yapamazdı. İşte tam böyle bir iş, Salih Yaşar'ın gönlüne göre olurdu. Ellerinden çıkan arabalar, gerçek birer harikaydı: Kendiliğinden yola düzülecek denli yeğnil, gelinler gibi güzel, alaca boyalı arabalardı bunlar; üzerlerindeki süsler, yeni açan çiçekler gibi parlardı. Ama bu arabaların en şaşılası yanı, giderken çıkardığı seslerdi. Sanki demir dingillerinde gizli bir müzik sesi vardı. Salih Yaşar'ın bunları nasıl yaptığını bir kendisi, bir de Tanrı bilirdi. Ancak onun arabaları ötekiler gibi ses çıkarıp kafa şişirmez, yollarda türkü söylerdi.

Arabalar yollarda türkü çığırırken, sanki bir adamın çok varsıl olsa bile, çok mutsuz da olabileceğini anlatırdı. Salih Yaşar'a bu varlık niçin, neden gerekti? Çok geç gelmişti bu varlık. Tepe üstünde, kasabadan dönerken arabaların en tatlı seslerini yaydığı ana yolun sağ yanındaki mezarlıkta iki oğlu, iki şahin yatıyordu. Üzerlerinde yüksek, kabaca yontulmuş mezar taşları dikiliydi. Toprağı, sanki hiçbir zaman kazılmamışçasına, ot bürümüştü. Her ilkyaz orada çiçek açan leylâk da sanki Tanrı tarafından vaktiyle oraya dikilmişti. "Yanlarına giderken altınlarımdan onlara bir şey götürecek ya da kendim için bir şey alacak değilim" diye düşünüyordu Salih Yaşar. Karanlık Salih Yaşar'ın gözlerini gizlediğinden, bunlarda neler okunduğunu görmek olası değildi, ama titreyerek yere bakıp düşünüyordu: "Keşke yoksul bir adam olsaydım da iki yiğidim sağ olsaydı, şimdi bile geniş omuzları, al yanakları, mavi gözleriyle bana gülümsüyorlar."

Bu noktaya varınca, Salih Yaşar şunu düşünmeye başlıyordu: Büyük bir iyilik, çıkar gözetmeyen bir hayır işi yapmalıydı ki, halkı daha çok etkilesin, kuşaklar boyunca anılsın. Bir zamanlar konuşmalarını dinlediği ak saçlı, akıllı yaşlılar buna "sevap" diyordu. O sırada, ünlü Karalez çeşmesini yaptırmış olan Karacalar (Sırnino) köyünden Murat Bey aklına geliyordu. Ne güzel bir yere yapılmış, ne güzel bir çeşmeydi o! On dokuz taş yalak, önlerinde han avlusu gibi bir kaldırım, gözyaşı kadar duru, soğuk bir su sıçratıp şırıldayan üç musluk. Çevresi ise sararmış bir ova, kupkuru, çatlak bir toprak, çöldeki gibi boğucu bir sıcak. Sürüler, gelir, insanlar gelir, sıcaktan, susuzluktan yanan gözlerle çeşmeye yönelirdi. Çeşmenin her iki yanında ak bir şose yolu vardı; bu yoldan gelip geçen herkes, ister gelici, ister gidici olsun, su içmek üzere çeşmeye uğrardı. Belki pek az kişi bunu dile getirirdi, ama herkesin gönlünde Tanrı'ya şükran ile bu çeşmeyi yaptırana övgü vardı; üç musluktan akan su, sanki süreklice onun adını fısıldardı.

Salih Yaşar da buna benzer bir hayır işi yapmak istiyordu. Ama her yerde bir su kuyusu kazdırmak, kötü bir yere bir köprü kurdurmak, yolcuların geceleyeceği bir han yaptırmak geliyordu aklına. Ancak bütün bunlar ona ya yetersiz ya da elverişsiz görünüyordu. Düşünceleriyle boğuşuyor, çözümlenmesi güç bir sorun karşısında

kalmışçasına güçsüz, ne yapacağını bilemiyordu. En sonunda eve dönmesi gerektiğini anlayınca, ayağa kalkıp yollanıyordu. Ay bir hayli yükselmiş, solmuş görünüyordu. Yakınından bir adam geçiyor, onunla birlikte, yerde, bir yandan bir yana gölgesi de yürüyordu. Çevre aydınlık olduğundan, Salih Yaşar adamın tüfeği bulunduğunu görüyor, onun gece bekçisi Cafer olduğunu anlıyordu.

– Akşamlar hayrolsun, Salih Usta, diyor Cafer; duruyor, ağzındaki sigara parlıyor.

– Hayrolsun, Cafer.

– Hava çok güzel!

– Gerçekten güzel. Ben de bu yüzden çokça oyalandım ya.

Cafer şakalaşarak:

– Ne güzel mehtap! diyor. Tam kır at hırsızlığı havası…

Cafer öteye geçip dolaşıyordu. Salih Yaşar evine yollanıyor, akasyaların gölgesinde altın gibi parlayan noktalara bakıyor, her akşam aklına gelen şeyi düşünüyordu. Çünkü her akşam Cafer buradan geçerken ona seslenirdi. Cafer yoksul, ama iyi bir delikanlıdır; yıllarca önce kızını istemiş, ancak kızı onu beğenmemişti. O günden bugüne çok zaman geçti. Cafer, Salih Yaşar'la sohbet etmeyi seviyordu, ama yaşlı adam bu dostluğun ardında derin bir acının, söylediği sözlerin altında gizli başkaca düşüncelerin bulunduğunu sezinliyordu. Bu akşam da, onun karanlığa nasıl daldığını, sigarasının nice parıldadığını gördükçe, onda geçmişten hâlâ bir şeyler kalmış olduğunu, karanlıkta sigarasının yanışı gibi, yüreğinde elan bir yaranın yanmakta bulunduğunu düşünüyordu.

Alıştığı üzere, Salih Yaşar her akşam dışarıda, peykede oturmayı sürdürüyordu. Ama deniz yönünden esen serin yel aldatıcı olur. Bir gün Salih Yaşar soğuk algınlığına uğradı, yatağa düştü. İlkin bunun önemsiz bir şey olduğunu sanıyor, çarçabuk iyileşeceğini umuyordu; kalfaları işi sürdürüyor, çekiç sesleri eskisi gibi hep işitiliyordu. Ama işte Salih Yaşar'ın hastalığı ağırlaştı, kalfalar artık tek başlarına çalışamaz oldu, çekiç sesleri ansızın durdu. Bu sessizlik Salih Yaşar'ı ürküttü, ağır hasta olup ölebileceğini ancak şimdi anladı. Ölümden korkmuyordu, ona göre

de hazırlanıyordu. Ancak her insan gibi, o da çelimsiz bir varlıktı, düşünceleri şimdi önüne geçilmez bir güçle kendisi için en değerli, en sevimli şeylere dönüyordu. Biricik kızını bir an önce görmekten başka isteği, başka bir beklediği yoktu. Onu, bütün çocuklarını sevmiş olduğu denli seviyordu, ama o pek güzeldi, yüzü de çok benzediği ilk karısının yüzüyle birleşiyor, kaynaşıyordu. Bu ise, yoksul olup yavan lokma yediği, ama genç, mutlu olduğu çağı anımsatıyordu kendisine.

Kızına haber götürüp onu buraya getirmeye özel bir adam yollamıştı. Salih Yaşar onun gelmesi için gereken vakti dakikası dakikasına hesaplıyorsa da o gelmek bilmiyordu. Daha dün gelmesi gerekiyordu, ama bugün de gelmedi, gecenin geç saati olduğu halde, şimdiye dek de görünmedi. Salih Yaşar yumuşak yaradılışlı bir adam olduğundan, kimseyi kolayca azarlayamazdı, ama şimdi kendini tutamadı, sinirlenip bağırıyor, kızını nankörlük, saygısızlıkla suçluyordu. Coşku ve sıkıntıdan, gündüzün iki kez fenalık geçirdi, ayıltmak için yüzüne soğuk su serpmek zorunda kaldılar. Beklemekten, umutlanmaktan güçsüz kalmış bir halde sırt üstü yatakta yatıyordu. Başına ak bir mendil bağlanmış, altından, gözkapaklarına konulan bir limonun iki yarısı şişkinlik yapıyordu. Aşağıda, yerde gene çok yorgun karısı uyukluyordu.

Sıcak geceler geri gelmişti. Pencereler açılmıştı. Dışarıda akasyalar kararıyor, yaprakları arasında ayın apak ışığı akıyordu. Köy sessizdi, köpekler bile havlamıyordu. Ara sıra yalnız gecekuşu denilen bir baykuş gelip geçiyordu; bu kuşun ağlayan sesi, sanki ölümün sesiymiş gibi, uğursuzlukla geceyi deliyordu. Sonra ortalık gene durgunlaşıyor, yalnız ayın gümüşsü ağında sarkan akasya dalları kararıyordu. Salih Yaşar da tümden kulak kesildiği halde karmakarışık bir gürültüden başka bir şey duymuyor, az sonra bu gürültünün kulaklarında çırpan kandan ileri geldiğini anlıyordu.

Ansızın titredi: Bir araba geliyordu. Ağır ağır, boğuk boğuk tıngırdıyor, anlaşılan bir yokuş çıkıyordu. Ama işte, aşağıya doğru gürültüyle inmeye başlıyor, sesi gene biraz kesiliyor, en sonunda, düzlüğe çıkınca, hızlanıp türkü söylemeye başlıyordu! Salih Yaşar'ın yüreği çarpıyor, yatağında doğrulup dinliyordu. "Bu Şakire'dir, diye

düşünüyordu, odur, o!" Bundan kuşkusu yoktu, çünkü geceleyin öten, tekerleklerin arasına sokulan, ayın ışıklarıyla birlikte gelen, pencerede duran, tanıdık gözlerin parlaklığını getiren, "geliyor" diye bağıran bu çelik sesler de aynı şeyi söylüyordu.

Salih Yaşar'ın göğsünde sıcacık, tatlı bir şey yükseldi. Kalkmaya çabaladı, tahta kerevet çatırdadı. Yaşlı karısı uyandı.

– Ne var? diye sordu, korkuyla bakındı.

– Kalksana. Şakire geliyor.

– Şakire mi? O mu geliyor? Hani, nerede?

– Dinle, bak! Bir araba…

– Ah, araba… Şimdiye dek az araba mı geldi, geçti…

Ancak Salih Yaşar'ın gözleri yanıyordu. Eliyle buyurgan bir işaret yapınca, karısı susmak zorunda kaldı.

– Dinlesene! diye yineledi, pencereyi gösterdi.

Akasya yaprakları titreşiyor, aralarından ay ışığı örümcek ağı gibi yayılıyor, tekerleklerin tatlı sesi, ılık bir yağmurun damlacıkları gibi pencereden içeriye giriyordu. Araba artık büsbütün yakınlaşmıştı, avlularına girip durakladığı apaçık belli oluyordu. Yorgun atlar burundan sesli sesli soluyor, aralarında Cafer'in sesi de bulunan erkek sesleri bağırışıyor, işte dışarıda ayak sesleri, akasyalar altında ayak sesleri var, Şakire'nin sesi geliyor. Yaşlı kadın dışarıya fırlıyor. Salih Yaşar'ın gözlerinden iki damla yaş boşanıyor, yüzünde sıcak çizgiler çizerek yere yuvarlanıyor…

Aradan bir ayı aşkın bir süre geçti. Çoktan iyileşmiş olan Salih Yaşar demirci işliğinde çalışıyordu. Ölmemişti, çünkü kendisinin dediği gibi, ölüm beklenince gelmez, hiç ummadığımız zaman çıkagelir. Ancak bütün bunları artık düşünmüyordu. Sağlık geri gelince, acılarla ağrılar kolayca unutulur.

Kızı gideli birkaç gün olmuştu, şimdi Salih Yaşar, eskisi gibi, peykeye oturmuş, en çok onu düşünüyordu. Kızı, evine ne büyük bir sevinç getirmişti! O vakte dek Salih Yaşar'ın geniş, büyük evi bir türbeyi andırıyordu; onu yaptırırken içinde kalabalık bir ailenin oturacağını hesaplamış, o vakitler meraklıların dikkatini çeksin diye çevresini yüksek,

dikenli bir çitle çevirmişti. Şimdi her yer durgun, sessiz, ölü gibiydi. Yalnız güçsüz, hasta bir kocakarı, bir hortlak gibi, şurada-burada dolaşıyor, kendisi de bir konuk gibi evde ara sıra görünüyordu. Ama işte genç, güzel bir kadın koşa koşa iniyor, akasyalar altından geçiyor, güneş ışıklarını yansıtan, bu yüzden daha da güzelleşen bahçeye girip güller arasında duraklıyordu. Türküler duyuldu, kahkahalar yükseldi de ev canlanıverdi. Hayır, Tanrı bir kimseye birçok armağan verebilir, ama güzellikten büyük armağan olamaz. Şakire'nin söylediği her söz güzel, yaptığı her iş iyiydi. Kendisi de, denilebilir ki, Şakire istediği için iyileşmişti. O bir şey istedi mi, olur, yerine getirilirdi.

Şakire bir çocuk gibiydi, oyun ve eğlenceye çokça gerek duyardı. Koskoca evi temizleyip her şeyi yerli yerine koyduktan sonra, anasından –ilk karısından– kalma ağır, değerli eski zaman giysilerinin saklı durduğu köhne çeyiz sandıkları açıp karıştırmaya başladı. Her gün türlü-çeşitli giysiler kuşanıp süslenmeye, yaramazlıklar, çılgınlıklar yapmaya başladı. Onun için yalnızca bir şaka olan bütün bunları, Salih Yaşar telâşla seyrederdi, çünkü gözlerinin önünde başka bir çağın, bambaşka günlerin anıları, düşleri canlanırdı.

Bir gün, yine öylece süslenip püslenmiş, elinde alacalı ipliklerle bir yumak sırma olduğu halde, girdi, pencere önüne oturarak çevre işlemeye başladı. Sert, geniş kıvrımlarında şalvarının al atlası parıldıyor, göğsünü sıkan mavi yeleğinin sırmasında küçücük kıvılcımlar yanıp sönüyordu. Şakire sanki hiçbir zaman bu denli güzel olmamıştı: Kaşları yay gibi ipince çekilmiş, yüzü apak, yuvarlak, gözleri kara, gür ve uzun kirpiklerle çevrelenmişti. Çevresini işleyip susuyordu, ama bir şey düşündüğü besbelliydi, çünkü kendi kendine gülümsüyordu. İşte, birdenbire pencereye baktı, ağzıyla bir sap iplik koparıktan sonra başını yine işinin üzerine eğdi, daha çok gülümsedi, Salih Yaşar'a bakmaksızın:

– Ya Cafer ne oldu, ne yapıyor? diye sordu.

Salih Yaşar titredi. Evinin dolayında her gece parlayan Cafer'in sigarasını görür gibi oldu. Az sonra:

– Ne yapacak Cafer, dedi, iyidir, buralardadır…

Şakire'nin güzel yüzünde artık gülücük yoktu. Kınalı parmakları daha çevik davranışlarla işliyordu. Yeğnil sesle bir türkü tutturdu. Türkü mü öyleydi, yoksa Salih Yaşar'a mı öyle gelmişti, kendisi, sanki yemyeşil bir ova, gidip gidip türkü çağıran, uzaklara, uzak bir yere gidip yepyeni arabalar görüyordu…

Salih Yaşar hep Şakire'ye ilişkin daha birçok olgu anımsıyordu. Hasta olduğu, öleceğini sandığı, arabanın sesini duyup Şakire'nin geldiğini gördüğü o ağır saatleri istemeyerek anımsıyor, coşup acıma duygusuna kapılıyordu. Ay ışığında türkü söyleyen o arabayı asla unutamayacaktı! Salih Yaşar o saatin acısını da, sevincini de o denli güçlüce duyuyordu ki, tıpkı o zamanki gibi, gözleri kamaşıyor, yaşarıyordu.

Bir güz günü, güneşin yeğnilce yaktığı, gökyüzünün masmavi olduğu, örümcek ağlarının gümüşten teller gibi havada sarktığı günlerden bir gün, peykesinde oturan Salih Yaşar, omzunda tüfeğiyle Cafer'in kendisine yaklaşmakta olduğunu gördü. Onda bir başkalık olduğunu Salih Yaşar hemen anladı. Cafer tıraş olmuş, ince sarı bıyıklarını burmuş, uçlarını sivriltmişti. Fesi afilice eğrilmişti. İri vücudu, geniş omuzları, üst düğmeleri çözülmüş paçaları ile çalımlı çalımlı yürüyordu. Salih Yaşar fodulları sevmezdi; kaşlarını çattı, Cafer yanına gelip selâm verdiğinde, yüzüne bakmadan selâm aldı. Bu sırada Salih Yaşar şunu düşünüyordu: "Sanırım bir gece çit yanındaki akasyalar altında bir hayırsızın sigarasını yanar görmüştüm; Şakire'yi de oradan, avludan dönerken görmüştüm. Gizlice kızımla konuşmuş olmasın, sakın?"

Az sonra, yapmacık bir durgunlukla:

– Nasılsın, Cafer? Ne var, ne yok? diye sordu Salih Yaşar.

Cafer, tüfeğini duvara dayayıp oturmaya hazırlanırken:

– Havadis şu, dedi, İbrahim Çavuş dün akşam çıkageldi.

Salih Yaşar buna pek şaştı:

– Hadi ulan sen de! Hani onu yolda basarak öldürmüşlerdi? Öyle demiyorlar mıydı?

– Öyle diyorlardı, ama adamcağız çıkageldi işte. Gözümle gördüm.

Cafer'in tüm olan biteni anlatmaya hazırlandığı besbelliydi, ama ilkin bir sigara sarıp yaktı, daha sonra yavaş yavaş anlatmaya başladı, köylülerin sözlerine renk kattıkları o ayrıntılarla anlatıyordu.

– Dün akşam, diye başladı, Kasap Osman'ın harmanına doğru gidiyordum. Orada köpekler havlıyordu da, bakayım ne var, dedim. Bir şeycik yoktu, mürver altındaki taşa oturup dinlendim. Vakit bir hayli ilerlemiş olmalı, Kervanyıldızı doğmuştu. Bir ara: çan… çan… diye bir ses duydum, bir araba sesi. Kulak verip dinledim, uzakta, mezarlığın ötesinde, ama öyle güzel bir sesi vardı ki, araba sanki bir türkü çığırıyordu.

Cafer biraz sustu, düşünceli düşünceli önüne baktı.

– Sana bir şey söyleyeyim mi, Salih Usta, işim böyle, ne yapalım, bütün gece uyanık kalmalıyım, gecelerse uzundur, vakit kolayca geçmiyor. Vakit geçsin, diye bakmıyorum, dalıp gidiyorum. Kimi zaman oturup köye dönen arabaları dinliyorum. Bilir misin, Salih Usta, senin yaptığın arabalar hiçbir yerde bulunmaz; her birinin kendi sesi var, her biri kendi makamında türkü söyler. Oturup onları dinler de derim ki, bu Murad'ın, bu Halil oğlu Eşref'in, bu Karanin'in… Şimdi lâfımıza gelelim, dün akşam arabanın sesini duyunca, dinledim, dinledim de o saat: "Bu Çavuş'un arabası, başkasının olamaz!" dedim. Gerçekten, az sonra kulağıma ayak sesleri geldi, bir feracenin kardığını gördüm, bir kadın yürüyor, dolayında domuz yavruları gibi cıyaklayan birkaç çocuk ağlıyordu. Tanıdım, Çavuş'un karısıydı bu. "Babanız geliyor, yavrularım" diyordu onlara. Araba da çan, çan… geliyordu. Ben sana doğrusunu söyleyeyim mi, Salih Usta, dedi Cafer, derin bir soluk aldı, acıdım da ağladım. Ah, dün akşam Çavuş'un evinde ne büyük bir sevinç, ne büyük bir donanma vardı!"

Tümüyle ürperen Salih Yaşar, yere bakıp susarak düşünüyordu. Bir daha hiç seslenmedi. Biraz daha oturan Cafer, tüfeğini alıp gitmeye hazırlandı.

– Salih Usta, dedi, yaptığın arabalar sevap be. Yoldan eve dönüyorsun, evdekiler seni arabanın sesinden tanıyarak karşılamaya çıkıyorlar, ne güzel şey!

Bu sözleri duydu mu, duymadı mı, bilinmez, ama Salih Yaşar tek lâf etmedi, sigarasının koyu dumanıyla sarılmış olduğu yerde, hep öylesine düşünceli kaldı.

Ertesi gün Salih Yaşar demirci işliğindeydi. Çalıştığı sırada pek seyrek rastlanan bir hal oldu ona. Çekicini ardı ardına üç kez örs üstüne koyup kollarını göğsünde çaprazlayarak ateş körüğü çalışırken, uzun süre öylece düşünceli düşünceli kaldı. İlkin Cafer'in Çavuş'un dönüşüyle ilgili olarak anlattıklarını anımsadı. İkinci olarak, Şakire gelirken araba sesini nasıl duyduğunu anımsadı da bu gibi durumlarda her zaman olduğu üzere, gözleri yaşardı. Salih Yaşar üçüncü kez çekicine dayanıp düşünceye dalınca, sanki bir düş görüyormuşçasına, binlerce, binlerce arabayı gözleri önünde gördü: Bunlar köye dönüyor, yollarda türkü söylüyordu; damları üstünde akşam dumanı ve tozu bulunan alçacık evlerden kollarında çocuklarıyla kadınlar çıkıyor, daha büyük çocuklar çevrelerinde koşuşuyor, hepsi de arabalara doğru yürüyor, karşılamaya çıkıyordu.

Salih Yaşar, hiçbir zaman böylesine bir coşku, böylesine bir sevinç duymamıştı. "Tanrım! deyip elini alnına götürdü. Ben körmüşüm, aptalmışım ben! Hayır olsun, sevap olsun, diye çeşme yaptırmak, köprüler kurdurmak istiyordum! Benim yaptığım işten daha büyük bir sevap olur mu? Ben araba yapmalıyım, araba."

– Çocuklar, diye bağırdı, ha gayret!

Çekiçler örsler üstünde çınlamaya, kızgın demirden kıvılcımlar fırlamaya başladı. Salih Yaşar'ın çıraklarıyla kalfaları onun bu hummalı coşkusunu görmeye alışık oldukları halde, gene de ona şaşkın gözlerle gülümseyerek bakıyorlardı.

O gün öğleden sonra Salih Yaşar evinden çıktı; alıştığı üzere, gözlerini yere dikerek, geniş adımlarla Cafer'in oturduğu, köy kıyısındaki yıkık eve doğru yollandı. Kolları sıvalı, elleri yağlı onu tüfeğini söküp temizlerken buldu. Salih Yaşar'ın evine doğru geldiğini görünce, Cafer bu işe çok şaştı, ama yaşlı, bitkin bir kadın olan anası, daha çok şaşıp donakaldı.

Kahve içerken şundan-bundan söz ettiler. En sonunda baş başa kalınca, Salih Yaşar, sözlerini seçip tartarak, kararsız, zoraki bir sesle:

– Cafer, dedi, çokluk seni düşünmüşümdür, çocuğum. Sen de çalışıyorsun, halin-vaktin yerinde, sokakta kalmış değilsin, gerçi… Ancak zanaattan zanaata ayrım var, herkes gibi senin de bir parça toprağın olsa da bunu işlesen daha iyi olmaz mı? İşte, benim varlığım var… Sana yardım etmek isterim… Bu benim için zor değil. Al şunu! dedi, kesin bir sesle, sıkıntısından kurtulmak için, Cafer'in eline bir para kesesi uzattı.

Ama Cafer elini sürüp keseyi almadı. Daha Salih Yaşar konuştuğu sıra yalnız ona bakıp susuyor, ancak mavi gözlerinde bir şey gülümsüyordu.

– Al bakayım, diye yineledi Salih Yaşar. Gücün yetince, bana geri verirsin. Kendine bir parça tarla alıp işle onu.

Cafer keseyi aldı, ama kanı getirmişe benzemiyor, bunu Salih Yaşar'ın gönlünü kırmamak için yapıyordu. Ödünç aldığı anlaşılsın diye oturup parayı saydılar.

Salih Yaşar onu yatıştırmak için:

– Hadi, evlendiğinde, dedi, sana bir araba da yaparım. Yeter ki, evlen.

Cafer suratını ekşiterek:

– Ben evlenmeyeceğim ki, dedi. Parayı alacağım, madem ki sen vermek istiyorsun. Hım… Şaşılacak şey… Hani sen çeşme yaptırmak istiyordun, Salih Usta, ne oldu?

Salih Yaşar, gitmek üzere ayağa kalktı. Cafer'in sözünü keserek:

– Bırak onu, dedi. Çeşme meşme yaptıracak değilim. Araba yapacağım ben, bu bana yeter de artar bile.

Salih Yaşar, içi rahat olarak, işliğine döndü. Bunu neden yaptığının açık hesabını vermek istemiyor, veremiyordu da. Ama hastalığı sırasında kızına boyun eğmeye alıştığı gibi, şimdi de onun isteğini yerine getirdiğini sanıyor, onun oyalayıcı bakışını, gülümseyişini görüyordu.

Salih Yaşar arabacılığını sürdürdü. Yaptığı arabalar şimdi eskisinden çok daha güzel türkü söylüyordu. Salih Yaşar'ın bunları böyle

yapmasının nedeni, yalnız müşterilerini memnun etmek değil, bununla birlikte, ne zamandır zihnine takılan o büyük hayır işini de yapmakta olduğuna artık inanmasıydı.

Bir-iki ay sonra başına bir felâket gelince, pek o denli düşünmedi. Damadı öldü, Şakire dul kaldı. Babasının evine döndü. Kocasının ölümünden az sonra Cafer'le evlenince, buna hiç kimse şaşmadı, evdiliğinden ötürü hiç kimse onu ayıplamadı.

Salih Yaşar şimdi yeni damadına vaat etmiş olduğu arabayı yapıyordu. Her şey hazırdı, bu arabanın çıkaracağı sesin denenmesine sıra gelmişti, yani tekerleklerinin söyleyeceği türküye. Salih Yaşar'ın yaptığı türkü çığıran arabaların gizi şundaydı: Tekerlekle dingilin temeli arasına içten çelik birer ağırşak koyuyordu, tekerlek bir parça gevşek bırakılınca bu ağırşak kimi zaman ona, kimi zaman dingile çarpıyor, ses çıkarıyor, öteki arabaların sesleriyle örgülenince tam bir ezgi oluyordu bu. Pek kolay bir işti bu. Bunda bir giz varsa, ağırşakların alaşımı, ölçüsü ve biçimindeydi. Bunu ise, artık yalnız Salih Yaşar biliyordu.

Şimdi Salih Yaşar, Cafer'e yaptığı arabanın ağırşaklarını denemeye hazırlanıyordu. Elinde çekiç, önlerinde durup düşündü. Salih Yaşar gerçekten akıllı adamdı, bilgili adamdı; çok şey görmüş, birçok deneyim sahibi olmuştu; ama onca apaçık bir şey vardı: Bu dünya acılar, felâketlerle doluysa da yine de güzel olan, her şeyin üstünde duran bir şey var: İnsanlar arasındaki sevgi. Bu arabayla Cafer evine dönecek, Şakire de onu bekleyecekti. Arabanın türkü söylemesi gerek! Salih Yaşar, çekiçle ağırşaklara vurmaya başladı; kulak veriyor, dikkat kesiliyor, her sesi yakalıyor, her ahengi yoklayıp denetliyordu.

MAHKEME

"… Hikâyelerin içinde hele bir tanesi var, "Mahkeme" başlığını taşıyor; hayatında yerli yabancı binlerce hikâye okumuş biri sıfatıyla söylüyorum, bu ayarda bir esere cihan edebiyatında dahi zor rastgelinir… Kitaptaki hikâyelerin hepsi, buram buram Dobruca kokuyor; insanların hepsi, Türk olsun, Bulgar olsun, hümanist bir anlayışla gerçek zihniyet ve davranışları içinde yaşatılmıştır."

(Prof. Sabri Esat Sivavuşgil, "Yeni Sabah" gazetesi, İst., 27 Ocak 1964)

Meydanın tozu-dumanı içinde bir kasırga koptu, yerin dibinden bir anda biten olağanüstü bir ağaç gibi yükselip yukarıya uzandı. Az sonra dağılarak çöküp giden bu toz dumanından yalnızca, ağır ağır yere düşen birkaç saman çöpü ile üç kâğıt parçası kaldı; hava gene temizlendi.

Genellikle "Tokmakçı" takma adıyla tanınmış olan Mustafa Eşref, bu sıra çardakta, salkım ağaçlarının gölgesinde oturuyor, işi-gücü bırakmış, alıştığı üzere dalıp gitmiş, karşılara bakınıyordu. Kasırgayı görmüştü. Başka sefer olsaydı, kim bilir, düşünceleri onu nerelere götürecek, ne akıllıca sonuçlara eriştirecekti. Ama şimdi, denizde, dalgaların üstünde sallanan kayıklar gibi, havada uçuşan bu kâğıt parçacıkları, kendisine basbayağı, aynı zamanda tatsız bir şeyi, bir dava için tanıklığa çağıran belgeyi anımsattı. Ansızın titredi, önüne baktı, parmaklarıyla, sessizce bir şeyler hesaplamaya başladı. Bu işi birkaç kez yineledi, dava gününün uzak olmadığına kanı getirmiş olacak ki, rahatladı, derin bir soluk aldı, sigarasını tazeledi.

Yalnızlığa, rahata alışmış olan Tokmakçı, yaşamında olabilecek her türlü değişiklikten, özellikle yolculuktan çekinirdi. Bundan başka, kendisini üzen bir şey daha vardı: Olayın olduğu merada toplanacak olan mahkemeye gittiğinde, onun vaktiyle varsıl bir adam olduğunu bilen, şimdiki yoksulluğuna gülecek olan bir insan kalabalığıyla karşılaşacaktı. Keyfi kaçmıştı artık, ama alınyazısına boyun eğmeye alışmış olan her Doğulu gibi, o da, can sıkıntısını unutmak, düşüncelerini başka yöne çevirmek istedi.

Başının üstünde acı acı, beceriksiz cıvıltılar duyuldu. Başını kaldırıp, çatının altına boylu boyunca yapıştırılmış kırlangıç yuvalarına baktı. Uzun süre, kuşların gidiş-gelişlerini izledi, her yuvada beş-altı aç yavrunun cıvıldaştığını görünce acıdı, annelerin ne denli yorulduğunu, ana sevgisinin ne denli büyük olduğunu düşündü.

Gözlerini avluya çevirdi; bakışları bahçedeki çiçeklerin gülümseyen renklerine takıldı. Gözleri, yere kapanmış birer kalpağı andıran arı kovanlarını, çiçek açmış salkım ağaçlarının çevresinde vızıldayıp duran arıların üzerinde durakladı. Havaya güzel bir bal kokusu, hoş bir tatlılık doluyor, güneş ışıkları altında parıldayıp yanan binlerce kanatçığın çıkardığı, sanki gizemli bir sazdan geliyormuşçasına nefis sesler işitiliyordu. Tokmakçı: "Tanrı'nın her şeyi büyük ve akıllıcadır" diye düşündü; insanların dua sırasında yaptığı o davranışla, istemeyerek, sağ eliyle yüzünü, ak sakalını sıvazladı.

Ancak böylece üzüldüğü, acı karşısında güler yüz gösterdiği şu anda, içinde önceki acının, çağrı belgesinin anısı yeniden uyandı. Yeniden parmaklarıyla hesaplamaya başladı, o belli güne daha ne kadar zaman kaldığına iyice kanı getirebilmek üzere, çağrı belgesini bir kez daha gözden geçirmek istedi. Sırmayla işlenmiş ağızlığını bir yana bıraktı, geçmişten kalan bir alışkanlıkla, birkaç kez el çırparak:

– Şakire, Şakire! diye bağırdı.

Bir parça kısık da olsa, gücünü daha yitirmemiş sesi avlunun öteki ucuna dek yansıdı, ama kimse yanıt vermedi. Çevresine bakındı, karısını hiçbir yerde göremedi. Aslında karısı orada bulunmuş olsaydı bile, onu zor görebilecekti; bahçenin, arı kovanlarının ötesin-

den, türlü-çeşitli yönlerde çaprazlanmış çitler, ambarlar, ahırlar başlıyordu. Tüm bunlar, yıkkın, yarı yıkık bir durumda, zararlı otlar, ısırganlar, mürver ağaçları arasında kısılıp kalmıştı. Bir zamanlar bahçede, kapalı yerlerde, güller arasında ırgat, seyis, avcılarla ipek şalvarlı bayanların dolaştığı, aşağıdaki konuk odalarının önündeyse, hâlâ daha yerli yerinde duran o demir halkalarla bağlı, herhangi bir konuğun Arap atının kişnediği eski güzel konakların acınacak kalıntılarıydı.

Tokmakçı ikinci, üçüncü kez haykırdı, gene yanıtlayan olmadı. Bir sigara daha sararak düşüncelere daldı.

Mahkemeye çıkmak hoşuna gitmeyen bir şeyse de, ister istemez gidecekti. Aslında, bakılacak olan dava kendisine büsbütün yabancıydı. İki komşu köy –Zagortsi* ile Bistritsa**– meralarının sınırları yüzünden çekişiyorlardı. Çoktan başlamış olan bu kavga, gerçek bir savaş durumuna gelmişti, her yaz iki köyün çobanları, sığırtmaçları, kır bekçileri birbirinin kaburgalarını kırıyor, başlarını eziyor, hayvanlarını kapıp gidiyor, birbirine para cezası kesiyorlardı; pek doğal olarak da bu cezaları hiç kimse ödemek istemiyordu. En sonunda, iki yanı da sarsan, bu çekişmelere hiç değilse geçici olarak son veren bir olay oldu. Savaş daha yeni sora ermişken, pek az konuşan, ama boylu-boslu, yürekli bir kişi olan Zagortsili Andreya, sözü geçen bu sınır boyunda, Bistritsa köyünden Topal Atanas'ı, tam kendi tarlasını sürerken görüp suçüstü yakalamıştı. Topal, savaşa gitmemişti; Andreya'nın yokluğundan yararlanarak, hattâ onun gibi bir adamın savaştan sağ dönmeyeceğine inanarak, her yıl onun tarlasının bir kıyısını sürer, böylece, kendi dediğine bakılırsa, sözde vaktiyle Andreya'nın çaldığı toprağı geri alırdı. Andreya'nın cepheden yolladığı mektuplara kulak asmaz, karşısına çıkan kadınları çapayla kovalardı.

---

* *Zagortsi:* Hacı-oğlu-pazarcık (Dobriç) iline bağlı Kokarca adlı Türk köyüne 1942'de bu ad verildi; nüfusu 183 (1985). Osmanlı-Türk dönemindeki adı: Kokarca-kuyusu idi.

** *Bistritsa ya da Bistrets:* Hacı-oğlu-pazarcık (Dobriç) iline bağlı Paracık adlı Türk köyüne 1942'de bu ad verildi; nüfusu 469 (1985). Osmanlı-Türk dönemindeki adı: Paracık-armutlusu idi.

Ama Andreya köye döndü, Topal Atanas'ı tam çalışmış olduğu toprağı sürerken bulup yakaladı. Buna karşı, Andreya, gene de "terbiyeli" davrandı. İyilikle, onu tarlayı bırakıp gitmeye, işaretleri gerçek sınırın bulunduğu yere koymaya çağırdı. Topal, onun sözlerine kulak asmadıktan başka, kendisini haklı göstermek için coştu, sövüp saymaya başladı. Andreya'ya vurmaya bile kalkıştı. O zaman Andreya, elindeki çapayı kaptığı gibi, çoktandır yüreğinde birikmiş olan o korkunç hırsla, savaşta insanları öldürmeye alışmış olduğu acımasız kolaylıkla Topal'ın üstüne yürüdü, rastgele vurmaya başladı. En sonunda, vuruşları altında bir adam değil de bir ceset yattığını sezinleyince durakladı. Topal'ı yerden sağ olarak kaldırdılar, ancak iki-üç gün sonra, iyileştirmek üzere sarmış oldukları taze kesilmiş koyun derileri içinde öldü. Andreya'yı kasabaya götürüp hapse attılar.

Şimdi bu davaya kasabada bakılacaktı. Topal'ın ve Andreya'nın tarlaları arasındaki sınır, aynı zamanda iki köyün meraları arasındaki sınırı oluşturuyordu. Bundan ötürü, her iki yanın ardında, koskocaman birer köy bulunuyordu. Ayrıca, Topal'ın, Andreya tarafından kendi tarlasında dövüldüğü ispatlanınca, bu durum, onun kabahatini ortadan kaldırmıyorsa da, hiç değilse azaltıyordu. Her iki taraf kaygılıydı. Tanıklık için, çevre köylerin en yaşlı, en namuslu adamlarını arayıp buldular. Tokmakçı'yı da seçtiler. Vaktiyle babası, daha sonra da kendisi bu yerlerin sahibiydi; bunun için, gerçek sınırın nereden geçtiğini ancak o gösterebilirdi.

Tokmakçı, tüm bu sorunu en ayrıntılı bir biçimde biliyordu; çünkü Bistritsa ile Zagortsi köylerinden kurnaz, tatlı dilli delegeler yanına gelmişti. Bunlar Tokmakçı'nın her zamanki egemen ve güçsüz yanlarını iyi tanırlar, konuşmalarına o güzelim, eskiden kalma ince gönül okşamalar, nükteli fıkralar katarak, kendi taraflarını tutsun diye onu kandırmaya çalışırlardı. Gönlü yüce olduğu kadar da hoppa, boş şeylere önem veren Tokmakçı, kurnaz yaşlıların tuzağına kolayca düşer, onların sözünü ettiği geçmişi o da seve seve, coşkuyla anlatırdı. Ancak, buna karşın, mahkemede gerçekten başka hiçbir şey söylemeyeceğini açıkça seziyordu. Onun için, kahve kahve üstüne sunar, ama onları çok ilgilendiren sınır sorununa en az değinirdi.

Aslında insanları birbirine karşı koyduran, onları yabanıl hayvanlara çeviren bu düşmanlıktan tiksiniyordu. Şimdi de: "Tüm bu kavgalar neden oluyor? Mal, mülk ve toprak için mi?" diye düşünüyordu. "Toprak" sözcüğünü fısıltıyla, tiksintiyle yinelerken, ak sakalının kıvrımlarında acı bir gülümseme beliriyordu.

– İnsanlar, toprak için ne denli aç gözlüdür. Oysa, bir insana ne denli az toprak gerek! diyordu.

Birdenbire, bir ses işitildi:

– Mustafa, ne istiyorsun? Ne diye bağırıp duruyorsun?

Tokmakçı başını kaldırdı. Karşısında, merdivenin başında, önlüğünün eteğine kuru yonga, çalı-çırpı doldurmuş karısı duruyordu. Uzun boylu, elmacık kemikleri fırlak, kupkuru yüzlü, üzüntü dolu gözleri derin çukurlara batmış, hep yaşlı duran bir kadındı.

Bu yaşlı gözler Tokmakçı'yı hep rahatsız etmiştir, şimdi de sanki söylemek istediği şeyi unutmuşçasına, susup duruyordu.

Yaşlı kadın:

– Ne istersin? diye yineledi.

Tokmakçı:

– Cüzdanımı getir bana. İşte orada, kaşıkları koyduğumuz kabın içinde. Getiriver, bana gerekli, dedi.

Karısının ateş yakmaya hazırlandığı aklına gelince, ardından:

– Bir de kahve yap bana! diye seslendi.

Yaşlı kadın içeriye girmişti artık, yanıt vermedi. Ama Tokmakçı, onun odada yürüdüğünü, bir şeyler mırıldandığını işitiyordu. O, Tokmakçı'nın iki şeyini beğenmezdi: Çok sigara içmesini, bir de durmadan kahve istemesini. Bunlardan dolayı, onu hep azarlardı. Bunu da amansız, kasıntılı bir ciddilikle yapardı; çünkü onun bu giderlerini, her köylü evinde kadın malı olarak sayılan tavuklardan biriktirdiği parayla öderdi. Ancak, yaşlanınca Şakire yabansı bir kadın olup çıkmıştı. Tokmakçı, onun ne vakit eliaçık, ne vakit açgözlü olduğunu anlayamıyordu. Birlikte yaşamları kırk yılı aşmıştı. Tokmakçı'nın, karısı için söylenebileceği tek güvenilir şey şuydu: O, kendisi için değil de yalnızca

çocukları için yaşamıştı, yaşamını sürdürüyordu da. Rüstem öleli, ötekilerini unutarak, yalnızca onu düşünüyordu. Rüstem'den başka, sağ olan daha dört kızı, birbirlerinden güzel yirmiyi aşkın kız ve oğlan torunu vardı. Acaba, onları hiç mi sevmiyordu? Elbette seviyordu. Ama onları her zaman ilgisiz, sevinçsiz, gülümsemesiz karşılayıp uğurluyordu; çünkü Rüstem'in anısı, gözlerini her vakit yaşlı tutuyordu.

Tokmakçı, sigarasını çekip derin bir soluk aldı, derin bir göğüs geçirerek düşüncelerini sürdürdü.

Gerçekten, Rüstem acınacak bir çocuktu. Olgunlaşmış, güzel bir tosun, geniş omuzlu bir pehlivan kadar sapasağlamdı. Bundan başka, pek yürekli, inatçıydı. Ama, başını yiyen bir kusuru da vardı: Kadınlara düşkünlüğü ve… (Tokmakçı, kaygıyla alnını ovaladı) gizliden gizliye rakı içmesi. Başını yiyen de buydu. Eve, köpek gibi tepelenerek ezilmiş bir durumda, arabayla getirdiler. Onu aymazlıkla avlamak zordu, ama herhalde üstüne yürüyenler kalabalıkmış. Tek bir ad vermedi, kimseden yakınmadı, "ah" bile demedi. Ancak dişlerini sıkıp susuyor, gözleri de yaralı bir yırtıcının gözleri gibi parlıyordu. Böylece de öldü. Taş gibi sert bir yaradılışı vardı.

Şakire ansızın belirdi, elindeki cüzdanı uzattı, önüne kahve dolu büyükçe bir fincanı koydu. Daha sonra bir kıyıya çekilerek yaşlı gözlerle, kocasının ne yapacağını gözlemeye başladı. Tokmakçı, yeşil deriden yapılmış, eski cüzdanı açtı, içinden birtakım kâğıtlar çıkardı, bir bir gözden geçirdi, en sonunda aradığı çağrı belgesini buldu. Belgenin arkasına kendi eliyle davanın görüleceği günü yazmıştı.

– Bugün çarşamba, dedi. Daha dört gün var. Pazartesi günü, Zagortsi'de olmalıyım.

– Zago… Zagortsi mi dedin? Mustafa, şimdi hangi köye Zagortsi diyorlar?

– Aydın-Bey'e! Eski yer adları değiştirildi.

Yaşlı kadın, birdenbire:

– Allah, Allah! dedi, yaşlı gözlerinde bir öç belirtisi parladı. Bak hele, her şeyi nasıl da alt-üst etmişler! Pekâlâ, Mustafa, sen orada ne yapacaksın?

Tokmakçı, olabildiği ölçüde, kısaca açıklamaya çalıştı, kâğıtları da toparlayıp cüzdanına koydu.

– Başkalarının davası için şimdi onca yolu tepeceğim.

Yaşlı kadın sinirlendi:

– E, öyleyse, gitmeyiver!

– Olmaz öyle şey, gitmeliyim.

– Neden olmazmış, canım azıcık gezip tozmak istiyor, desene. Olmazmış…

– Dedim a sana, olmaz! Gitmesem candarmayla götürürler beni.

– Götürmezler, merak etme sen. Otur, oturduğun yerde.

Tokmakçı, umutsuzca elini salladı, kahve fincanını aldı. Böylece düşünceye dalarak karısının ne vakit eve girdiğini, orada ne kadar kaldığını anlamadı. Bir ara, merdivenin yalnız birkaç basamağına dek inmiş, sinirli sinirli kendisine seslendiğini gördü.

– Gideceksin, ha? Neden gitmek istediğini biliyorum ben! Seni gidi kart teke, seni! Utan bir parça! Şu ak sakalından utan!

Sırtını dönerek, merdivenlerden inmeye başladı. Tokmakçı, şaşkın şaşkın karısının ardından bakıp gülümsedi. Hemen, her şeyi anladı. Kıskançlık, en güçlü sevgiyi bile yenebilir, en geç yaşlarında bile kişileri üzebilir. Şakire de işte böyle bir şeyi unutamıyordu. Başka zaman da yaptığı gibi, kocasının daha pek gençken ardına düşmüş olduğu Aydın-Bey'deki ünlü Mariya'yı anımsatmak istiyordu. Tokmakçı, kendi kendine: "Ne aptal kadın!" diye gülümsüyordu. "Benim, mahkemeye değil de o karı için gitmek istediğimi sanıyor." Gerçekten, o karıyı, başka birçoklarını da olduğu gibi, çoktan unutmuştu. Tokmakçı: "Aptal, aptaldır Şakire'm benim" diye yineliyor, başını sallaya sallaya gülümsüyordu. Bir serinlik çökmüştü, ortalığa. Karşıda, Sarı Yani'nin kahvehanesi yanındaki meyve ağaçları ile evler, sokağın üstüne uzun gölgeler düşürüyordu. Sarı Yani'nin kendisi de karşıda göründü. Başı açıktı. Gömleğinin ak yenleri, uzaktan ağarıyordu. Bir huniyle sulayarak, kahvehanenin önünü süpürdü. Bunun ardından hemen, karanlık pencerelerden bir müzik sesi

dökülmeye başladı. Sarı Yani, her akşam yaptığı gibi, yine gramofon çalmaya başlamıştı.

Tokmakçı, kulak verdi, ama gramofonun çaldığı havayı beğenmedi, anlayamadı da. Yeni bir sigara sarmak istedi, ama birdenbire, eski alışkanlıkların belli saatlerde etkinliğe geçtiği o gizemli, anlatılamaz güce boyun eğerek, sarılmamış sigarasını bıraktı, ayağa kalktı, yaşına uymayan ivedi adımlarla evine yollandı. İçeri girmeden önce duraklayarak çevresine bakındı: Kocakarı ortalıkta görünmüyordu. Daha sonra içeri girdi, eski bir dolabı açtı, ivedi ivedi karıştırarak iri, kara bir şişe çıkardı. Elleri titriyordu, şişenin tıpası patlayarak fırladı, keskin bir erik rakısının hoş kokusu çevreye yayıldı. Tokmakçı bir kez daha bakındı, şişeyi ortadan kaldırıverdi.

Yerine döndüğünde elleri hâlâ daha titrediği için, sigarasını güçlükle sarıyordu. Keyfi yerindeydi; tatlı, yeğnil bir yorgunluk damarlarının her yanına yayılıyordu. Ancak Rüstem'i de düşünüyordu. Onun karşısında kendini kabahatli, zavallı görüyordu; çünkü onu, kendisinde de bulunan bir kusurdan ötürü kınıyordu. Daha delikanlılığı sırasında, bostan tarlalarında, kovanlıklarda düzenlediği cümbüşlerde kadın oynatırken rakıya alışmış, şimdiye dek vazgeçememişti de. Bundan dolayı kendisini kabahatli buluyor, kendisinden iğreniyordu. Utangaç, karşısında her zaman kendisini haklı çıkarmak istiyormuşçasına: "Ne yapayım, yahu? Ben yaşlı, budala bir adamım" diye söyleniyordu.

Ancak, bu içten pişmanlığına karşın, birkaç kez daha dolabın yanına gidip hep aynı hırsla, hep aynı zevkle, karşı koymaktan güçsüz kaldığı bu günahtan duyduğu hep aynı korkuyla şişeden rakı içti.

Gene çardaktaki yerine dönüp iskemlesine rahatça kuruldu: Artık ne elleri titriyor, ne pişmanlık duyuyor, ne de Rüstem'i düşünüyordu. Tam tersi, kendisini hiçbir zaman böylesine iyi görmemişti, keyfi yerindeydi, sanki daha gençti de çevresindeki her şey, dünya ona pek güzel görünüyordu. Aklına neler neler gelmiyordu, gönlü nedensiz bir sevinçle dopdoluydu, yaşına bakmadan, şu anda türkü çığırmak geliyordu içinden. Birdenbire irkilerek kendine geldi, uzaktan gelen bir sese kulak kesildi: Yine gramofon çalmaya başlamıştı, ama bu kez

kulağa gelen sesler sanki Sarı Yani'nin o gülünç makinesinden çıkan teneke sesleri değil de bambaşka, olağanüstü güzel bir çalgının sesleriydi. Bu ses, pek tanıdık bir şeyi anımsatıyordu.

Gönlünü tatlı bir üzüntü sardı; birkaç saattir, geçmişten başka bir şeyi düşünmemiş olduğundan, bu geçmiş ona, sanki dünmüş gibi aydın, pek çekici geldi. Belki de şu anda belli bir şeyi anımsamıyordu. Ancak müziğin hırslı akışı, klarnetin akıcı ezgisi, "daire" denilen teflerin dinç, canlı vuruşları onun içinde parlak, kösnük, kısa düşler uyandırıyordu. Çevresinde, güzel geçmiş zaman türküleri söyleyen, atlas şalvarlı, genç kadınlardan oluşan topluluk, ortalarındaysa yarı çıplak bir kadının kösnülü, adamı coşturan bir oyunla dinç vücudunu kıvırışını görüyordu. Bu düş birdenbire değişiyor, çarçabuk yerini alan başka bir düş beliriyordu. Kendisini, yalnızca düşlerde rastladığı bir biçimde, apaydın, yellerden dalgalanan cepkeniyle, bir elinde tuttuğu evcil atmacayla, azgın bir Arap atı üstünde görüyordu. Dolayında, atlarını dörtnalı kaldırmış arkadaşları, arkalarında bir sürü av köpeği ve tazı koşuyordu. Önlerindeyse, dümdüz, geniş bir ova uzanıyordu.

Bütün öteki çalgılar susup da yalnızca klarnetin yanık sesi işitilmeye başlayınca, Tokmakçı, artık olgunlaşmış buğday tarlaları, kırmızı haşhaş çiçekleri, bir de kadın, Mariya'yı görmeye başlamıştı. Ama klarnetin yanık ezgisi, oyunun neşeli adımları arasında yitip gidiyor, Tokmakçı'nın izlediği yüz, çalparaların daha ilk vuruşunda gözden yok oluyor, onun yerine gene türkü söyleyen kadınlarla ortalarındaki yarı çıplak oyuncu kadın beliriyordu…

Avludan bir ses geldi:

– Mustafa, Mustafa!

Tokmakçı başını kaldırdı.

Karısının sesiydi:

– Mustafa! Ne yapıyorsun, ayol! Baksan a, buzağı gene ineğin tüm sütünü emiyor. Aşağıya in, çabuk ol da buzağıyı ahıra kapa!

Tokmakçı avluya indi. Güneş batmıştı. Güvercinlerle kırlangıçlar çatı altındaki yuvalarına sığınmışlar, tavuklar yemiş ağaçlarında daldan dala sıçrayıp tünemek için daha uygun yer arıyorlardı. Gecenin

serinliğinde salkım ağaçlarının kokusu, daha güçlüce duyuluyordu. Gün batımında gökyüzü, kan gibi kıpkızıldı.

Tokmakçı, düşüncelerine dalmış, avlunun sokak kapısına doğru gidiyordu. Nereye, niçin yollanmış olduğunu unutmuştu. Kendini hâlâ daha o tatlı anılar içinde uyuşturucu, hoş dumana bürünmüş gibi görüyordu.

***

Pazartesi sabahı erkenden, Tokmakçı mahkeme yerine gidiyordu. Son günlere dek bu yabancı kavgaya karşı ilgisiz kalmış olan Tokmakçı, şimdi kaygıya düşmüştü. Bistritsalılardan kimisi, Rüstem'i öldürenlerden birinin, belki de başkasının, bugün davası görülecek olan Andreya olduğunu söylüyordu. Acaba doğru muydu, yoksa onu Andreya'nın karşıtı, kendi yandaşı yapmak için özellikle uydurulmuş bir kara çalma mıydı? Tokmakçı gece boyunca hep bunu düşünmüş, hâlâ daha düşünmekteydi de; çünkü vaktiyle –aradan artık yirmi yıl geçmişti– Rüstem'i öldürenler yakalanmamıştı. Bunu gerçekleştirmek olanaksız değildi, ama bu öldürüm, o sıralarda pek güçlü olan ırk düşmanlığının arasında kaynayıp gitmeli, unutulmamış olan köleliğin yerini doldurmak üzere daha kimi kurbanlar verilmeliydi. Tokmakçı bunu pek iyi biliyordu, bu nedenle yarasını yüreğinde gizleyip sustu.

Şimdi bütün bunlar yeniden Tokmakçı'nın aklından geçiyordu. Ancak, bu düşünceleri, kendini inandırmadıktan başka, bir de içinde Rüstem'in anısını uyandırdı. Gözlerinin önündeyse, torunu Rüstem duruyor, atları sürüyordu. Bu on yedi yaşındaki geniş omuzlu, sağlam çocuk, rahmetli Rüstem'in adını taşımaktan başka her yönden de ona benziyordu. Bu büyük benzerliğin belki de aynı sonucu da gizlediğini düşünen yaşlı adamın üzüntüsü gitgide artıyordu.

Araba, daracık bir sokaktan geçermişçesine, yüksek buğday başakları arasından geçen yılankavi bir yolda ilerliyordu. Ancak Tokmakçı, bu bol ürüne sevinmek üzere bir kez olsun, başını kaldırıp bakmadı bile. Dönemecin birinde Rüstem, tutturduğu tekdüze, uzun havayı kesti, elindeki kamçıyla bir şeyi gösterdi; uzak bir yerde, alça-

cık bir koyak ortasında, bir köy panayırını andıran, ama aralarında tek bir kadın bulunmayan büyük bir insan kalabalığı vardı. Atlar ya arabalara bağlanmış ya da çevrede otlamaya salınmıştı. Tokmakçı, bunların mahkeme için gelen Bistritsa ile Zagortsi köylerinin hemen hemen tüm erkekleri olduğunu anladı.

Rüstem'e arabayı yolun kıyısında durdurmasını söyledi, kendisi de delikanlı arabadan inip atları salana dek hiç kımıldamadan yerinde kaldı. Ancak, oradakiler kendisini gördüler; yanına hemen, çeşitli yerlerden gelmiş olan birçok köylü, kendisiyle evinde görüşen aynı adamlar geldi. Aynı düzmece incelik ve dalkavuklukla selâmlarını sundular, gönlünü aldılar, daha birçok ufak-tefek şeylerden söz ettiler. Bütün bunlar, eski çağın alışkanlıklarından kalma, o parlak ve törenli biçime bürünmüştü. Pek doğal olarak, karşılıklı selâmlaşmalardan sonra, öteki sorunlara da değinildi; ama her iki taraf da birbirinin ağzından bir şeyler kapmak istediği için, yalnızca önemsiz şeylerden söz etmeyi de yeğ tutuyordu. Bu da Tokmakçı'ya, onların konuşmalarına karışmamak, susmak olanağını veriyordu.

Ancak, ara sıra çevredeki kalabalığa da bir göz atıyordu. Yaşlıları tanıyor, daha gençlerinse, yüzlerinden hangi soydan olduklarını anlıyordu. Hepsi de yüzleri güneşten kızarmış, dünkü yortu günü için giydikleri ak gömleklerini daha kirletmemiş olan iriyarı, sapasağlam adamlardı. Gömleklerin sıvanmış yenlerinden, çıkık damarlı, kıllı kolları gözüküyordu. Toprağı işlemeye yöneltilmiş, sürekli, yorucu emekle çelikleşmiş olan bu güçlü-kuvvetli vücutlarda sert, direşken bir şey vardı. Bu adamlar bu yorucu emeğe alışmışlar, onun içinde yaşıyorlardı. Bugünkü gibi bir iş gününde aylak aylak durmak, onlarca doğal olmayan bir şeydi; buraya gelişlerine neden olan olayın bir meraktan çok, pek önemli bir iş olmasına karşın, gene de rahat değillerdi. Küme küme toplanmışlar, kimileri yüksek sesle, coşkuyla konuşuyor, ötekilerse yere çömelmiş, çakılarıyla birer çubuk yontuyor, ama konuşmaları da dikkatle dinliyorlardı. Pek doğal olarak, sıra mera ve sınır sorunlarına da geliyor, o vakit kimin haklı, kimin haksız olduğundan da söz etmeye başlıyorlardı. Çokluk bir gürültüdür kopuyor, kümelerin kiminde birbirinin üstüne atılmış iki kişiyi ayırmak da gerekiyordu.

Bu gürültülü çatışmalardan sonra, yine bir uzlaşma, bir iyilik havası esmeye başlıyor, o vakit uzun boylu, iyi giyinmiş, çizmeli, çopur yüzlü bir köylünün sesi işitiliyordu. Bu adam, söz dinlemezleri kimi kez azarlayan, kimi kez de uslu durmaları için onlara kabaca öğütler veren muhtar Grozdan'dı. Ama o anda, görünüşe göre, başka bir işle de uğraşıyordu; çünkü, kavga yerinde işini bitirir bitirmez hemen oradaki yakın tepeye dönüyordu. Kasabaya giden yol buradan gözükürdü. Birkaç köylü ile sık sık saatine bakan vergi memuru da onun yanındaydı. Ancak görünürlerde kimseler yoktu. Anlaşıldığına göre, yargıçlar gecikmişti.

Başka bir yönden, ağır ağır yaklaşan bir araba belirdi. Yanlarına gelince, arabada bir adamın yatmakta olduğu anlaşıldı. Yastıklarla örtülerden yüzü görünmüyordu. Az sonra bu adamın, ölüm döşeğinde yatan, ancak davanın önemi dolayısıyla büyük çabalarla tanıklığa getirilen Sırnevo'lu* Saffet Molla olduğu anlaşıldı. Bu olay, kalabalık arasında bir eğlence havası yarattı; böyle durumlarda her vakit olduğu gibi, şen tartışmalara, şakalaşmalara, gülüşmelere neden oldu. Tokmakçı başını çevirdi; gözleri, kötüleşmiş, ölü gibi sararmış olan Saffet Molla'nın sıtmalı, içeriye çökük gözleriyle karşılaştı. Tokmakçı'nın yüreğine bir ağrı girdi; şu anda, kendisi de, Saffet Molla'yı da aşağıladıklarını anladı. Bir tek söz söylemedi, yalnızca çatık kaşları altından, kahkahalarla gülen bu adamlara sert bir bakış fırlattı. Şu anda yüreğinde toprak hırsıyla, mülk ve varsıllık arasında yapılan bu sonsuz çarpışmada, ne kendilerine, ne de başkalarına acıyan, hasta bir adamı bile rahatça ölüme bırakmayan bu kötü, acımasız insanlara karşı güçlüce bir öç alma duygusu doğdu. Buraya gelmekten korkması rastlantısal değilmiş, demek. Mahkeme önünde bildiğini söylemekten caymak, bir şey anımsamadığını, bir şey bilmediğini söylemek düşüncesi usundan geçiyordu.

O sırada kalabalığın dikkati başka bir yana yöneldi. Tokmakçı da başını o yana çevirdi. Kasaba yönünden, içinde iki polisle aralarında

---

* *Sırnevo ya da Sırnino:* Hacı-oğlu-pazarcık (Dobriç) iline bağlı Karacalar adlı Türk köyüne 1906 yılında bu ad verildi; nüfusu 231 (1985). Çoğunluğu oluşturan Türkler arasında Hıristiyan Gagauz Türkleri de vardır.

bir köylü bulunan bir araba geliyordu. "Andreya! Andreya'yı getiriyorlar!" diye bir bağırış koptu. Araba yaklaşınca, içindekilerden yalnızca köylüye bakan Tokmakçı, bu adamın geniş omuzlu, kısa kollu, iri çeneli, orta yaşlı bir erkek olduğunu gördü. Bu adam, sanki tanışlarını selâmlıyormuşçasına yavaşça başını sallıyor, ancak yüzünün anlatımı hiç değişmiyor, çevresine kızgın kızgın bakışlar atıyordu. Bu gözler Tokmakçı'nın üstünde de durakladı, şaşkınlık belirtisi bir parıltıyla parladı. Tokmakçı'nın elleri titremeye başladı; bir şey boğazını sıkıyor, ona bu adamı bir yerde görmüş olduğunu, tanıdığını anımsatıyordu. İçinden bir ses de: "İşte odur! Rüstem'i öldüren odur!" diyordu.

Aradan bir süre geçince rahatladı. Bir süreden beri ardı ardına sıralanmış olan tüm bu olaylara artık hiç şaşmıyor, bunlara birer Tanrı yazgısı olarak bakıyordu. Tokmakçı, asıl sınırın nereden geçtiğini pek iyi biliyor, tanıklığının hiç de Andreya'nın yararına olmayacağını anlıyordu. Sınırın geçtiği yer, şimdi bile gözlerinin önündeydi. Gerçeği söylerse, Topal'ın Andreya'nın tarlasını değil de, tam tersi, Andreya'nın Topal'ın tarlasını sürüp işlediği ortaya çıkacaktı. Tokmakçı, kendi kendine: "Tanrı'nın adaleti er-geç yerini buluyor" diyordu. İşte oğlunu öldürenin yargısını vermek, bugün ona nasip ve kısmet olmuştu. Belki de Saffet Molla'nın da ölüm döşeğinden kalkıp buralara gelmeye razı oluşu gene Tanrı'dandı. Bu sonuca varmış olan Tokmakçı, artık hiçbir şey düşünmüyor, coşkuya kapılmıyor, yalnızca bildiğini, yani gerçeği söylemek üzere, mahkeme önüne çıkma saatini bekliyordu.

Ağızlarda, yargıçların geldiği haberi dolaşmaya başladı. Gerçekten, tepe üstünde Grozdan'la konuşuyorlardı. Dikkatle bakınca, Tokmakçı da gördü. Üç kişiydiler. Ancak Tokmakçı'nın dikkati yalnız Andreya'nın üzerine yönelmişti; bir ara onun ayağa kalkıp bir yana baktığını görünce, ne aradığını ya da ne beklediğini anlamak istedi. Bir araba sesi duyuldu. Gördüğü şuydu: İri, yağız atlar, arabayı durdurmak için güçlükle, kan-ter içinde kalan atları yatıştıran yaşlı bir adam, iki eliyle sandık biçimindeki oturma yerinin ucuna tutunarak arabadan inmeye çalışan genç bir kadın. Genç kadının ayağı tam yere

değeceği sırada beliklerinden biri arabanın bir yerine takılmıştı, öbür beliği de yılan gibi omzundan sırtına uzanıp, ta beline erişiyordu. Birdenbire geriye çekilen kadın, tekerleklerden korunmaya çalışırken, bir yay gibi kıvrıldı; takılan saçını kurtarmak amacıyla, iki elini geriye uzattı. Yüzü kalabalığa çevrilmişti. Vücudunun aldığı bu rastlantısal duruşla sivri göğüsleri, güçlü gövdesi, yenlerinin sıyrılmasıyla açılan apak, güçlü kolları gözüktü. Utançtan kıpkırmızı olan yüzü, pek sevimli bir gülümseyişi, apak dişleri vardı.

Pek az süren bu sahne, oradakilerden hiç kimsenin gözünden kaçmadı; genç olsun, yaşlı olsun, hepsinin arasında çok anlamlı bakışlara neden oldu. Özellikle Tokmakçı şaşırmış gibi bakıyordu. Kadını görür görmez şaşkınlığı o denli arttı ki, dudaklarında istemeksizin doğan bir adı az daha haykırıverecekti: "Mariya!" Bir parça kendini toplayarak, bu kadının yaşlı, çoktan ölmüş Mariya olmadığını anladı. Ama bu iki kadın arasındaki benzerlik o denli büyük, o denli şaşırtıcıydı ki, Tokmakçı, ona kim olup nereden geldiğini düşünmeksizin, şaşkın şaşkın bakıyor, gözlerini bir türlü ondan ayıramıyordu.

Yargıçların gelişiyle köylüler bir yere toplanmış, Tokmakçı'nın yanında hiç kimse kalmamıştı. Ancak işte, birdenbire, göğsü-bağrı açık, kuşaksız, yalnız uçkurla bağlı poturunun paçaları yerde sürüklenen uzun boylu bir köylü, önünde dikiliverdi. Tokmakçı'nın gözlerinin içine baka baka sırıtarak:

– Ağa, ne dersin, ha? Hiç fena değil ya! dedi, arabadan inen kadını belirtircesine bir göz kırptı.

Tokmakçı yanıt vermedi. Alnına usandırıcı bir sinek konmuşçasına, istemeden irkildi. Bu adam Danail'di. Soytarının biriydi. Ruhça dikbaşlı olan Danail, salt Ortodokslara aykırılık olsun diye bir zamanlar Protestan olmuş, babasının kalıtının paylaşılmasında kardeşince aldatıldığını göstermek için her işini bırakıp acınacak bir duruma düşmüştü. Eski, yeni, gelecek muhtarlara düşmandı, devleti yadsıyor, dinle alay ediyordu. Vaktiyle Protestanlığı sırasında "İncil" ve öteki din kitaplarını okumuş olduğundan, şimdi konuşmalarına bunlardan alıntılar katıyor, neredeyse bir yalvaç tutumu takınıyordu.

Tanıyanlar onu bir "tahta"sı eksik saydıklarından, herkesin yüzüne istediğini doğruca söyleyebiliyordu.

– Fena değil ha, ne dersin? Her şeyi yerli yerinde. Tanıdın mı onu? Yahu, Mariya'nın kızı bu be, ağa. Mariya'nın! Sen onu çok iyi tanırsın. Ha, ha, ha! Tanırdın sen onu… "Avram, çadırına girince, Sara'sını tanıdı." Bizim kitapta böyle yazar.

Danail, çok can sıkıcı oluyordu. Tokmakçı, onun dediklerini anlamaya çalışıyormuş gibi, dalgın dalgın gözlerine baktı. Danail, fısıltıyla:

– Tanıyamadın mı? Mariya'nın kızı! dedi.

Tokmakçı, epeyi dingin, soğukkanlı davranmaya çalışarak:

– Ya, öyle mi? yanıtını verdi. Bak sen bu işe, bak sen… Danail çorbacı, gençler çabucak büyüyor, insan onları tanımakta zorluk çekiyor.

Danail konuşmasını sürdürüyordu:

– Andreya ile evli, onu görmeye gelmiş. Anası da güzeldi, ama kızı da ondan aşağı değil…

Her ikisi de, iki polis arasında ayakta duran Andreya'ya başörtüsünü düzelterek yaklaşan genç kadının ardından bakıyordu. Kadın, bunca yabancı bakışın karşısında utanıp kalmıştı, ama dik gövdesinin hoppa, nazlı yürüyüşüyle insanın aklını başından alıyordu. Andreya ile karısının karşılaşması, köylüler, özellikle yabancılar arasındaki çekingen, utangaç geçen basbayağı bir karşılaşma oldu. Birbirinin ellerini tuttular, daha sonra kadın, gözleri yaşararak, dudaklarında güçlükle doğan bir gülümseyişle kocasından iki adım geriye çekildi.

Danail, derin bir göğüs geçirdi, tutumunu birdenbire ciddileştirerek:

– Güzel kadın, dedi, doğrusu, diyecek yok. Ama bana bak, ağa, bu güzellik dediğin şey çekincelidir. Böyle bir güzellik gerekli değil, bana. Ona tutulan, hayrını görmemiştir ki… Bir şey söyleyeyim mi ben sana, bu kadın, Rüstem'in ölümüne neden oldu. Tanrı rahmet eylesin! Hiç yoktan, delikanlının canına kıydılar.

Tokmakçı, keskin bir sancıya uğramışçasına titredi. Oğlunun öldürülmesi üzerindeki giz, şimdiye değin hiçbir zaman olmadığı

ölçüde aydınlanmıştı. Ama bu yalnızca bir an sürdü. Tokmakçı, kafasından tüm düşünceleri kovdu, Danail'e yanıt vermedi. Aslında o da, nasıl ansızın geldiyse, yine öylece birden ortadan yitip gidivermiş, bir an için saran o kötümserliği unutarak, bildiklerini anlatmak üzere başka bir yana gitmişti. Tokmakçı artık hiçbir şey duymuyor, çevresinde olup bitenlere aldırış etmiyordu. Yalnızca genç kadına bakıyor, onun her davranışı, her özelliği, en önemsiz tutumu bile kendisine pek tanıdık bir şeyi anımsatıyordu. Gönlüne sanki yakıcı, aynı zamanda hoş duygular uyandıran ateşli damlalar damlıyordu. Genç kadın, elleriyle yüzünü kapayarak, gözyaşlarını gizlemek için olacak, başını öbür yana çevirdiğinde, Tokmakçı, derin bir "ah" çekti, gözlerinin yaşardığını sezinledi.

Bundan sonra olup biten her şey, ona bir düş gibi geldi. Hocanın yanına gidip ant içti, yargıçların bir şey anlamadığı konuşmalarını dinledi. En sonunda, onun sırası da geldi. Adının çağrılmasını işitmeden önce, başını çevirip arkasına baktı. Bir de ne görsün: Çevresinde kimsenin bulunmadığı yağız atlı arabanın yanıbaşında o kadın duruyor, kendisine bakıyordu. Yüzü iyice görünmediğinden, kime baktığı pek anlaşılmıyordu. Ancak birçok kez görmüş olduğu, pek iyi tanıdığı gözleri Tokmakçı çok iyi görüyordu. Gönlünde klarnetin o dokunaklı sesi sızmaya başladı. Gözlerinin önüne olgun buğday tarlaları, kırmızı gelincikler, kapkara gözlerini ona dikmiş güzel bir kadın geldi. Bu gözlerde büyük bir istek, gözyaşı, içten bir yalvarış okunuyordu.

Tokmakçı artık sessizdi, özvarlığına tümüyle egemendi. Adını işitti, yanıtlayarak yargıçlara yanaştı. Bu gibi durumlarda sorulan sorular ona da soruldu. Hepsine apaçık, inanç dolu yanıtlar veriyordu. En sonunda, yargıçlardan biri, gözlüğünün altından bakarak:

– E, söyle bakalım, gerçek sınır nereden geçiyor? diye sordu.

Tokmakçı, bunu söyleyebilmek için, hepsinin tepeye dikili bir taşın bulunduğu yere çıkmaları gerektiğini söyledi. Yargıç buna razı oldu, hepsi de o yana yollandılar.

Yaşı yetmişi geçmesine karşın, Tokmakçı –kuşağının ucunu bağlayarak– hepsinden ilerde yürüyordu. Geniş omuzları kendisini bir parça kambur gösteriyordu. Gür kaşları, yere bakan gözlerini gizle-

mişti. Tam sünnet üzere tıraş edilmiş ak sakalının çevrelediği etli burnu, yüzüne bir çirkinlik veriyordu. Üstünde, dünkü varsıllığını anımsatan tek bir iz yoktu. Pamuklu gömleğinin yenlerinde iri iri yamalar vardı; en ucuz satenden dikilmiş poturu yıpranarak yeşermişti; yemenilerini de yalınayak giymişti. Ancak, bütün bunlara karşın, tüm vücudu bir soyluluk ve saygınlık aşılıyor, üstünde hâlâ daha parlaklığı sönmemiş bir güç ve ululuk seziliyordu. Ardınca yürüyen, ona bakan köylüler, içlerinde ona karşı korkuyla karışık bir saygı duygusunun titrediğini duyuyorlardı.

Biraz dinlendikten sonra kalkıp konuşmaya başladı. Çevresindekiler onu merakla, sessizce dinlediğinden, kalın sesi dolaya durgun durgun yayılıyordu.

– Bu yerleri, avucumun içi gibi bilirim. Vaktiyle bu topraklar babamındı, daha sonra bir süre ben de sahibi oldum. İyi tanırım. Sınırın da nereden geçtiğini bilirim. Ama, anlaşılan, o zamanlar toprak sanki daha genişti, insanlar sınır yüzünden kavga etmiyorlar, tarlalarına işaret koymuyorlardı. Yok, sözlerimi yanlış anlamayın, büsbütün işaretsiz bırakıyorlardı, demiyorum; yalnızca kütüğe yazdırıyorlardı, o kadar. Bu defterlerse, şimdi burada yok.

Tokmakçı, sözlerinin burasında durakladı, biraz soluk aldıktan sonra, yeniden konuşmasını sürdürdü:

– O zamanlar yasalara saygı gösterilirdi. Bana bakın, size şunu söyleyeyim: Biz ava giderdik. Bu yana saparak, şu taşın dibine gelince, atlarımızı durdurur, bundan öteye bir adım bile atmazdık. Kimi kez tazılardan biri kovaladığı tavşanı buradan bir adım ötede yakalardı, ama gidip de onu almayı bile gözümüze yediremezdik; çünkü, yabancı bir toprakta yakalanmıştı. O bizim değil, başkasının malıydı. Yasa böyleydi.

Çevreye yığılmış olan köylülerden biri öksürdü, başka biri de yüksek sesle gülmeye başladı. Yargıç başını çevirip dolayına bakındı. Tokmakçı'ya seslenerek:

– Pekâlâ! dedi. Şimdi buradan başlayıp sınırın üzerinden yürü, bakalım!

Tokmakçı, başını bir yana çevirdi, dikkatle dolayına bakındı. Daha sonra, güneye dönüp gözünü bir noktaya dikti, ellerini arkaya uzatarak, genellikle köylülerin tarlalarını ölçüp biçerken attıkları o geniş ve dosdoğru adımlarla ileriye yürüdü.

O zaman ortalığı öyle bir şaşkınlık sardı ki, hiç kimse tek bir lâf edemedi. Köylüler bakıp gözlerine inanamıyorlardı. Bistritsalı köylüler büsbütün umutsuz görünüyorlardı. Tokmakçı gerçek sınırın, yani onların beklediği sınırın üstünden değil de bambaşka bir uğurdan yürüyordu. Topal'ın tarlasına girmiş, Andreya'nın çizdiği sınırın üzerinden geçiyordu. Onu Andreya öğretmiş olsaydı, kim bilir, bu biçimde yapabilir miydi?

Bistritsalıların şaşkınlığı birden gürültüye dönüştü. Aralarından biri, öfkeyle:

– Bu Türk çıldırmış! diye bağırdı.

Başka birileri de:

– Şuna bak, ne yana doğru gidiyor! diye haykırıyorlardı.

Yandan ise, yüksek, boğuk bir ses geliyordu:

– Ha şöyle, Mustafa, ha şöyle! Demek, daha öteden ha? Ha, ha, ha!

Bu, Danail'in sesiydi. İşler, onun istediği gibi gittiğinden, çok memnundu.

Köylüler arasındaki gürültü gitgide büyüyor, Tokmakçı ise kendine güvenli, geniş adımlarla yürüyüşünü sürdürüyordu. Yargıçlar, ardından yürüyorlar, içlerinden biri defterine bir şeyler yazıyordu. Tokmakçı, arabaların bırakıldığı yere indi. Mariya'nın kızı oradaydı, hiç ara vermeden, ona bakıyordu. Yanından geçip ötelere gittikten sonra bile, gözlerini ondan ayırmadı; başını çevirmiş, hep onu izliyordu. Tokmakçı, kadının, arkasından topluca gelen tüm köylülerin bakışları altında, kurşun yağmuruna tutulmuş akılsız bir yiğit gibi ilerliyordu. "Yeter" diyene dek böylece yürüdü. Köylülerin sesi biraz kesildi, ama sonra gene birdenbire güçlendi.

Bu işi bitirdikten sonra, gecikmeden, arabasına doğru yollandı. Saffet Molla'nın arabası yanından geçti, ancak hasta adamcağız bunu

ayrımsamadı. Arabada kilimler içinde sarılı yatan Saffet Molla'nın mum gibi sapsarı yüzünde iki kömür parçası gibi parlayan hummalı gözleri, Tokmakçı'ya, köylülere değil, bambaşka bir yana, arabaların yönüne baygın baygın bakıyordu.

Tam bu sırada, onu çağırmaya geldiler. Ancak Saffet Molla yürüyemezdi, bu yüzden onu arabasıyla birlikte götürdüler. Hastalıktan bunalmış olduğundan mı, Tokmakçı'ya olan büyük güvenden mi, yoksa başka nedenlerden midir, bilinmez, arabasıyla az önce Tokmakçı'nın geçmiş olduğu çizgiden geçip gitti.

***

Tokmakçı, artık arabasına yerleşmiş, gidiyor; davanın görüldüğü yerden uzaklaştıkça, sinirli köylülerin gürültüsü de ardından arı vızıltısı gibi ağır ağır sönüyordu. Sıtmaya tutulmuş gibi titriyor, gözleri par par yanıyordu. Keyfi yerindeydi, rahattı. Ancak, aynı zamanda, yüreğinin derinliklerinde yeğnil, nedeni bilinmeyen bir ağrı baş gösteriyor, yabansı bir şey beynini sıkıyor, böylece belli bir düşüncenin üzerinde süreklice duramıyordu. Bilincinde apaçık bir biçimde yüzen tek bir şey vardı: Elleri ile tüm bedeninin titremesine neden olan bir susuzluk, cehennem gibi bir susuzluk duyuyor, evdeki dolap, orada saklı duran rakı şişesi durmadan gözlerinin önüne gelip gidiyordu. İçten bir kösnüyle, dudaklarını şişenin ağzına nasıl yapıştıracağını, ne büyük bir zevkle, doyuncaya dek nasıl içeceğini tasarlıyordu.

Rüstem, başını ona çevirmiş, az önce olup bitenlerin tanığı olduğundan, gülümseyerek alaylı bakışlarla dedesine bakıyordu.

Bu küstah, alaylı bakış, Tokmakçı'yı sinirlendirdi. Dargın bir sesle:

– Atlara bak, atlara, seni gidi haymana öküzü, seni! diye bağırdı. Hayda git arabayı, çünkü çok geciktik!

Ancak, az sonra nedensiz bir neşeye kapılarak, sanki haykırırcasına:

– Rüstem, bir türkü söylesene e, oğlum! dedi. Güzel bir türkü olsun.

Başını bile ona çevirmeyen Rüstem'in yanıtını beklemeden, gözlerini oraya dikti; ta uzakta, davanın görüldüğü bayırın öte yanına

geçmiş, sanki bir yerde duruyormuş gibi, ağır ağır ilerleyen bir araba gördü. Atlardan biri kır, ötekisi yağızdı: Saffet Molla'nın arabası olduğu anlaşılıyordu. Kendi kendine "Gidip görsem iyi olur; hem dostumdur, hem de hasta" dedi. Rüstem'e arabayı o yöne sürmesini söyledi.

İstemeyerek, çoktandır görmediği Saffet Molla'ya söyleyeceği sözleri usundan geçirdi. Selâmlaşmalar, hal-hatır sormalar, ezberlenmiş bir ders gibi kolay, içten geçer. Ama, bir de hasta ona: "Yahu, neden böyle davrandın? Gerçek sınır bu muydu?" diye soracak olursa? Tokmakçı, Saffet Molla'nın ağzına yakıştırdığı bu soru karşısında kaygıya düştü. Yanıtını arayıp bulamayınca, durumun ne denli zor olduğunu anladı, sanki ilkin kendine geliyormuşçasına: "Tanrım! Ben ne yaptım?" diye inledi.

Eğilerek ileriye baktı. Saffet Molla'nın arabası hâlâ daha uzaktaydı. Kendine karşı duyduğu tiksinmeye kapılarak, şöyle düşünmeye başladı: "Günah işleyen bir adamım ben. Rakı içiyor, andımı tutmuyor, yalan söylüyorum… En görgüsüz Çingeneler gibi, kıtır atıyorum!" Ancak, kendisine savurduğu bu ağır suçlamaları sıraladıktan sonra, birdenbire sinirlendi; kendini savunmak, haklı göstermek gereksinimini duydu. Her şeyden önce, şimdiki durumda en azılı düşmanı gibi görünen Saffet Molla'nın kendisine kızdı, kendi kendine: "Ee, pekâlâ! Ben kötüyüm, günah işliyorum… Ya o? O da aynı sınırı göstermedi mi?" dedi. Ansızın ürpererek kendine geldi, bir an için düşündü, birdenbire şu korkunç kuşku usuna girdi: "Acaba, o da mı?..." Sınırı gösterirken yanından geçtiği Saffet Molla'nın arabasını, sıtmalı gözlerini anımsadı. O dalgın, çevrede olup bitenlere karşı böylesine bakan o derin gözlerin bir yöne doğru, yani atları salınmış arabaların yanında Mariya'nın kızının bulunduğu arabanın yönüne doğru yöneltilmiş olduğunu ancak şimdi anladı.

Bu kadın şimdi Tokmakçı'nın da gözleri önündeydi. Uzun boylu, güzel vücuduyla yalnızca arabanın yanında duruyor, Tokmakçı'nın sınır boyundan geçişini büyük bir ilgiyle izliyordu.

Kulaklarında yine klarnetin sesi çınladı; bu ses Tokmakçı'nın tüm ruhunu okşarken, öteki, Mariya gözleri önünden gitmiyordu.

Yüreğini şaşılası bir duygu sardı, içine yine önceki neşe yayıldı, biraz olsun duyunç ezinci çekmiyor, yaptığı işte bir parça günah işlediğini görmüyor, tam tersi, kendini haklı çıkarıyordu. "İyi davrandım, aslında böyle davranmam gerekliydi" diyordu.

Saffet Molla'nın arabasına yaklaşmışlardı. Tokmakçı, arabanın ilerlemeyip bir yerde durduğunu, ancak şimdi anlayabildi. Arabayı süren aşağı inmiş, atların çevresinde bir şeyler kurcalıyordu. Yüzü korku, kaygı içindeydi.

Tokmakçı dinç, şen bir sesle:

– Molla nasıl, Molla? diye sordu.

Adam yanıtlamadı bunu. Elini uzatıp yorganı çekti: Saffet Molla sırtüstü yatıyordu. Yüzü sapsarı kesilmiş, gözleri kapalı, kolları göğsünün üzerine konulmuş, hareketsiz bir durumda kalmıştı. Adamcağız ölmüştü. Ancak, yarı açık mor dudakları üzerinde sevecenlik, mutluluk belirtisi olağanüstü bir gülümseme kalmıştı. Bu gülümseyişe şaşkınlıkla bakan Tokmakçı, onda korkunç, ürkünç bir gerçeği görüyordu.

Arabadan indi. Yüzünü kıbleye, yarın dirildiklerinde tüm ölülerin ruhlarının gideceği yöne doğru çevirerek, bir duaya başladı.

SENEBİRLİ KARDEŞLER

Şterü Baba, boğucu sıcakta hasta bir kuş gibi kanatlarını salıvermiş yel değirmenlerinden, güneyde yalnız başlarına yükselen iki ağaca bakıp Senebir'li kardeşleri düşünüyordu. Orada, iki ağacın gökyüzüne iki yeşil direk gibi yükseldiği ufuk çizgisinin ötesinde Sene-bir* köyünde Peter ile Pavli kardeşler otururdu.

Onlar, alçakgönüllü, uysal birer öküz gibi çalışkan, Tanrı korkusu olan insanlaraacıyan, iki kardeş değil ki… diye düşünüyordu, Şterü Baba. Onlar, kış günlerinin en büyük soğuklarında, Tuna ırmağı donduğundan beri kıyıya geçen, Dobruca ovasını dilim dilim dilen gök bataklık kurtları gibi korkunç ve yırtıcıydılar. İki kardeş işte böylece çıkıvermişti ortaya. Rus savaşı sırasında gelmişlerdi Sene-bir'e. Önlerinde bulutlar gibi davar, sığır, hergele sürüleri vardı. Bunlar alın teriyle kazanılmış mal olmayıp, karışıklık zamanında şuradan-buradan yağma edilmişti. Sene-bir'e, kenenin canlı ete battığı gibi battılar. Önlerinde yoksul ve güçsüzler diz çöktü, varsıl ve güçlüler ya bıçakla saplandı ya da boğanın boynuzlarıyla ezmesi gibi ezildi. Yirmi yılda iki kardeş tüm köyün sahibi oldu.

---

* Sene-birlik ya da Sene-virlik (Sini-vir), Şumnu ilinin Yeni-pazar (Novi-pazar) ilçesine bağlı Türk köyü; nüfusu 1.239 (1934), 787 (1985), çoğunluğunu Türkler oluşturur. 1934'te adı Bulgarcaya çevrildi. İlçe merkezinin kuzey-batısında Osmanlı Türklerince kurulmuştur. Halkı tarım işleriyle uğraşır. Birçok Türk, anayurda göç etmiştir. Yazar, bu öyküsünde Türk-Bulgar ilişkilerini konu edinir. Yerli Türk halkı, köy adını Sini-bir olarak da söyler. (Çeviren)

Koca Sene-bir'de bir tek varsıl adam kalmıştı: O da Halil Hoca idi. Onun, çardaklı, şimdi Şterü Baba'nın uzaktan baktığı, önünde göklere yükselen iki karaağaçlı ak konağı da Sene-birli kardeşlerin eline geçince, Sene-bir'de hâlâ daha tutunmaya çalışan bir avuç Türk de yerlerinden-yurtlarından sökülüp atılarak Anadolu'nun yolunu tuttular.

Bu toprakta doğup büyümüş olduklarından, buradan büyük bir acıyla ayrılıyorlardı. Yaşamları boyunca ağızlarına bir damlacık şarap koymadıkları halde, şimdi adamakıllı içmişlerdi. Hora tepip türkü söylediler, ağlaştılar, dostlarıyla olduğu gibi, düne değin düşman olduklarıyla da sarmaş-dolaş oldular. En sonunda, tüm köylüler onları köyün dışına dek uğurladı. Şterü Baba da uğurlayanlar arasındaydı… O zaman sabaha karşı yola çıkmak niyetindeydiler, işte ay doğmuştu artık. Gökyüzü tertemizdi, ova uzanabildiği ölçüde uzanmıştı. Üzerini ak bir duman kaplamış olan köyün bulunduğu yerde de sönük, karanlık pencereli, ak evlerin duvarları arasında yan yana duran iki insan, geçmişin iki hortlağı gibi, kapkara iki karaağaç yükseliyor, gidenlerin ardından bakıyordu.

Halil Hoca, bu iki ağaca baktığı, arkalarındaki evine göz attığı, vedalaşacakları, erkeklerin çılgınca türkü söyledikleri, kadınların ağlaştıkları bir sırada, Şterü Baba'ya yavaşça:

– Hoşça kal, Şterü Baba, dedi. Gidiyorum artık, uzaklara, denize dek gideceğim. Orada da buradaki gibi kötülükle karşılaşırsam, daha ötelere, denizin öbür kıyısına geçeceğim. Bildiğin gibi, malımı, mülkümü o iki kardeş aldı. Varsın alsınlar. Helâl olsun. Ama, beni dinle, bak, sana ne diyeceğim: Şu iki karaağacı görüyor musun? Onları rahmetli babam, ben ve kardeşim dünyaya geldiğimiz zaman, kendi eliyle dikmiş. Onlara bizim adımız verilmiş, bizim kısmetimiz olmuşlar. Biliyorsun, onlar yemyeşil, dalları arasında hiç kuru dal ve çırpı bulunmayan şen ağaçlardır. Biz gittikten sonra, ileride, ne olur, bilmem! Ama, Tanrı'nın birine verdiği varlığı, geri alıp başkasına vereceğine de inanmam. Şterü Çorbacı, sözlerimi iyi belle…

O vakitten bu yana hayli yıl geçti. Şterü Baba gençti o zamanlar, şimdi yaşlandı, hiçbir olay olmadı. Şterü Baba, Halil Hoca'nın sözlerini unutup gitti. Senebirli kardeşler, yıldan yıla varsıllaştı. Köyde

yabancı hiç kimse kalmamıştı. İki karaağaç da göklere doğru yükseldikçe yükselmişti. Halil Hoca yanılmış gibiydi, başkasının mutluluğu Senebirli kardeşlerin de mutluluğu olmuştu.

Ancak, insanların alınyazısı da Tanrı'nın elindeydi. Senebirli kardeşlerin büyüğü Peter, artık yorulmuş, yaşlanmıştı; bundan ötürü de işleri çocuklarına bırakarak kendisi avlusundaki arı kovanlarıyla uğraşmaya başlamıştı. Günün birinde ansızın ölüverdi. Hem de olmayacak bir şeyden: Arı sokmasından. Arı kimi sokmaz ki… Ama o, şişti de bir-iki gün içinde gidiverdi. Ancak, Şterü Baba, ağabeyin ölümü olayına değil de, asıl, avluda, tepe dalları göklere uzanan karaağaçlardan birinin o günlerde ütülenmişçesine dallarını kısıvermesine, çok geçmeden de kuruyuvermesine pek şaştı, kaldı. Ağaç bundan böyle taze filiz salmadı, ertesi yıl da onu kestiler. Şterü Baba, bu olayı çok düşündü. Kimi kez: "Kuraklıktan olsa gerek" dedi. Gerçekten, o yıl büyük bir kuraklık olmuştu. Kimi kez de: "Halil Hoca'nın dedikleri doğru çıktı, keramet bu!" dedi. Ancak, bunu hiç kimseye söylemeyi gözüne yediremedi, gizi kendisine sakladı.

Ortada bir tek ağaç kaldı. Ağacın gövdesi ufkun ötesinde gizlendiğinden, dalları da ikiye ayrıldığından, bir değil, yine iki ağaçmış gibi görünüyordu. Onu uzaktan izleyenler, iki ağacın da yerli yerinde durduğunu sanırlar, Senebir'li kardeşlerden her zamanki gibi söz ederlerdi.

Her şeyin öyle olmadığını yalnızca Şterü Baba biliyordu. İlk kerametten sonra, ikincisinin belirmesini de bekliyordu. Ancak, Senebir'li kardeşlerden ikincisinin, yani Pavli'nin işleri daha da tıkırında gitmeye başladı. İlk karısı öldü, daha genç ve güzelini aldı, birkaç çocuğu daha dünyaya geldi. Varsıllığı, gücü arttıkça arttı. Şterü Baba da: "Halil Hoca'nın dedikleri yine asılsızmış, masalmış" dedi.

Ama, o günlerde öylesine bir olay oldu ki, tarlalardan demet çeken, yollarda yolculuk eden köylüler (bu geniş ovanın yolları, sanki orta yerinde yükselen hep o ağaçların çevresinde dolanıp duruyordu) Senebir'li kardeşler üzerine her zamankinden daha çok söz etmeye başladı. Ortalıkta büyük bir haber dolaşıyordu. Pavli'nin, üvey anasının kendinden tiksindiği, öz babasınca evden kovulan, bundan ötürü

evden kaçan delikanlı denilebilecek çağdaki oğlu, aylarca ortadan yok olduktan sonra, arkadaşlarıyla Senebir dolaylarında görünmeye, yol kesip soygun düzenlemeye başlamıştı. Şimdi herkesin ağzında, yalnız: "Senebir'li Pavli'nin haydut oğlu!" sözleri dolaşıyordu.

Yalnız Şterü Baba: "Şimdi bir şeyler olacak" diye düşündü. Bir, iki gün, bir hafta, birkaç hafta bekledi. Her şey yolundaydı. Senebir'linin harman yerinde harman makinesi harıl harıl çalışıyor, ambarlarına altın rengi buğdaylar doluyordu. Demet yığınları, harman kıyısına dağlar gibi dizilmişti. Şterü Baba dayanamadı, kalktı. Senebir'e yollandı. Karaağaca önden, arkadan, sağdan, soldan, her yandan baktı: Ağaç sapasağlam, yemyeşil, şen-şatırdı; hiçbir yerinde kuru dal, çırpı gözükmüyordu.

Yel değirmeninin yukarıdaki merdivenine ilişen Şterü Baba'nın usundan, işte böyle düşünceler gelip geçiyordu. Dokurcunların gölgeleri uzadığı, anızlığa yumuşacık, ipince bir aydınlık yayıldığı, çevrenin serinlediği bir sırada, yerinden kalkıp kovanlığın yanına gitti. Sepetlerin karşısına çömelerek arıların ardı ardına dönüp dolaşmasını, iri yağmur damlaları gibi ağır ağır, tup tup konmalarını izliyordu. "Baldan ağırlaşmış, zavallılar!" diye düşünüyor, bundan içten içe seviniyordu. Öylesine kendinden geçmişti ki, değirmenin önünde iri kır atlı bir arabanın durduğunu, araba sahibinin elindeki kırbaçla köpeği kovarak kendinden yana geldiğini ta köpek havlamaya başladıktan sonra anlayabildi. Senebir'li Pavli'yi tanımakta güçlük çekmedi.

Ne yaşı, ne de bu günlerde başına gelen kaygılar onu değiştirebilmişti. Hep öyle dik, yüceydi; geniş, çevik adımlarla yürüyordu. Onu herkes uzun yıllardır hep böyle bellemişti: Ak saçlar, ak haydut bıyıkları, kıpkızıl bir yüz. Gökrengi bir aba, gökrengi potur giyerdi; belindeki kırmızı kuşağının üzerine de fişekliği geçirmişti. Martini arabadaydı. Senebir'li, silâhsız, hiçbir yere çıkmazdı.

Şterü Baba'ya yaklaşınca, kalınca yüksek bir sesle, kalabalıklara seslenircesine konuştu. Havadan, sudan, bet-bereketten, havalar böyle giderse yakında sona erecek olan harmandan söz ettiler. Senebir'li şen görünmeye çalışıyordu, ama Şterü Baba gözlerindeki gizli acıyı görmekte gecikmedi. Senebir'li, kendi de bir ara susarak yere baktı.

– O haymana öküzünü, benim oğlanı görmedin mi? Buralara uğramadı mı? diye değişik bir sesle sordu.

– İvanço'yu mu? Yok, buralara hiç uğramadı.

– Uğramadı mı? Beni aldatmayasın, sakın?

– Eh, Pavli, sen de, uğramadı diyorum sana.

Senebir'li, gerçek bir şeyi belirtmişçesine, elindeki kırbacı savurarak:

– Ben gördüm onu, hem de… dedi, bir-iki kez yutkunduktan sonra da:

– Gördüm ben, benim İvanço'yu, hem de geberttim onu. İnsanın öyle bir oğlu olacağına, hiç olmasın daha iyi, diye sözlerine ekledi.

Senebir'li, içindeki acıyı dışarıya vurmak için, ivedi ivedi konuştu:

– Geçen akşam, Petri'nin hanı yanından geçtim. Geç vakitti. Hana girdiğimde Petri bana: "Aman Bay Pavli, geceyi burada geçir, bir yere çıkma, o herifler az önce buradan geçti, İvanço da aralarındaydı" dedi. "Öyle mi?" dedim. Arabaya atlayarak, atlara birer kırbaç, arkalarına düştüm. Baksana, atlara, kuşu tutar bunlar. Bir yerde, insan karartıları belirdi, kimisi benim atları tutmaya saldırdı. Martiniyi kaldırdım… Biri: "Baba, benim!" diye bağırdı.

– Kim, İvanço mu? diye sordu Şterü Baba.

– İvanço idi, tanıdım onu. Gözümü kırpmadan, ateş ettim, Sterü. Öyle, doğruca yüreğine ateş ederek atları kamçıladım.

– Öldürdün mü, onu?

– Öyle geldi bana.

Şterü Baba şaşkın şaşkın baktı ona. Her ikisi de sustu.

– Olamaz, diye mırıldandı Şterü Baba. Öldürmüş olsaydın, orada kalırdı. Oraya bir daha gitmedin mi?

– Gittim, elbette.

– Ee?

– Bir şey yoktu, ne kan, ne ceset.

– Gördün mü ya? Sana öyle gelmiş, dedi Şterü Baba.

Sevindiği sesinden de belliydi.

Senebir'li, başını salladı. Öyle usulca salladı ki, Şterü Baba'nın karşısında, sanki Senebir'li Pavli değil de bambaşka, alçakgönüllü bir adam vardı.

– Hani ya, senin dediğin gibi olsaydı, Şterü, ateş ettim, ama yüreğim paramparça oldu, oğul bu sana! Ne olduğunu ben bilemiyorum, belki de vurmamışımdır, öyle ya, ne kan var, ne bir şey. Ama, bir de düşünüyorum ki, o haymana mandası arkadaşları bir de onu götürüp bir yere gömmüş olmasınlar, sakın?

– Aklına öyle düşünceler sokma sen, Pavli!

– Bilmem. Onu ölü-diri bulmalıyım, şimdi.

Senebir'li doğruldu. Şterü Baba, karşısında, yine önceki o kaba, o baş eğmez Senebir'liyi gördü.

– Ne büyük kuraklık var, dedi Senebir'li. Peter ağamın öldüğü yıl da böyle bir kuraklık çökmüştü ortalığa. Öylesine büyük bir kuraklık ki, evimizin önündeki ağaçlardan biri kuruyuvermişti…

Epeyi daha konuştular. Ortalık kararmaya başlayınca, Senebir'li arabasına atladığı gibi, kır atları dörtnala kaldırıp oradan uzaklaştı…

Şterü Baba, yel değirmeninin direği üzerinden, bir kır atlı arabanın türlü-çeşitli yollarda nasıl dolaşıp durduğunu, birkaç gün hep öylece izledi. Araba uzaklaşıp gözden yitiyor, bir süre sonra başka bir yerde gözüküyordu. Ortalık yerinde iki ağacın yükseldiği kurumuş düz ovada dolanıp duruyordu.

Bir akşamüstü, değirmen önünde, çocuk denilecek temiz bir genç sesi duyuldu. Şterü Baba dışarı fırladı. Bir de ne görsün: Karşısında, Senebir'linin yitirdiği oğlu İvanço dikiliyordu. Şterü Baba, onu içeriye aldı. Oğlan, sanki dünyanın öbür ucundan geliyordu: Üstü-başı paramparçaydı, yorgun-argındı. Bir kurt gibi açtı. Şterü Baba ilkin onu doyurdu, su verdi. Oğlan, babasından af dilemeye geldiğini söyledikten sonra, uyuyakaldı.

Kuşluk vaktine dek uyudu. Şterü Baba, onu uyandırmaya kıyamıyordu. Oğlanın yüzüne baktı, baktı da: "Bırakayım uyusun, ben varıp babasına haber vereyim" diye geçirdi içinden. Senebir'e yollandı.

Tam öğle üstü köye vardı. Senebir'linin harman makinesi durmuştu. Herhalde, işçiler, bir ağaç gölgesinde öğle yemeği yiyordu. Bir ara, batosun (harman makinesi) üstünde Senebir'li Pavli göründü. Yüzü kapkara kesilmiş, öfkeliydi, belinde fişekliği parlıyordu.

– Daha da mı tıkınacaksınız be, diye bağırdı. Haydi, kalkın artık, kızdırmayın kafamı benim! Hey, makinist, hemen makineyi çalıştır!

Motor fıslayarak buhar saldı, tekerlek ilk önce boşu boşuna döndü, sonra kayışı takılınca, batos da yabanıl bir hayvan gibi böğürmeye başladı. Senebir'li, hep öyle öfkeli, makinenin üstüvane biçimindeki bölümü karşısına geçip, onu ekinle doldurmaya başladı. Hem üstüvaneyi dolduruyor, hem de işçilere bağırıyordu.

– Ne lânetli adam, insanların rahatça yemek yemelerine de izin vermiyor, diye düşündü Şterü Baba.

Ekin yığınlarının ardına gelinceye dek, makine gözlerden yitip gitti. Batos bir ara boğuk boğuk bağırdı, duraladı, daha sonra yine boşu boşuna dönmeye başladı. Ortalıkta büyük bir gürültü koptu. Bir kadın, acı acı bağırıp çağırmaya başladı. Motor, göğüs geçirircesine yeğnilip durdu. Şterü Baba:

– Bir şey oldu, anlaşılan, diyerek adımlarını sıklaştırdı. Ekin yığınlarını geçince, Senebir'linin evi önünde, karınca öbeğini andıran bir insan kalabalığı gördü. Kimileri haykırıyor, kimileri de el savuruyordu. İçlerinden biri Şterü Baba'ya doğru koşarak, ürkek bir tutumla:

– Çorbacı Bay Pavli öldü, batos onu paramparça etti, diye haykırdı…

Şterü Baba yerli yerinde donakaldı. Daha sonra başını kaldırıp karaağaca baktı. Ağacın tepe yaprakları sararıp solmuş, dalları kurumaya yüz tutmuştu. Şterü Baba, sanki bir şeye inanmak istermişçesine, çevresine bakındı. Toprak kurumuş, dilim dilim ayrılmıştı, ortalık fırın gibi kızgındı. Gerçekten, bu yıl da kuraklık vardı, ama Halil Hoca'nın dedikleri gerçekleşmiş miydi, acaba? Karaağaç, sanki hiçbir şey olmamış gibi, hâlâ daha yerli yerinde dimdik duruyordu, ne çare ki, ölmüştü artık!..

ASİYE

Lütfü, kuyusundan su çekerken, çok kez, iyi suyu olan insanın kendi kuyusuyla kıvanç duyabileceğini düşünürdü. Köyün öteki su kuyuları böyle değildi. İşte, Lütfü, kuyusunun taşından onları görüyordu: Köyde değil, sanki bir çölde açılmışçasına yarı bırakılmış halleri vardı. Bunların çevresinde yeşil bir ot sapı bile bulunmaz; toprak orada, hayvanların çiğnediği bir harman yeri denli tozludur… Bu kuyuların hepsi de acıdır; bunlarda yalnızca hayvan suvarılır, insan göründüğü pek azdır. Yaban güvercinleri, karatavuklar, serçeler gün boyunca kıyılarında uçar, durur. Bu kuşlar yuvalarını –en üstü serçeler, biraz aşağıya karatavuklar, en dibe güvercinler olmak üzere– kuyular içindeki taş oyuklarına yaparlar. Dışarıdaki durgun sularda kazlar yıkanır; kırda gezerken susamış bir at bomboş sokaklarda saatlerce uyuklar, durur.

Lütfü'nün kuyusundaki su tatlıdır. Kuyudan her isteyene su verilirdi; bu hem sevap olduğu için, hem de babadan oğula geçen vasiyet üzerine yapılan bir töre, bir aile erdemiydi. Çıfıt-kuyusu* köyünden

* *Çıfıt-kuyusu:* Hacı-oğlu-pazarcık (Dobriç) iline bağlı Türk köyü; nüfusu 783 (1985). Osmanlı Türklerince kurulmuştur. Yazarın ailesi, 1897'de bu köye göç etmişti. Yazar bu yörede tam 11 yıl öğretmenlik yaptığı için, 1942'de bu köye onun adı verildi: Yovkovo oldu. Onun için öykülerinde bu yörenin Türk halkını anlatır. (Çeviren)

geçerek Köstence'ye* giden karayolu üzerinde bulunduğundan, her yolcu su içmek, her arabacı atlarını suvarmak için kuyuya uğrayabilirdi. Yüz metreyi aşkın derinlikten bir atla çıkarılan su, çeşmeden dökülürcesine bol akıyordu. Onun için çevresinde her zaman tertemiz, yumuşak bir çimenlik yeşeriyor, tam kuyu dibinde de genç bir salkımsöğüt incecik dallarını, kız saçları gibi yere sürüyordu.

Lütfü, kuyusunun taşında durarak ağır tulumu eline almış, oluğa boşaltacağı sıra işte bunları düşünüyordu. Saatlerden beri su çekiyor, ama iki oluğu bir türlü dolduramıyordu; çünkü, her zamanki gibi, birçok testi, kova, bakraç doldurmuştu. İşte Çavuşoğlu İbrahim de avlusunun dikenli çitini aşmış, ona doğru geliyor. Lütfü: "Şu sıcak havada yürür geçemez, elbette o da bir yudum su içmek ister" diye düşündü. Gerçekten, İbrahim daha uzaktan uzun sarı bıyıklarını burmaya başladı. Lütfü ise, yavaşça tulumu boşaltıyordu. İbrahim, suyu bir çeşme kurnasından içercesine yudumladıktan sonra, bir kıyıya çekilerek memnunluktan derin bir nefes alırken, gene bıyıklarını buruyordu. Çok söylendiği için suyun tatlılığını övmek anlamsız kaçacaktı. Onun için ilk sözü Lütfü açtı:

– Ne haber, İbrahim?

– Haber mi? Murat'ı yakalamışlar. Haber bu.

– Sahi mi? Ne zaman? Nerede?

– Harman-kuyusu** köyünde, derken İbrahim güneyi gösteriyordu. Şimdi iki erle geçti. Sınırdaki teğmene götüreceklermiş.

---

* *Köstence (Gonstanta):* Romanya'da, Tuna ırmağı ağzında liman kenti; nüfusu 315.917 (1989). Dobruca bölgesinin yönetim merkezi, en modern kenti. Burada büyük bir Türk-Tatar azınlığı barınır. Kent, bugünkü adını, Roma döneminde burada kurulan Konstaniye adlı bir ticarethaneden alır. XV. yy.da Osmanlı Türklerince fethedilen kentte bir sancak örgütü kuruldu. Sultan II. Bayezid, Morova seferi sırasında buraya uğrayarak kentin imarıyla ilgilendi. Türk-Rus Savaşı (1877-78) sonunda Köstence ve Dobruca Romanya'ya bırakıldı. (Çeviren)

** *Harman-kuyusu:* Hacı-oğlu-pazarcık (Dobriç) ilçesine bağlı Türk köyü; nüfusu 1.843 (1985), çoğunluğu Türk'tür. Romanya'ya giden demiryolunun sınır durağı. Eski adlarından biri de Süleymanlı'dır. 1942'de Kardam adı verildi, 777-802 yılları arasında saltanat sürmüş ilk Bulgar Türkleri hanının adıdır. Küçük-Kardam köyü ile birleştirildi (1955). (Çeviren)

Lütfü şaşırmıştı, elindeki ipi koyuverdi. İbrahim'e yanıt veremedi; duyduğu şey onu düşünceye daldırmıştı. Arkaya dönünce İbrahim'i gider gördü. Murat için: "Zavallı!" diye düşündü: "Çekeceği varmış!" İpi makaraya yerleştirdi, gene düşüncelere daldı.

Murat, Celil'in çırağı (uşağı) idi. Efendisi gibi genç, güçlü-kuvvetli, geniş omuzlu, dayanıklı, sessiz-sedasız bir delikanlıydı. Bu iki genç adam yan yana gelmekle pek iyi etmemişlerdi. İki cambaz bir ipte oynamaz*. Felâketin büyüğü şuradaydı: Celil'in bir kızı vardı. Delikanlılar alay için onun pek sarışın, ama gereğinden çok sarışın olduğunu söyleseler de, Asiye gerçekten güzeldi. Babası varlıklı olduktan başka, kendisi de değme kimseleri beğenmediği için delikanlılarca yanına varılmaz bir yaratık sayılıyordu. Murat'a, yiğit, yakışıklı, sessiz Murat'a gönlüğünü kaptırmış, şeriata karşın, yüzünü açmıştı. Celil işi anladığından Murat'a yok yere surat asmaya, onu azarlamaya başladı. Daha sonra avluya girmesini, arka odada yatmasını da yasak etti. Geçenlerde, bir rastlantıyla, Murat ile Asiye'yi duvar dibinde konuşur bulmuş. Öfkesinden kuduran Celil, bir sopayı kaptığı gibi Murat'a –duvarı aştığı halde– rastgetirmiş. Murat, böyle bir aşağılamayı onun yanına koyacak adam değildi. Bütün gün kırlarda saklandı. Gece ortalık kararınca, Celil'in evinin sokağa bakan saçağı birdenbire alev aldı, bir rastlantı sonucu oradan geçenlerce görülmeyip de yangın vaktinde söndürülmeseydi, bütün ev kesinlikle yanardı. Karanlıkta Murat'ı hızlı adımlarla kırlara doğru uzaklaşırken görenler olmuştu.

Murat'ın böyle kolayca yakalanabileceğine kimse inanmıyordu. Deli-orman'ın ıssız bir köşesine dalarak izlerini sonsuza dek ortadan kaldırabilirdi. Celil yakınmak için kasabaya gitmiş, işte Murat'ı tutuklatmıştı. Murat, şuracıktan ancak bir saat öteye gitmişti. Acaba neden daha uzaklara kaçmamış? Neden kaybolmamıştı? Kim bilir? diye düşündü Lütfü. Asiye'ninkiler gibi mavi gözlerin büyüsü altında çok uzaklara gitmek, belki, pek kolay olmasa gerek. Şimdi Murat'ı sınır boyuna götürecekler. Oradaki teğmenin ne ters biri olduğunu düşünen Lütfü, derin bir nefes aldıktan sonra:

---

* Aslında: "İki sivri kaya, un öğütmez." (Çeviren)

– Zavallının çekeceği varmış! diye mırıldandı.

Lütfü, tulumu boşaltıp ipi bıraktı. Sonra öteki kuyulara bir göz attı. Alıştığı üzere, kendi kuyusunu onlarla kıyaslamadan yapamadı, kurumlandı. O anda Murat için düşündüklerini hep unuttu.

Öğlene az kalmıştı. Lütfü artık işini bitirmek üzereydi; ağızlarına dek dupduru temiz suyla dolmuş oluklar çalkalanıyordu. Şimdi yalnızca hayvanların gelmesi kalıyordu. Ansızın, geri dönünce, Lütfü, süngü takılmış tüfekleriyle ak giysili iki er ortasında Murat'ın meyhaneden doğru geldiğini gördü. Tulumu yakalayacağı sıra erlerle Murat'ın kuyuya saptıklarını gördü. "Ona nasıl yardım edebilirim?" diye düşündü. "O da bir yudum su içsin bari." Tulumu, boşaltmaksızın, oluk kıyısında durarak bekledi.

Murat –ne yiğit, ne pehlivandı o!– ağır ağır, geniş adımlarla dimdik yürüyordu. Ne solmuş, ne de korkmuştu. Güneş yanığı esmer, ince kaytan bıyıklı yüzü hep aynı kalmıştı. Yalnız gözleri başkalaşmıştı; sanki yanıyorlar, çevresindekileri değil de başka şeyleri görüyorlardı. Bu sıcakta, acaba, neden, yağmurluğunu arkasına almış, önden iliklemişti? Lütfü ona baktı; konuşmayı göze alamadığından, yalnız başıyla selâmladı.

İlk önce erler su içti, sonra da Murat. Lütfü Murat'ın taşa yakın durduğunu görmüş, oturmak ya da üzerine çıkmak istediğini sanmıştı. İpi asmak için öteye dönmüş olduğundan, ötesini görememişti. Birdenbire erler bir çığlık kopardı. Lütfü bakıverince, Murat'ın yerinde yeller estiğini gördü. İki genç çocuk, iki erin yüzleri solmuş, gözleri büyümüş, şaşkınlıktan donakalmış, birbirlerine bakışıyorlardı. Birisi tüfeğini bırakıp taşın üstüne yattı, elini şapka siperine götürerek kuyuya baktı. Öteki kaçmaya başladı, sonra yine geri dönerek bağırdı:

– Attı. Kendini kuyuya attı.

Lütfü ürperdi. Bak şimdi, Murat ne yapmış, ne olmuştu? Düşmüş mü, yoksa kendi mi atlamıştı? Yalnız Lütfü değil, erler bile bunu iyice görmemişti. Apaçık bir şey varsa, Murat'ın kuyuda olduğu idi.

Erlerden biri teğmene haber vermek üzere karakola koşuyordu. Her yandan –coşkulu haberlerin nasıl yayılıverdiğini Tanrı bilir!– hemen koşup gelen halk, artan bir sel gibi, olay yerine yetişti. Kadınlar, erkekler, çocuklar; Türkler, Tatarlar, Bulgarlar; köyün bütün halkı. Hava durgun, güzel olduğu halde, Lütfü'ye öyle geldi ki, bütün şu evler saplık ve samanlıklar bir fırtına gibi yere yıkıldı; hele gökler, sanırsın ki, daha yükseklere çıktı. Güvercinler acı kuyulardan büyük sürüler halinde uçtu; pek çok kara kanat ortasında kimi zaman bir de ak kanatın döndüğü görülüyordu.

Şimdi artık koyu bir kalabalık kuyunun çevresinde kaynaşıyordu. Ürkmüş, sararmış bir halde konuşuyorlar, bağırışıyorlar, elleriyle birtakım hareketler yapıyorlardı. Kuyunun taşı görünmez, her yanı görünmez olmuştu. İnsan başlarının üzerinde ancak dallarını yerlere sarkıtmış söğüdün yeşil demeti yükseliyordu. Gittikçe coşan Lütfü, kimi şunlara, kimi bunlara yanıt yetiştirmek zorunda kalıyordu.

Erkeklerin birçoğu kuyuya bakmak üzere sıraya dizildi. Ama, ne görebildiler? Hiç. İlkin kuyunun duvarlaştırılmış olan çeperleri görünüyor, sonra karanlıklar başlıyordu; pek derin bir yerde para büyüklüğünde dairesel bir suyun parladığı gözüküyordu. Hepsi bu. Murat'tan ise hiç iz yoktu.

Halk bir süre daha yüksek sesle bağırdı, çağırdı, sonra sesini kısarak duruldu. Aslında başka ne yapabilirdi ki? Bir kez teğmenin gelmesi gerekti. Sonra, bu derin kuyuları ayıklamak için diplerine dek inmek yürekliliğini gösterebilen tek adam Kara Hasan da gelmeliydi.

Umutsuz, yorgun olan Lütfü, bir kıyıya çömelmişti. "Bakalım, şimdi ne olacak?" diye düşünüyordu. Murat gerçekten boğulmuşsa, halk artık kuyusundan su içmeyecekti. Acaba boğulmuş mudur, dersiniz? Hiç boğulmaz olur mu ya? Hemen yanı başında bu konuşuluyordu, kulak kabarttı.

Yıldızsayan Vasil:

– Ben derim ki, o dipdiridir! diyordu.

Viço Baba:

– Hadi oradan sen de, Vasil! diye yanıt veriyordu. Hiç öyle şey olur mu?

Yıldızsayan:

– Ben gene derim ki, Murat dipdiridir! diye yineliyordu. Vasil, kısacık boylu, al yanaklı, kır saçlı, sevecen bir adamdı. Gözünün birinde ak bir ben vardı; onunla görmezdi. Öteki gözüyle bakarken de, kuşların yaptığı gibi, sanki gökyüzüne bakarmışçasına boynunu bir parça bükmek alışkanlığı olduğundan, ona Yıldızsayan demişlerdi. Vasil yineleyerek:

– Vico Baba, diye söze başladı. Anımsar mısın, Kasap Osman'ın oğlu kuyuya düştüğü vakit ne olmuştu? Boğulmuş muydu? Bir şeyceğiz bile olmamıştı. Kuyudan çıkardıkları zaman –ben oradaydım– babası pataklamasın diye tabana kuvvet kaçmaya başlamıştı.

Herkes gülüştü. Viço Baba hâlâ inanmıyordu.

– Hadi oradan sen de, Vasil… Öyle şey olmaz. İnsanoğlu bir taş gibidir, düşüverir. Düştükten sonra da sapasağlam, dipdiri kalmasına olanak yok. Düştü mü, işi bitmiştir artık…

– Düşmesine düşer. Ama gene de diri kalabilir…

– Hadi, hadi… geç. Kandıramazsın beni. Olmaz öyle şey.

– Olur mu, olur! Bak nasıl: Kuyudaki hava ağır basar. Kasap Osman'ın oğlu düştüğü vakit… üzerinde yeni potur vardı. Çocuk rüzgârdan, anlıyorsun ya, bir balon gibi şişmiş, sanki elle salıverilmişçesine, yavaş yavaş düşmüş. Şimdi de şu Murat, mademki yağmurluğu sırtında imiş, sapasağlamdır, diyorum ben.

Lütfü:

– Öyle olmasını dilerim! diye düşündü; derin bir nefesten sonra acı kuyular yönüne baktı. Güvercinler birbiri ardından üzerlerine kondu.

Yıldızsayan gene:

– Karalı* köyünde, diye anlatmaya başladı, bir deli Penço vardır. Aklına esti mi, varır, bir kuyuya atlar, bir gaz tenekesi bulup başlar

---

* *Karalı:* Hacı-oğlu-pazarcık (Dobriç) iline bağlı Türk köyü; nüfusu 705 (1985), çoğunluğu Türk'tür. 1942'de adı Bulgarcaya çevrildi. 1959'da Buğdaylı köyü ile birleştirildi. Osmanlı-Türk dönemindeki adı: Kara-Aliler. (Çeviren)

suları ölçmeye: Doldurur, boşaltır; doldurur, boşaltır. Buğday ölçercesine sayar, sayar…

Herkes yine gülüştü.

– Hadi oradan, Vasil… Sen de… diyen Viço Baba buna da inanmıyordu.

Çevredekilerden biri sordu:

– E, sonra?

– Sonrası… dışarı çıkarırlar, işte bu. Bakarlar ki, adamcağıza bir şey olmamış.

"Tanrı'dan dilerim, bu da öyle olsun!" diye düşündü Lütfü, ayağa kalktı. İşte teğmen geliyordu. Herkes ayağa kalktı. Teğmenle birlikte köyden doğru bir yaşlı kadın da hem geliyor, hem ağlıyordu. Başkaca iki kadın onu kollarından tutmuştu. Bu, Murat'ın anası olmalıydı. Bütün kalabalık bir anda sustu.

– Murat'ım! Ah, evlâdım! Murat! diye haykıra haykıra kadınların elinden kurtulmak istiyordu. Mu-rat! Mu-rat! Bırakın beni… Murat'ımı verin bana!..

Birkaç kez, atılmak istercesine kuyuya saldırdı. Güçlükle bir kıyıya çektiler. Saçları darmadağın, ağlamaktan gözyaşları tükenmiş olarak yere upuzun uzandı; bu kadın sanki ağlamıyor, bir türkü çığırıyordu.

Kara Hasan da gelmiş, hem de hazırlıklı gelmişti: Belinden, bacaklarından bir ip bağlamış, paçalarını sıvamış, göbeğinden yukarısı çırçıplak. Teğmen, anlatılanları dinledikten sonra, başkalarının yaptığı gibi, kuyuya baktı. Kara Hasan'ı aşağı salıvermelerini buyurdu. On adam birden keleveye yapışmış, Kara Hasan'ı yavaş yavaş kuyunun dibine indiriyordu. En sonunda, ip gerektiği yerde bitti. Kara Hasan suya erişmişti. Herkes susmuş, çıt yok, bekliyordu. Pek uzun sanılan epeyi bir süre geçti. Kalın iple birlikte işaret vermek üzere bırakılan ince ip ansızın kımıldadı, oynadı. Kara Hasan yukarı çekilmek işareti verdi. Adamlar, yine keleve denilen kuyu çıkrığına yapıştı: At, çoktan şöyle bir kıyıya çekilmişti. Az sonra, Kara Hasan gözüktü. Ama, o ne? Kapkara olan bizim Kara Hasan, şimdi yemyeşil duruyordu. Yüzü sıyrılmış, kanlanmıştı.

Teğmen:

– Ya öteki? diye bağırdı. Onu neden çıkarmadın?

Kara Hasan:

– Çekin beni! diyebildi.

Çektiler; iyi bir yere oturttular. Kara Hasan güçlükle, ağır ağır nefes alıyordu. Gözlerinin akı büyümüş, genişlemişti.

Teğmen yeniden:

– De bakalım! Onu neden çıkarmadın? diye sordu.

– Beyefendi… İstemiyor… Çıkmak istemiyor… Ben onu çıkarmak istedikçe, o beni yakalıyor, boğmaya kalkıyordu… Aman… Neme gerek… İstemem… İstemem… İsteyen varsa, buyursun kuyuya, çıkarsın; ama ben istemem…

Kuyu dolayındaki kalabalık gürültüye başladı: Demek, Murat yalnız dipdiri olmakla kalmıyor, çıkmak da istemiyormuş! Nasıl bir adamdı bu Murat?!

Bundan sonra kimi denemeler daha yapıldı. En gür sesliler kuyuya eğilerek çıkarılmasına izin vermesi –teslim olması– için Murat'a seslendi. Kimileri Kara Hasan'ın yeniden kuyuya indirilmesini, ama bu kez eline bir de sopa verilmesini, Murat çıkmak istemezse vurmasını, onu bağlamasını, böylece çıkarılmasını öne sürdü. O da fayda etmedi; çünkü Kara Hasan dünyada kuyuya ikinci kez inmek istemiyordu.

Teğmenin buyruğu üzerine, meyhaneden kocaman bir ayna getirildi. Aynayı güneşe tutan teğmen, kuyuya bir ışık demeti sokarak Murat'ı görmeye çalışıyordu. Işık bir parça derinlere inebilmişti, ama kuyunun dibi gene karanlık kalıyordu. Artık ne yapacağını şaşırmış olan subay, Murat'ın anasına aşağıya seslenmesini buyurdu. Bu sözü anlayıp anlamadığı pek belli olmayan yaşlı kadıncağız, kuyuya yaklaştı, ağlayan bir sesle: "Murat! Murat! Murat!" diye bağırdı, yeniden kuyuya atılmak istedi. Kadınlar zorla tutup çektiler.

Bakınız, işte, köyden doğru bir genç kadın geliyor. Bu kadının yürüyüşünden, boy-bosundan, genç olduğu besbelli, yoksa feracelidir. Kalabalık dalgalandı. Herkes:

– Asiye! Asiye! diye fısıldadı.

Asiye geliyordu. Bir kıyıda durdu.

Teğmen:

– Ne istiyor? diye sordu.

Yıldızsayan:

– Murat'a seslenmek istiyormuş, dedi, gelip teğmenin kulağına bir şeyler fısıldadı.

– Seslensin, seslensin! dedi teğmen.

Genç kız, kimseye bakmadan, kuyunun taşına çıktı. Bir eliyle direğe yapışarak aşağıya baktı. Şimdi erkeklerden kaçmayı düşünmediğinden, feracesini bir yana fırlatıp attı. Onu hiç görmemiş olanlar, onun eskiden pek sarışın olabileceğini, ama şimdi saçları bal kırmızısı, yüzü bembeyaz, gözleri masmavi olduğunu doğrulama fırsatı buldular. Eğildi, boyalı kaşlarını çattı, avazı çıktığı kadar:

– Murat, gel! diye bağırdı. Seni ben çağırıyorum… Ben… Asiye… Asiye! Murat! Benim, ben… Asiye! Asiye!..

Sesi kuyuda çınlıyor, ta dibe vuruyordu. Taştan aşağı indi, az öteye giderek durdu, döndü; ince ipe bakıyordu. Herkes de onun baktığı noktaya bakıyordu. Bir, iki, üç saniye geçtiği halde, hiçbir şey görülmedi. Ansızın ip oynadı, adamlar bağırışarak keleveye yapıştı. Asiye eve yollandı. Epeyi gittikten sonra, ne kadar gitmesi gerektiğini bilirmişçesine durdu, gene baktı: Murat gözükmüştü, güçlü-kuvvetli erkek kolları onu çekmeye uzandı. Anası bir çığlık kopardı. Asiye durup baktı, baktı; sonra dönüp eve girdi.

KÖYE GELEN YABANCI

Her bayram günü olduğu gibi, meyhane insanla dolup taşıyordu. Geciken köylülerin gelişleri, açık pencerelerden görülüyordu. Yorgunluğu yalnız işsiz kaldıklarında duyarmışçasına, ağır ağır yürüyorlardı. Hepsinin sırtında geniş, ak yepyeni birer gömlek vardı. Gelirken durup durup çevrelerine bakıyorlardı. Neden bakmasınlar ki… Bu günler, taşlarda bile otlar bitmişti. Dışarısını öylesine bir yeşillik sarmıştı ki, insanlar, meyhanenin içindeyken bile, gözleri önünde yeşil yeşil daireler oynaşıyordu.

Kimisi, daha kapıdan içeri girer girmez: "Sabahlar hayır olsun!" diye bağırıyordu. Ancak, hiç kimse yerine oturmakta ivedi davranmıyordu, çünkü meyhanenin orta yerinde, ayakta durarak bir şeyler söyleyen Yovi'yi dinlemek istiyorlardı. Yovi diyordu ki:

– Ben her yanı gezip dolaştım. Mimerlik denilen tarla semtine de uğradım, Durası köyü yolundan da geçtim. Tarlalar öyle bir olmuş ki, kardeşler, baktıkça insanın gözü kalıyor. Çavdarlar, boyumca yüksek. Dün geceki yağmurdan, bir parça yana yatmışlar, ama güneş çıkınca, yine doğrulurlar.

Muhtara seslenerek:

– Aleksi amca, hele senin Çatırlık semtindeki güzlük ekinin! Bir görmelisin onu! Bundan iyisi can sağlığı… diye sözlerine ekledi.

Köylülerden biri sordu:

– Benim de orada güzlük ekinim var, o nasıl, Yovi?

– O da iyi, Mihal amca. Hepsi iyi.

İvan Baba da söze karıştı:

– Yovi doğru söylüyor! dedi. Ekinler iyi, buna diyecek yok. Ürünü ambara komayınca, hiç kimse benimdir diyemez ama. Tanrı dilerse, bu yıl bereket bol olacak. Yalnız, korumak gerek. İşte onun için Aleksi, bak, sana ne diyeceğim…

O an muhtarla başkaları konuştuğu için, İvan Baba'nın azıcık beklemesi gerekiyordu.

Az sonra şöyle sözünü sürdürdü:

– Bana bak, Aleksi! Sen memurlarına, yani kır bekçilerine, gözlerini açıp ekinleri iyi korumalarını söyle. Onların köyde ne işi var, kırlara gitsinler.

– Biliyorum, İvan Baba, bunu iyi biliyorum. Ben onlara söyledim. Bunu köylüler ısrarla istiyorlar, dedim, ya ekinleri iyi korursunuz, ya da sizi görevden alırım. Gözünüzü dört açın, çünkü birinin hayvanını tarlaların içinde yakalarsam, doğruca kapana götürürüz. Cezalandırırız…

İvan Baba, haykırırcasına:

– Ceza değil, dayak, dayak! Anladın mı, Aleksi? dedi.

– Amma da yaptın ha, İvan Baba! Kötü yürekli bir adam gibi konuşuyorsun. Bunu kendi çobanlarına söyle, hep tarlaların içinde dolaşıyorlar.

– Kim? Ben mi? Benim çobanlarım mı? Bana bak, sen ağzını topla, anladın mı? Benim çobanlarımmış. Ulan, sen kendine baksana, bunca zamandır, bana iki Napolyon borcun var, hâlâ ödediğin yok. Eşek herif! Benim çobanlarımmış…

Muhtar araya girdi:

– Bırakın şu kavgayı! Stoyan, sen daha gençsin, sabırlı ol! İvan Baba, sen de sinirlenme. Bakın, ben size ne diyeceğim: Muhtar benim. Başka bir sözle: Yasa önünde sorumluluk taşıyan benim, ne yaptığımı da bilirim. Hiç kimseden akıl danışmıyorum. Bilmiş olun, şimdiden sonra içinizden biri, çoban olsun, sığırtmaç olsun, bizim, sizin, hep bir, tarlaların içinde yakalanırsa, cezayı yiyecektir. Bunu iyi belleyin.

Daha içkiye başlamamışlardı, onun için kavga çabuk dindi. Yalnız meyhaneye en önde gelmiş olan taşçı Toraşko sarhoştu. Ev yakında, tepe üstündeydi. Vaktiyle avlusunu genişletmek için çevreyi kazmaya başlamıştı. Soranlara: "Tepeyle savaşıyorum" derdi. Ancak orada iyi taş çıktı. Toraşko da taşçılığa başladı. Şimdi evinin dolayında daima satılık taş yığınları bulunur. Bunlar bir duvara, bir kaleye benzer. Onun için Toraşko sık sık: "Ben kimseyi tanımam! Ey, bilin bunu! Ben Port-Arthur'da oturuyorum!" der. Bunu da, genellikle sarhoşken söylediği için sözcükler ağzından: "Ben Port-Antur'da oturuyorum" biçiminde çıkar.

Bugün Toraşko daha konuşmaya başlamamıştı. Kavganın sürdüğü sırada hepsini dikkatle dinledi. Kimsenin düşüncesini benimsemiyor, kimseyi haklı bulmuyordu. Şimdi yalnızca başkalarını dinleyip: "Ulan, ben her birinizin ağız payını veririm, ama haydi benden gitsin!" demek istiyormuş gibi, kimi birine, kimi ötekine kinli kinli bakıyor, masaya yumruklar indiriyor, yine rakı istiyordu. Meyhanedeki konuşmalar yavaşlayarak, masalara dağılmıştı. Bir yanda muhtarla onun yakınları olan kimi adamlar politikadan söz ediyorlardı.

– Dragan yine kente gitmiş. Âmire şikâyet edecekmiş, seçimlerin temyiz edilmesini istiyormuş.

– Vay, öyle mi, alacağı olsun!

– Karısı bize gelmiş. Bizim Dragan'la ne yapacağız, bilmem, demiş, köy işleriyle aklını yitirecek. Uyurken, yataktan fırlayarak "Temyiz!" diye bağırıyor.

Oradakilerin hepsi gülüştü.

– Durup durup "Temyiz!" diye bağırıyormuş. Karıma: "Marya teyze, temyiz ne demek, söyler misin?" diye soruyormuş.

– O nasıl yanıtlamış?

– Hadi, hadi, kendi işine bak sen! demiş. Dragan biraz daha meyhaneleri dolaşsın, işini boşlasın, temyiz neymiş, o zaman görürsünüz siz, ne olacağını?

Yine bir gülüşmedir, koptu. Daha sonra muhtar çevresine bakındı, eğilerek, yavaşça bir şeyler mırıldanmaya başladı.

Başka bir masada ise, kavgayı artık unutmuş olan İvan Baba, şöyle konuşuyordu:

– Öyle deme, Mihal! Bugünkü bayram büyük bir bayramdır. Kral Kostadin ile Kraliçe Elena Hazretleri, İsa Peygamber'in mıhlanmış olduğu haçı bu gün bulmuşlar. Hacı Zlati, hacılıktan döndüğünde, bu haçtan ekmek kırıntısı kadarcık bir parça getirmişti. O zamanlar ben daha çocuktum, ama gözümle gördüm: Kömür gibi kapkara bir yongaydı. Her şeye yardımcı oluyor.

– Yardımcı olurmuş, boş lâf bu!

– Amma da yaptın be Mihal. Sen ne vakitten beri böyle Protestan oldun?

İvan Baba gülümseyerek kamış çubuğundan iki-üç kez çekti.

Bu sırada kır bekçisi İlya meyhaneye girdi. Uzun boyluydu, yüzü güneşten kıpkırmızı olmuştu. Omzunda çakmaklı bir tüfek vardı. Üzerinden, sanki yeşil tarlalardan bir koku saçılıyordu. Muhtarın içeride olduğunu görünce, İlya, gerisin geri döndü, bir an sonra yine girerek, yabancı bir köylüyü içeri getirdi.

Daha sonra güçlü sesiyle:

– Sayın muhtar, dedi, bu adamı tarlada atını otlatırken yakaladım. Bağların yanındaki Tatar Hristo'nun arpa tarlasındaydı.

Konuşmalar ansızın kesildi. Meyhanedekilerin hepsi başını çevirerek, bu yabancı köylüye baktı. Kısa boylu, giysileri yırtık-pırtık bir adamdı. Urbasına bakınca, başka köyden olduğu anlaşılıyordu. Bir gözündeki ak leke, onu şaşı yapmıştı.

İvan Baba, herkesin işiteceği bir sesle:

– Muhtar, dedi, gördün mü şimdi? Ben sana ne demiştim? Gördün mü şimdi?

Tatar Hristo yerinden fırlayarak:

– Ne diyorsun, İlya? Benim arpa tarlama mı girmiş? diye bağırdı. Benim arpaya girmiş, öyle mi?

Birden, masaların arasından sıyrılarak yabancının üstüne yürüdü.

– Sen ne biçim insansın be! Nereden nereye yaban tarlasına girip elâlemin malını, emeğini çiğnersin? Sen kim oluyorsun da benim tarlaya giriyorsun? Hırsız oğlu hırsız! Seni gidi haydut, seni!

Yüzü pancar gibi kızarmış, boyun damarlarıyla mavi gözleri fırlamış olan Tatar Hristo, yumruğunu kaldırarak yabancının kafasına ha indirdi, ha indirecekti.

İvan Baba:

– Vur, vur kafasına! diye bağırıyordu.

Muhtar araya girdi:

– Durun bakalım! dedi. Burada yasa var. Hristo amca, sen yerine otur, hele.

Sonra, yabancıya seslenerek:

– Neden girdin tarlaya? diye sordu.

– Hayır, muhtar, ben tarlaya girmedim. Atım hasta da… Yol üstündeki tarla başında durdum. Bakalım, dedim, at başını uzatıp yiyecek mi? Hasta hayvan yer mi, yemedi! Bir tek başak bile koparmadı…

Yabancıyı kartal gibi yüksekten süzen İlya:

– Yalan söylüyor, muhtar, yalan! diye bağırdı. Tarlanın tam orta yerindeydi.

Muhtar:

– Öyleyse, ceza! dedi. Yüz leva ceza. Haydi, ver parayı hemen.

– Yüz leva mı? Nerden bulayım bu parayı ben? Yüz leva, az para mı? Yoksul bir adamım ben, onca para bende ne gezer… Yüz leva!..

– İlya, yokla ceplerini şunun! Bakalım, kaç parası var?

Ancak, daha İlya elini uzatmaya vakit bulamadan, yabancı adam, kendiliğinden elini kuşağına soktu, boynunda asılı duran, ağzı kaytanla bağlı, mavi bir kese çıkardı, ağır ağır içini yoklamaya başladı. Yıpranmış entarisi, yama içindeydi. Elleri tir tir titriyordu. En sonunda, keseden bir çakmak, dörde katlanmış yirmi levalık bir banknot, biraz ufaklık para, birtakım düğmeler çıktı.

Bu sırada birden, beklenmedik bir şey oldu. Toraşko, yerinden fırladı, önündeki masayı devirerek:

– Ne biçim insanlarsınız, yahu? Adamcağızı rahat bırakın! diye bağırdı.

Epeyi içmişti. Sendeleye sendeleye yabancıya yaklaştı, ellerini omuzlarına koydu, adamın boynuna sarılarak ağlamaya başladı. Hem ağlıyor, hem de:

– Ah, kardeş, kardeş! diyordu. Bulmuşlar para isteyecek adamı! Ah, kardeş, kardeş!..

Daha sonra yabancı adamı iki yanağından öptü, masasına dönerek tek lâf etmedi.

Meyhane tam bir sessizliğe gömülmüştü. Hiç kimse konuşmuyordu. Yalnız İvan Baba, kimseye bakmaksızın, burnunun altından mırıldandı:

– Şuna bak, bir de kalkmış, öpüyor onu…

Muhtar seslendi:

– İlya, bırak adamı. Haydi, bu kez bizden gitsin, ama başka kez, bilmiş ol, af maf yok ha.

Az önce korkudan titreyen yabancı, şimdi sevinçten uçuyordu. Tam kesesini yerine yerleştirirken, dışarıdan bir ses geldi:

– Bu at kimin be? Burada bir at yere düşmüş, ölüyor, kimin acaba?

Yabancı adam, bu sözleri duyar duymaz hemen dışarıya fırladı. Ötekiler de ardından çıktı. Meyhanenin önünde bir araba vardı. Arabaya koşulan at yerde yatıyordu. Demek, adamcağız doğru söylemişti; at gerçekten hastaydı. Çevresindekiler hemen yardıma koştu. Kimisi atı ayağından, kimisi kuyruğundan ya da başından tutmuş, çekiyordu; en sonunda ayağa kaldırdılar. Mal, sahibine benzemezse, haramdır, derler ya, bu at da güçsüz, çelimsiz, tüyleri karmakarışıktı. Doğruldu, ayakları üstünde güç bela durabiliyordu. Gözleri, körmüş gibi, karanlık, dumanlıydı.

Düşen atın çevresine yığılan köylüler bağrışıyor, türlü-çeşitli öğütlerde bulunuyordu. İvan Baba hayvanın şişmiş olduğunu, biraz İngiliz tuzu verilirse, iyi olacağını söyledi. Bir başkası da atın üşümüş

olduğunu, ovalanması gerektiğini ileri sürdü. Tatar Hristo, hemen yerden bir avuç kuru ot aldı, hayvanın karnını, sırtını, her yerini ovalamaya başladı. Bunu, yorulup terleyinceye dek yaptı. Hayvancağız biraz kendine gelmişti.

Muhtar:

– Şimdi, sırtına bir şey ört de hayvanı biraz gezdir! dedi. Geçer, merak etme. Yalnız bir yerde durmasın, gezdir.

Sonra, İlya'ya seslenerek:

– Koş, eve git! dedi. Bir parça ekmekle beyaz peynir al da gel, bu adamcağıza ver, hiç olmazsa, karnını doyursun.

Muhtar meyhaneye girdi, köylüler de ardından. Yabancı, tek başına kalakaldı, atını gezdirmeye başladı.

Öğlen olmuştu. Köylülerden kimisi evlerine gitti, ötekiler meyhanede kaldı. Yabancıya hiç kimse dikkat etmiyordu. O ise, hep atını gezdiriyor, hayvanın durumu gitgide kötüleştiği için telâşa kapılıyordu.

Akşam oldu. Karanlık bastı. Yemiş ağaçlarının gür yaprakları kararadı, çayır ve tarlalar artık görünmez oldu. Tepe üstünden tek tek yıldızlar parladı. Hava sıcaktı.

At, artık ayakları üstünde duramaz olmuş, arabanın yanına yatmıştı. Yabancı adam, karanlıkta, atının yanına oturdu. Vermiş oldukları ekmek, arabada olduğu gibi duruyordu.

Sokaklarda gezintiler kesilmiş, yalnız meyhanede ışık kalmıştı. İçeride gayda çalıyor, bir halk oyunu oynanıyordu. Bir ara, oradan geçen taşçı Toraşko, yabancıya dik dik baktı, ama onu ne gördü, ne de tanıdı. İki yana yalpalaya yalpalaya yürürken:

– Ben hiç kimseyi tanımam! Ben Port-Artur'da oturuyorum! diye bağırıyordu.

Gereğinden çok ileri gittiği için, biraz geri döndü, tepeye doğru giden sokağa saptı.

Yabancı, yapayalnız kaldı. Ona ne yardım edecek bir kimse var, ne de bir kimse yardım edebilirdi. Yerde yatan atının başucuna çömeldi, daha sonra yere oturarak atın başını dizlerine koydu. O an acı dolu bir göz ona bakıyor, bu gözde yıldızların ışınları parıldıyordu.

KADIN KALBİ

Gergi Baba, köyden kaçıp giden oğlu İlya üzerine beş-altı yıldır pek kötü şeyler duyar. Ama, son zamanda, sevinçli bir haber de geldi: İlya sınırdan bu yana geçmiş de kasabada ticaretle uğraşıyormuş, pazarda at alım-satımı yaptığını görenler de varmış. Hem artık o eskisi gibi değil, bambaşka bir adam olmuş. Şimdi güzel giyinir, büyüklerle bir masaya oturur, parası da bolmuş. Gergi Baba'nın buna pek inanası gelmiyordu, ama işte İlya bir gün çıkageldi köye. Hep öyle boylu-boslu, tıraşlı, tertemizdi. Sırtındaki mintan öyle bayağı bir abadan değil de kahverengi, güzel bir çuhadandı. Çizmeleri derin kıvrımlı olup bir ağız armonikasını andırıyordu. Hem köye yabancı bir karuçayla değil de kendi özel karuçasıyla gelmişti. Üstelik karuçasıyla atları da pek güzeldi!

Gergi Baba'nın yoksul ahırına böyle güzel atlar, hiçbir zaman bağlanmamıştı. İşte Gergi Baba bir kıyıya çekilmiş, onlara bakıp sevinirken, atlar da öylece kurumlu kurumlu önlerine konulan alafı yiyorlardı. Atların dişlerine bakan Gergi Baba, bunların genç, ancak beş-altı yaşında olduklarını saptadı. Atlar hep bir boy, ince, doru olup ikizler gibi birbirlerine benziyordu. Yeleleri, kuyrukları kıra çalan bu atlar, gerçekten, pek ince, yakışıklı şeylerdi.

Gergi Baba, bir parça övünmek için, hemen hemen bütün köyü gezip dolaştı. En sonunda Todor'un evine de uğradı.

– Kolay gelsin Todor, Aniçka! diyerek çitin öte yanına dikilip kaldı. Todor ile Aniçka yeni bir ahır yapıyorlardı. Bundan bir hayli

zaman önce evlerini de kendileri yapmıştı. Daha doğrusu işi Aniçka çeviriyor, Todor da ona yardımcı oluyordu. Aniçka denilen bu kadın, her işe kına gibi yakışırdı. Ahırın yerden epeyce yükseldiğini gören Gergi Baba:

– Hadi, işiniz uğurlu olsun! diye kutladı.

– Tanrı razı olsun, Gergi Baba, gözün aydın, oğlun da gelmiş, ha? dedi Todor.

– Geldi, geldi bizim İlya!

– Büyümüş, maşallah, koskoca adam olmuş. Hele atları pek güzel, buradan geçerken gördüm onları…

Konuşan tek başına Todor'du, Aniçka onun çevresinde dolansa da konuşulanlara kulak kabartıyor, sanki gözlerinin içi gülüyordu. Gergi Baba:

– Gördün mü, atları? Atlara diyecek yok, diye birkaç kez yineledi. İlya ile biz dün Apta-at* köyündeki halasını görmeye gittik. Dönüşte höyüğün yanına vardığımızda, hayvanlar dizginleri germesinler mi, yokuş aşağı! İlya bana: "Tut, baba, sen de tut dizginleri, ikimiz birden çekelim, başka türlü zaptedemeyiz bunları!" dedi. Zor tuttuk, kuş gibi uçuyor hayvanlar.

– Atlara bir diyecek yok, sağ olsunlar, dedi Todor. Şimdi İlya'ya bir gelin gerek.

– O da olur, Todor, o da olacak!..

Aniçka'nın gözleri parlayıverdi, şimdi gözleri daha çok gülümsüyordu. Aniçka kerpiç taşıyor, su çekiyor, çamur karıyordu. Fistanı önden biraz kalkık, yalınayak, şuraya-buraya koşuşturuyordu. Yüzü güneşten yanmasın, diye başını ak bir bezle sarmış, yalnızca dümdüz alnı, ipince kalem kaşları ile kapkara gözleri görünüyordu. Üstü-başı

---

* *Apta-at (Abtat-kalesi)*, Silistre'nin doğusunda Türk köyü. Abtat, Arapça Veled'in çoğulu olarak ağaç ya da demir kazıklar, direkler anlamındaki Evdat sözcüğünden gelir. Bugün Hacı-oğlu-pazarcık (Dobriç) iline bağlı bir devlet tarım çiftliği olup nüfusu 339 (1985) kadardır. 1942'de adı değiştirildi, Abrit oldu. Köy adının Abdul Ehat'tan geldiğini söyleyenler de vardır. Osmanlı-Türk döneminde çifte adla anılırdı. Apta-at biçiminde yazılışı yanlıştır. Osmanlıcadaki başka bir söylenişi: Ahat. (Çeviren)

çamur içinde olduğu halde, yine de boylu-boslu ve güzeldi. Gergi Baba, önceleri Aniçka ile İlya arasında bir gönül bağı olduğunu bilirdi, ama unutulmuştu bu artık.

Gergi Baba, bir ara, gayda sesleri gelen Geno'nun meyhanesini göstererek:

– İşitiyor musun? dedi. Benim oğlan İlya! Varsın, eğlensin, oğlan. Ko çorbacılar da görsün: O da adamdır, o da onlar kadar para kazanmasını becerebiliyordur.

Gergi Baba, gülümseyen Todor'a bir kez daha baktı, ancak Aniçka'nın kara gözleriyle karşılaşınca, ileriye doğru çekip gitti.

Eve dönünce, ilk önce atları görmek üzere, ahıra girdi. Bundan sonra evin önüne oturdu. O sırada İlya eve geldi. Yüzü biraz kızarmış, çok neşeliydi. Gergi Baba, lâf olsun diye:

– Todor'gile uğradım, dedi. Aniçka ile ikisi çalışıyorlar, kendilerine yeni bir ev yapıyorlar.

İlya, elindeki çubukla buruşuk çizmelerine vurarak:

– Bu sabah, ben de uğradım onlara, dedi. Aniçka hiç bakmadı bile bana. "İlya, gel, bir kahvemizi iç" falan bile demedi.

– İşleri başlarından aşkın insanların, be oğlum, görmüyor musun?

Gergi Baba, daha başka şeyler de söyleyecekti, ama her nedense, sustu. Vaktiyle İlya, Aniçka'larda ırgatlık etmişti. Aniçka ile sevişmiş, "onunla evleneceğim" diye öğünmüştü bile. Ama, Aniçka, kimsenin beklemediği anda Todor ile evlenivermişti.

– Sanki Aniçka ile bir tastan çorba içmemişiz, birlikte buğday demeti çekmemişiz. Şimdi bana çalım satıp kuruluyor. Varsın, kurulsun! diye mırıldandı İlya.

İlya, beş-altı gün sonra, yine kasabaya gitti, bir süre sonra da yabancı bir karuçayla döndü eve. Ne karuçası, ne de atları vardı ortalıkta. Gergi Baba, onu böyle görünce:

– Nerede karuça, ne yaptın atları? diye sordu.

İlya, cebine vurarak:

– İşte burada, sattım onları, diyerek gülümsedi.

– Ne ettin, be oğlum? Öyle güzel atlar satılır mı? Bir daha nerede bulacaksın öylelerini?

– Onlar bir şey değil baba, daha güzellerini satın alırım.

İlya yine Geno'nun meyhanesi çevresinde dolanmaya başladı. Kimi kez de Todor ile Aniçka'nın yanlarına varıyordu. Yalnız Todor'la konuşuyordu, çünkü Aniçka bir şey sorunca ya susuyor, ya da işitmezlikten geliyordu. Kimi kez durgundu; kendisine parıldayan gözlerle bakıyor, yabancı bir erkeğin varlığını bilmek bile istemiyordu.

– Bir-iki yıl Tuzla'da* çalıştım, diye anlatıyordu. Bir çiftlikte varsıl çiftlik sahibinin vekilliğini yaptım. Ama, sana bir şey diyeyim mi, bizim köyden bir kat büyük bir çiftlikti bu. Sahibi beni çok severdi. "Buradan bir yere ayrılamazsın!" derdi. Marioara adlı bir kızı vardı, beni kendine damat yapmak istedi. "Ya, öyle mi?" dedim de oradan sıvışıverdim.

– Ondan sonra mı geçtin bu yana?

– Yok, daha sonra. Şimdi Eski-cuma** panayırına gitti. Çok kapalı insanlar şu bizim Bulgarlar. Ulahlar yaşamasını biliyor, hem neden yaşamasınlar ki?.. İnsana yaşamak kalacak, bu dünyada. Ben de seviyorum yaşamayı… Nerede olursam olayım, bir yere girdim mi, kemancılara: "Çal kemancı, çal!" diye sesleniyorum. "Bana şarap ver! Şunu ver, bunu ver!" Onlarsa, şaşkın şaşkın bana bakıyorlar. Bunda şaşacak ne var? Bu paralarla, kaldırım yapacak değilim ya!

---

* *Tuzla:* Karadeniz kıyısında, Balçık kentinin 6 km. doğusunda sığ bir bataklık. Çamur tedavisi yapılan bir sanatoryumu, dinlenme evleri var. Eskiden buradan tuz çıkarılırmış. Yüzölçümü 100 dekar. Denizden alçak. 1992'de güya adı değiştirildi: Balçişka Tuzla. (Çeviren)

** *Eski-cuma:* Deli-orman yöresinde il merkezi kent; nüfusu 46,522 (1985). Halkının çoğunluğu Türk'tür. 1934'te adı değiştirildi: Tırgovişte oldu. XVI. yy'da Osmanlı Türklerince kuruldu; ilk adı Pazarcık idi. 1606'da İskender-pazarı diye anılır. Eskiden Bulgaristan'ın en büyük panayırı burada kurulurdu. Daha eski Türkçe adı: Cuma-i atîk. 1573-74 tarihli bir Osmanlı belgesinde adı geçtiği gibi, Evliya Çelebi'nin "Seyahatnâme"sinde de adı geçmektedir. Dört köşeli, yüksek bir saat kulesi vardır. 1750 yılına değin nüfusu yalnızca Müslüman Türklerden oluşuyordu. (Çeviren)

İlya gülerek Aniçka'ya bakıyordu. Aniçka işine daha bir sıkı sarılıyor, ara sıra göz ucuyla da olsa, ona bakıyordu. Kara gözleri alaylı alaylı gülümsüyor, sanki: "Çok atıyorsun, kim inanır sana!" demek istiyordu.

Bir gün Todor bir yere gitti. İlya, Anuçka ile yalnız kaldı. Cebinden yepyeni iki parlak beşlik çıkararak Aniçka'nın iki çocuğunun eline tutuşturdu. Aniçka, paraları çocukların elinde görünce, hırsla ellerinden alarak İlya'ya geri verdi.

– Al paracıklarını, dedi öfkeyle. Onların babaları da var, para verecek kimseleri de.

İlya'nın başlarında dikilmesinden usanmış olacak ki:

– Evimin önünden çek, git, yeter artık, dedi.

İlya yine Geno'nun meyhanesine girdi. Bir daha da oradan çıkmadı, içtikçe içti. Aniçka'yı görmek üzere oradan geçtiği sırada kadın da evine çekiliyordu. İlya, yalnız Todor'la konuşuyordu. Aniçka, Todor'u da çağırarak kapıyı kapamaya başladı.

İlya yalnız kalınca, utancından, yine meyhanenin yolunu tutuyordu. Artık parası tükenmişti. Bir gün babasına:

– Bu kez daha çok at alıp satacağım, daha çok para kazanacağım, dedi. Ondan sonra burada öyle bir şenlik yapacağım ki, sağ oldukça beni ansınlar diye. Bu insancıkların burada bir şeyden haberleri yok.

Babası sustu, öte yana bakıyordu. İlya: "Aniçka'ya da şal alacağım!" diyecekti, ama bunu babasına söylemekten çekindi.

Evden çıkıp gitti, iki gün sonra iki kişiyle birlikte döndü. Kendisi köyde dolaşırken, getirdiği adamlar avlunun bir köşesinde yatıp kalkıyorlardı. Bu adamlar Gergi Baba'nın hiç hoşuna gitmiyordu; esmer oldukları gibi, kara kara kaşları, kalın bıyıkları vardı. Ulah Çingenelerine benziyorlardı. İlya onları babasıyla tanıştırırken: "Cambaz arkadaşlarım!" demişti. Birkaç gün sonra da İlya, onlarla birlikte, bir tarafa çekip gitti.

Aradan bir hafta geçti, geçmedi, bir sabah karanlığında Gergi Baba'nın kapısı vuruldu. Gergi Baba dışarı çıkınca, karşısında İlya'yı buldu. Hiç attan inmeden:

– Bize biraz ekmek çıkar, tez elden, pazara erişmeye çalışacağız, dedi.

Esmer iki cambaz da onunla birlikteydi. Onlar da at üstündeydi. Gergi Baba, ne İlya'nın, ne de ötekilerin altlarında eyer olmadığını görüverdi, her üçü de çıplak at üstüne oturmuştu. Bundan başka, on kadar at da yularlarının ipleriyle birbirinin kuyruğuna bağlanmıştı. Cambazlar, gerçekten, satın aldıkları atları böyle bağlarlardı, ama Gergi Baba, at hırsızı Ulah Çingenelerinin de çaldıkları atları birbirine böylece bağladıklarını duymuştu.

Ortalık kararınca, çevrede büyük bir gürültü duyuldu. Silâhlı atlılar, bir araba dolusu silâhlı adamlar taze nal izlerini izleyerek ilerliyordu. O gece biraz yağmur serpiştirdiğinden, İlya ile arkadaşlarının götürdükleri atların tozlarda bıraktığı nal izleri belli oluyordu. Gergi Baba işin aslını anlayınca, evine kapanıverdi.

Öğle vakti geçer geçmez, üç at hırsızının Apta-at ormanında tutuklandığı haberi yayıldı. Öğle üstü dinlenmek için yattıklarında, izleme kolu hırsızları sarıvermişti. Bu yüzden hırsızlar atlarına binmeye vakit bulamamış da yayan kaçmaya başlamışlar. Birinin yorgunluktan kalbi çatlamış, ötekileri de sınır boyunda yakalamışlar. Bunlardan biri de İlya imiş!

Akşama doğru kasabadan jandarmalar, ilçe kaymakamı, hekim geldi. Gergi Baba düşündü, taşındı, en sonunda muhtarlığa gidip olan-biteni öğrenmek istedi. Muhtarlığa yaklaşınca, taş duvarın dibine sedir gibi çıplak bir insanın yatırılmış olduğunu gördü. Hekim, at hırsızının çıplak vücudunu dilim dilim kesiyordu. Gergi Baba, yerinden kıpırdayamadı, oracıkta kalakaldı.

Sırtında ak önlüğü, elinde kanlı lâstik eldivenleri olduğu halde, hekim, muhtarlık penceresinden bakan birkaç kişiye bir şeyler söylüyordu.

– Bakın, yüreği ne denli büyük. Onun için de dayanamamış, kalp hastalığı varmış bunda. Ötekiler sağlam olduklarından, daha çok dayanmışlar.

Gergi Baba ne yapacağını şaşırdı. Bu olayın o denli etkisinde kaldı ki, muhtara bir şeyler söylemek düşüncesinden vazgeçerek evin yolunu tuttu.

O gece daha güçlü bir yağmur yağdı. Sabahleyin de ilk serin güz yeli esmeye başladı. Atlı iki jandarma, İlya ile at hırsızı arkadaşını götürüyordu. Köy içinden geçerek, Todor'un evi karşısındaki meyhane önünde durakladılar. İlya'nın benzi solmuş, giysileri buruşmuş, sakalları uzamıştı. Bu soğukta, sırtında yalnızca o çuha mintan vardı. Gülümsüyordu, ama bu iyi olduğundan değildi.

Kalabalık bir halk yığını toplaşıverdi. Gergi Baba da geldi. İlya'ya yaklaşarak kuru, kıvılcımlı gözleriyle onu baştan aşağı bir süzdükten sonra, yüzüne tükürdü. Ondan sonra da dayanamadı, içinden ateş püskürtürcesine konuştu:

– Hırsızlık edeceksin, ha? Ayıp sana, ayıp, ak yüzümü kara ettin. Seni doğuracağıma, keşke, toprağa gömseydim. Senin ellerin yok mu, be oğlum? Ekmeğini namusunla kazansan a sen! Çingenelerle at hırsızlığı yapacaksın, öyle mi? Sen benim oğlum değilsin artık. Lânet olsun, seni doğurana!..

Daha çok konuşamadığından, bir daha tükürerek, evin yolunu tuttu. Benzi bir yaprak gibi sararmış, vücudu bir tüy gibi titriyordu. Ardından bir ses:

– Oğlanlar aç, bir parça ekmek getir! diye bağırdı.

Gergi Baba, hiç ardına bakmadan:

– Onlara verecek ekmeğim yok benim, taş yesinler dedi.

O zaman karşıki evden Aniçka çıkageldi. Jandarmalara yaklaşarak bir şeyler söyledi, sonra da önlüğüne sardığı çöreği ikiye bölerek İlya ile arkadaşına verdi. İki dilim de peynir uzattı. Koltuğu altında tuttuğu katlanmış eski yağmurluğu da İlya'ya uzattı:

– Al, dedi, havalar soğuyor, kendine iyi bak!

Jandarmalar atlarına bindi, tutuklular da önden, çamur içinde yürüdü.

– Esen kal, İlya, Tanrı seni korusun! dedi Aniçka.

Başını eline dayamış, yerli yerinde öylesine düşünekaldı. Uzun süre, gidenlerin ardından baktı. Ondan sonra, orada insanlar bulunduğu halde, sağına-soluna hiç bakmadan, evine doğru uzandı.

AYRI BİR DÜNYA

İlya Doçkin öyle bir güzel güneşleniyordu ki, Temelko'nun hanına gitme vakti geldiği halde, bir türlü yerinden kımıldayamıyordu. Daha doğrusu, kalkmak istemiyordu; çünkü, o yaşta bir adamın yerinden kalkabilmesi pek kolay değildi. En sonunda, kalkmaya niyetlendi, hemen yerinden doğruldu, dizlerinin ağrısı geçsin, diye biraz yerinde kaldıktan sonra yollandı. Elindeki değneği tıkırdasa da ayak sesleri duyulur duyulmazdı.

Doçkin ile Temelko arasında pek eski bir dostluk vardı. Doçkin eski bir hergeleci (yabanıl at çobanı), Temelko da bir cambazdı. İkisi de hergeleden çok iyi anlardı. Görünüşe bakılırsa, Temelko biraz daha çok anlıyordu. Eline düşen en uyuz kıranta at bile, çok geçmeden pek güzel bir at durumuna gelir, hastalıklıysa bile, hiç olmazsa satılana dek iyileşir, kalp huylu olanı eşkin, yel gibi hızlı koşardı. Bu nasıl olur, diyeceksiniz, değil mi? Çok kolay. Temelko, atın sırtına bir hasır atıp hasıra bir değnekle vururdu. At hasırdan ürktüğü için çöğünür, sıçrar, öylesine çıldırır ki, Temelko onu pazara çıkardığında gözlerini dört açar, haşlanmış gibi yürürdü.

Bu konuda Temelko'nun ustalığı daha da ileri giderdi; hattâ o düşük kulaklı atların kulaklarını dimdik, iri kulaklı olanların kulaklarını keserek, küçük, yakışıklı kulaklı yapardı. Daha sonra pişmiş elma ya da patatesi sıcağı sıcağına atın alnına bir yapıştırdı mı, bir süre sonra orada ak saçlar biter, bir yıldızcık ortaya çıkardı. At belki çalıntı olabilir (çünkü Temelko'nun çokluk at hırsızlığıyla da işi olur-

du), ama özenle bir bakıldı mı yıldızcık da alnına bir konduruldu mu, var git, tanı sen o atı artık.

Temelko öyle bir ustaydı. Ama, acımasızdı, atlara da para eden bir nesne gibi bakardı. At, ahıra, yolcuların hana girip çıkmaları gibi, bağlanıp çıkarılırdı. Atı alıp satmak değil, ahırda yetiştirmek bile zevk verir insana. Ata yaklaşmayı da becermelisin. Belki de en başarılarından biridir, ama onu şöylece boynundan, alnında okşayıp burnuna üflersen, kuzu gibi uslu olur, bundan sonra altından bile geçebilirsin. Bunlara benzer birçok şeyi, at satın alıp satan değil, ancak atlar arasında büyüyüp yetişen bir kimse bilebilirdi. Yolda yürürken işte böyle düşünceler coşturuyordu Doçkin'i. Belki de bundan ötürü, yürürken hep toprağa bakıyor, ara sıra başını sallıyordu.

Hana varınca, Temelko'yu saçak altında bir atı yoklar buldu. Temelko onu bir hafta önce satın almıştı, hayvan sapasağlamken hastalanıverdi. Temelko, geçen akşam: "Ben kaç hayvanı ilâçlamışımdır, onu da ilâçlarım!" diye övünmüştü.

– E, Temelko, ilâçladın mı kısrağı? diye sordu.

– Hep aynı, düzeleceği yok, insan değil ki, derdini söylesin…

Temelko yere tükürdü, ama bir şey demedi. İkisi de kısrağı baştan aşağı süzdü. Böylesine güzel bir at, Temelko'nun eline pek seyrek geçmişti şimdiye dek. Soylu olduğu belliydi: Küçücük bir baş, ipince ayaklar, ufacık kulaklar pek yaraşmıştı ona. Derisinin altında yeğnilce kabarmış damarlara bir bak da nasıl bir yüreği olabileceğini anla artık. Ancak, bu hastalık onu bitirdi, eritiverdi. Zavallı hayvan kamburlaşmıştı ve öylesine titriyordu ki, sanki soğuk bir kış fırtınasına tutulmuştu.

Doçkin, atı süzdükten sonra:

– Temelko be, sakın at soğuk almış olmasın? diye sordu.

Temelko, elini atın boğazı çevresinde şöyle bir gezdirdikten sonra:

– Yok, yok, dedi. Soğuk almış olsa, ne yapacağımı bilirim ben. Onun derdi başka…

Doçkin, kısrağa bakıyordu. At, kulaklarını zaman zaman kısarak geriye atıyordu, ama böyle yapmasından, Temelko'nun ayak seslerini dinliyor, anlamı çıkmazdı. İşte bak, at, kulaklarını ileriye dikerek çevresini dinliyor, hep uzaklara bakıyordu… Bu gözle bu bakış, Doçkin'i kuşkulandırdı. Onlarda insan üzüntüsü gibi, acılı bir üzüntü vardı. Doçkin bunu anladı, ancak Temelko'ya söylemeyi göze alamıyordu.

Atın gözlerine daha yakından baktı.

– Gözlerinde bir şey yok, sapasağlam, dedi Temelko.

– Biliyorum, ben başka bir şey arıyorum.

Temelko, elini savurarak:

– Senin de bir şeycikten anladığın yok ya! dedi.

Doçkin, evine döndükten sonra da bu yadırgatıcı hastalığın üzerinde düşünmek istedi, ama başaramadı. Tanrı ona dingin bir yaşlılık vermemişti. İki oğlu vardı: Büyüğü çok iyi yürekliydi. Araba ustasıydı. Gün boyunca tıklatır, evi geçindirirdi. Küçüğü hiçbir işe sarılmazdı, üstelik içerdi de. İşte, şimdi eve yine sarhoş gelmişti. Kocakarının yanını tutan gelinler, yine kuluçkalar gibi saç saça, baş başa girmişler, birbirlerine demedikleri lâfı bırakmamışlardı. Yaşlıydı ama hâlâ onlara ileniyordu. İşte, beriki ya da öteki çocuğa bir tokat vurdun mu, ev cehenneme dönüyordu.

Doçkin kükreyiverdi. Elindeki değnekle hepsini sopadan geçirebilirdi, ama içeride ne olup bittiğini görmemek için, oradan uzaklaşmayı daha uygun buldu. "İnsan buradan bir savuşup gidebilse, hem de çok uzaklara!" diye düşündü.

Doçkin, bu sözleri çok kez yinelemişti; uzaklara, daha uzaklara, diye yineledikçe de gözlerinin önüne yemyeşil bir ova serilmişti; çünkü tüm yaşamı yeşil bir ovada geçmişti. Ovayı düşünürken de, sanki atın gözlerini pek yakından görüverdi. Bu gözlerde öyle bir üzünç vardı ki…

Ertesi gün Temelko'ya:

– Temelko be, sen biraz da beni dinlesen e, dedi. Hayvancağız bu taşların üstünde bağlı durdukça düzelmez, kahrından ölür… Günah değil mi?

– Ölür, dedi Temelko. Bana da yalnızca derisi kalır.

– Baksan a, nasıl acılı acılı bakıyor, ver şu atı bana da ben ilâçlayayım.

Temelko ona baktı, baktı da:

– Deli misin sen? dedi.

Aradan birkaç gün daha geçti. Kısrağın durumu daha bir kötüleşti. Mum gibi eriyordu. Doçkin, atı kendisine vermesinde ayak diretiyordu. Temelko, en sonunda öfkeyle kükredi:

– Al, al da hayrını gör, dedi. Ben ondan umut kestim. Paracıklarım havaya gitti. Al, al da kurtlara yem olsun, derisini de istemem! Al da başına çal!

Doçkin de bir kaya gibi keskindi, ama, her nedense, bu kez ses çıkarmadı. Temelko işi şakaya vurduğu sırada, o eve gidip iyice yolculuğa hazırlandı. Silâhlığını beline sardı, uzun hergele kamçısını eline aldı. Ekmek torbasını da sopasına geçirdi. Daha sonra, Temelko'nun kısrağını yularından tutup ağır ağır handan çıkardı.

O zamanlar bu çevrede sürülmedik çim, gür ot, yalnızca Poryaz (Gornyak) köyünde Nikola'nın çiftliği dolayında vardı. Nikola'nın oğulları davar, sığır, at yetiştirirlerdi. Doçkin de oraya gitti. Üç saatlik yolu, tam dokuz saatte alabildi. Meraya vardığı sırada, akşam karanlığı bastı. Ne güzel bir otlak vardı burada, bir bilsen! Yaşlıbaşlıydı Doçkin, ama burada gönlü şenlendi, bacaklarının sızısını unutup gitti. Gökyüzünde parıldayan yıldızlarla geniş ovayı izlemeye daldı…

Bir ara, at aklına geldi. Bir de baktı, kısrak çimen üstüne uzanıvermiş. "Yorulmuştur, biraz dinlendikten sonra ayağa kalkar" diye düşündü Doçkin. Kendisi de uzun süre yıldızları seyre daldı, ağustosböceklerini dinledi, geniş bir ovada bulunduğuna sevindi. En sonunda, başı ağırlaşarak uyuyakaldı.

Bir ara üşüdü, belki bundan ötürü uyandı. Kendine yakın bir yerde yatan at, şimdi yatmaktan başka, başını da çimler üzerine uzatmıştı, sanki ölü gibi yatıyordu.

– İnsan gibi inliyor, ölecek anlaşılan, dedi Doçkin. Yeşil çimen de ona yarar sağlamayacak. Temelko'ya derisini götüreceğiz, görünüşe bakılırsa!..

İşte, gündoğusu ağarmaya başladı bile. Ufkun kara çizgisinin üstü allaştı. Çimler üstüne ince bir çiy düştü. Bir ara, ovada kilise çanını andırır bir çan sesi ile ardından bir at kişnemesi duyuldu. Doçkin irkildi: Ondan yana doğru bir hergele sürüsü geliyordu.

Ortalık sanki birden ağarıverdi. Uzakta, gür otlar arasında, bir-iki at derken, tam bir hergele sürüsü belirdi. Doçkin, kırk yıldır görmediği bir şeyi görüyordu: Yarı yabanıl, alçacık, şiş karınlı hergeleler… Ağır, gür yeleleri savruluyor, kuyrukları yerde sürünüyordu. İnsan eli değmemiş olup ayakları da nalsızdı. Arkalarından bir atlı göründü, elindeki uzun kamçıyı savuruyor, her savuruşunda da bir tabanca gibi çatlıyordu. Sürü bir yere toplaşınca, atların semiz, yalabık sırtları balıklar gibi diziliverdi, bir süre sonra da çanlar çalmaya, sürü bir yönde koşmaya başladı.

Hergeleci bir yılan gibi Doçkin'in önünde bitiverdi. Kendisini baştan aşağı süzdükten sonra, atından bir tüy gibi indi.

– A, İlya Baba, sen misin?

Az sonra, iki dost, kısrağın bulunduğu yere gitti. Ayakları üstüne doğrulmuş, yerinde zor durabiliyordu, ama tüm bedeniyle at sürüsüne yönelmişti. İleriye atıldı, kösteklendi, bütün gücünü toplayarak gene atıldı. Daha sonra yerde yuvarlanırcasına silkinerek tıksırdı, aksırdı. Hergeleci, kısrağı görür görmez:

– Bir şeyciği yok, düzelir, dedi.

Gerçekten, kısrak, az da olsa, bir-iki tutam ot kopardı önünden. Gözleriyse, hep öteki atlardaydı.

Doçkin sevindi. Kısrak hep ileri, at sürüsüne doğru atıldığından, Doçkin hergeleciye:

– Pek uzaklara gitme, buralarda kal, bu günlerde, diye ricada bulundu.

– Oldu, İlya Baba, kısrağı yalnız bırakmam, dedi.

Ancak, hergeleci kısrağı yeniden gözden geçirmiş olacak ki, bir ara:

– İlya Baba be, o bizim sürüdenmiş, bak, işte damgası, diye bağırdı.

Hergeleci, at sürüsü içinde bir şey aradı.

– Bak, o uzun boyunlu, gür yeleli, doru kısrağı görüyor musun? İşte odur onun anası. Ondan ötürü, zavallı, hep o yana doğru atılıyor. Zararı yok, yabancı bir yerde değil o!

Doçkin, on gün sonra, Temelko'nun hanına, at üstünde, bir yel gibi girdi. Gençleşmişti sanki, hiçbir yeri ağrımıyordu artık. Temelko, özlem dolu gözlerle:

– Yahu, ne yaptın, ne ettin de kısrağı iyileştirdin? diye soruyor, "Sen de iyileşmişsin, cerrah Halil'e mi gittin yoksa?" diye mırıldanıyordu.

Doçkin susuyordu.

– Şifalı otlarla mı iyileştirdin onu? Söylesen e be yahu! Baksan a, kendin de nasıl beniz almışsın!

Doçkin yalnızca içini çekti, gene bir şey demedi. Eve çekildiği sırada, ardına dönerek:

– Temelko, beni dinle, bak, dedi. Atı hemencecik sat, yoksa hayvancağız bu taşlar üstünde geberip gidecek.

ALBENA

Horoz'un değirmeni ile meyhane arasındaki sokakta bir araba, yola gitmeye hazır, bekliyordu. Bu arabayla iki jandarma eri, Albena'yı kasabaya götürecekti. İşlerini olduğu gibi bırakıveren kadınlar, hem onu görmek için sokaklarda, avlularda koşuşuyorlar, hem de üstlerini-başlarını düzelterek yenlerini kollarına sokuyorlardı. Değirmende bulunanlar da arabaya doğru seğirttiler. Buraya şimdi şu Paskalya arifesinde biriktiği kadar insan toplandığı hiçbir zaman görülmemişti. Yamacın tepesinde Albena'nın evi pek güzel seçiliyordu. Albena'yı oradan çıkaracaklardı. Bu evde işlenen korkunç cinayet, sanki buna dıştan da seçilebilecek bir işaret koymuştu. Öteki evler sıvalı, bembeyaz duvarları, masmavi pervazları ile temizlikten parıl parıl parlarken, Albena'nın evi bir yıldırım düşmüş gibi ıssız, kirli, yıkıktı. İki jandarma erinden biri kapıda, öteki pencerede bekliyordu. Albena, içeride hazırlanıyordu.

Duyulmadan kalacak ya da unutulabilecek birçok şey, bir sürü küçük olay şimdi anımsanıyor, ilk ve ikinci kezden sonra sil baştan anlatılıyordu. Herkes, cinayetten önce bir şeyler sezdiğini göstermek çabasındaydı. Üç-dört gündür değirmende sıra bekleyen köylüler vardı ki, olayın en yakın tanığı kesiliyorlardı. Bunların kimisi bir gün nerede, nasıl buluşup oturduklarını, ilk önce bu yıl erken gelen leylekler üzerine neler konuştuklarını, sonra tarlaların ne zaman bunca yeşil, bunca sık, bunca gür olduğunu nasıl düşündüklerini uzun boylu anlatıyorlardı. "Neden sonra, diyorlardı, kadınların Paskalya işleriyle didindiklerine baktığımız vakit, Albena'yı da karşıki avlu içinde dolaşır

gördük. Yürüyüşünden, boy-bosundan ne denli güzel olduğu uzaktan bile seçiliyordu. Ama ne o gün, ne ertesi gün Albena meyhane dibindeki çeşmeye ya da kocası Kutsar'ın çalıştığı değirmene hiç inmedi."

Ölen şu Kutsar olmayıp da bir başkası olsaydı, kimsecikler onunla ilgilenmez, onu anmazdı. Kutsar, yalnız çalışıp susmasını bilen kaygısız, sıradan bir adamdı. Makine gibi çalışır, yorulmaz, üstü-başı toz ve un içinde kalır, ağır çuvalları kaldırır, her gün, her saat orada bulunmasına karşın, sanki canlı bir insan değilmiş de bir eşya imişçesine onu görmeden gelip geçerler. İlkin biraz ondan söz ederler, onun gibi bir bostan korkuluğunun Albena ayarında güzel bir kadını nasıl olup da karı yapabildiğine şaşıp kalırlardı. Ama sonra: "Elmanın iyisini ayılar yermiş zaten!" deyip keserler, bir daha onunla hiç ilgilenmezlerdi. Kutsar'ı kendi hemşerileri bile unutmuştu. Bu sessiz, bu sabırlı adamın son günlerde ansızın öfkeli, zehirli bir yaratık oluverdiğini şimdi pek çokları anımsıyordu. Değirmen taşlarına bakan Nagul usta, onun tek amiriydi. O, yalnız onu dinler, yalnız ona bir köle gibi boyun eğerdi. Ama işte cinayetten iki-üç gün öncesi Nagul usta yukarıdan emirler verdiği sıra, Kutsar aşağıda titriyor, bir şeyler mırıldanıyor, Nagul'un vücudunun, Nagul'un sesinin onu sinirlendirdiği anlaşılıyordu.

Bir salı günü, Kutsar'ın birdenbire öldüğü duyuldu. Neden, nasıl öldüğü sorulduğunda, öldürüldüğü haberi yayıldı. Ancak iki yaşlarında bulunan çocuğu demişti ki, –işte asıl bunda bir keramet görülüyordu– geceleyin anası önlüğünü babasının suratına fırlatır fırlatmaz bir adam içeri girmiş, babası ile boğuşmaya başlamış. O adamın kürklü bir paltosu varmış. Çocuk ancak bu kadarını söylemişti; daha çoğu neye gerekti? Albena da bunu evetleyerek gerçeği açıkça söylemişti. Ama, o erkek kimdi? Bütün gözdağı vermelerine karşın, bunu açığa vurmadı.

Bu noktadan sonra olayın tek tanığı artık Vlaysu Baba'dır. İşsiz, güçsüz, şen, şakrak, geveze bir adamdır. Tanrı'nın günü, kedilerin kasap dükkânlarını dolaşması gibi, değirmen dibindeki meyhane çevresinde dolaşır, durur. Meyhanede içki içenleri gördü mü, Vlaysu Baba şıp diye damlar, usulca masaya yanaşır, herkesle birlikte güler, herkesle birlikte oynar, bakarsınız, onun için de masaya bir kadeh

konulmuş. Yakası kürk, kısa şayak paltolu bir adamı burada tanımıştı. Sarışın, yakışıklı, geriye itilmiş kalpaklı, darmadağınık perçemli bir gençti. Şeytanın kafasına nasıl bir büyü soktuğu hemen anlaşılıyordu: Başkaları dolayda bağırır, çağırırken o sağırmış gibi hep Albena'nın avluda ne biçim dolaştığına bakıyor, hep ona ilişkin sorular soruyordu. İki gün sonra birdenbire kaybolmuştu. Sabahleyin de Kutsar'ın öldüğü duyulmuştu.

İyi bir delikanlıya benziyordu. Vlaysu Baba onunla yemiş, içmişti; ama işin doğrusunu da gizleyemezdi ya. Onun tanımı üzerine bu kürk paltolu adamın kim, nereli olduğu anlaşılınca, tutuklanmıştı. Şimdi muhtarın odasında sorguya çekiliyordu. Hiçbir şeyden haberi bulunmadığını söylüyormuş. Olabilir. Ama çok geçmeden o da kendini toparlayarak, tıpkı Albena gibi, işin doğrusunu söyleyecekti.

– Geliyorlar! diye bağırdı birisi. Albena'yı getiriyorlar!

Araba dolayındaki kalabalık titreşti. Albena, arkasında iki jandarma eri olduğu halde, yokuş aşağı iniyordu. "Son bir acımayla, beni dilediğim gibi giyinmeye bırakın!" dediğini herkes biliyordu. Aslında gecikmesi de bu yüzdendi. İşte pek az gördükleri biçimde değişmiş olarak geliyordu.

Kadınlardan biri:

– Amanın, kardeş, ne de donanmış, kuşanmış öyle! Nereye gidiyor? Darağacına mı, yoksa bir düğüne mi? dedi.

– İpte de güzel görünmek istiyor, besbelli.

– Güzelliği batasıca! Onu bu hallere sokan hep o güzelliği değil mi?

Vlaysu Baba da oradaydı; değneğini sallıyordu. Durdu, durdu da gene salladı.

Yeni gelinin biri:

– Ey Vlaysu Baba, diye güldü, ne yapıyorsun? Şeytanla mı dövüşüyorsun? Nedir bu değnek sallamalar böyle!..

– O geçerken vurabilir miyim, diye hesaplıyorum. Kafasına bir indireyim de görsün gününü. Suratına da tüküreceğim. Şu orospunun cezasını ben vereceğim buracıkta…

Albena yaklaşıyordu. Önde yürüyor, iki jandarma eri de ardından geliyordu. Albena'yı tanımayan kimse bulunmadığı halde, onu yakından görenler, nefeslerini tutarak duygularını sakladı. Albena, hep o Albena idi. Ancak, şimdi yüzü gülmüyordu. Gözleri, eskiden olduğu gibi, fır fır dönmüyor, ince kaşlarının altından yere bakıyordu. Sırtında, masmavi bir çuha fistanla tilkili bir kısa yelek vardı. Ellerini, kiliseye gidercesine, alçak gönüllü bir biçimde öne kilitlemişti. Kendini insandan iki duvar arasında hissedip de gözlerini açtığı zaman, her erkeğin tanıdığı, şimdi acıdan baygınlaştığı için çok daha güzelleşmiş olan bu bakış, bu incecik kaşlar, bu bembeyaz yüz ile Albena'dan sanki ortalığı ram eden, çeken bir büyü saçılıyordu. Bu kadın günahkârdı, ama güzeldi. Ona küfür basmaya, onu ayıplamaya gelmiş tüm şu kadınlar, şimdi öylecene susuyorlardı. Vlaysu Baba'nın değneği ise, yerinden oynamadı bile.

Sessiz geçen bu birkaç saniye içinde bir tansık oldu: En katı yürekliler bile bir anda değişerek kadınlar ve erkeklerin gözlerinde bir acıma, bir erdem okundu. Ağlamaklı kimi kadın sesleri:

– Albena, kız, ne ettin sen! diye haykırdı.

– Ah Albena, Albena!

Albena durakladı.

– Dimka teyze! diye bağırdı. Bağışla beni! Sonra öteye dönerek: Lütsa, Tudorko, Savka; siz de bağışlayın beni! Kalın sağlıcakla! Hepiniz Tanrı'ya emanet!

Şimdi birçokları ağlıyordu. Albena ise, hep öyle durgun, hep öyle güzel ve üzgün, yürüyordu. Her yana:

– Bağışlayın beni! diye haykırdı. Gencim, bir günah işledim. Bağışlayın beni!..

Kalabalık çözüldü, ona doğru boşandı. Daha çok kadınları, jandarmalar geri çeviriyordu. Uzakça bir yerden Vlaysu Baba'nın titrek, kırgın sesi duyuldu:

– Tutun, çocuklar, bırakmayın! Ne duruyorsunuz? Albena'sız köy nedir ki…

Albena arabaya bindi, oturmadan önce bir kez daha:

– Bir günah işledim. Bağışlayın! diye bağırdı. Sonra oturdu. O sırada kendisini ele vermiş bulunan çocuğunu getirdiler. Onu nasıl kucakladığını, nasıl öptüğünü gören halktan artık gözleri yaşarmamış kimse kalmadı.

Ansızın, değirmen duruverdi. Yukarıda, demir ocağında gecegündüz bir yürek gibi durmadan çarpan, işleyen motor, birdenbire sustu. Bir yeri bozulmuştur, sandılar. Ama, işte, geniş kapıdan değirmen taşları ustası Nagul çıkıyordu. Arabalarla atlar içinden sıyrılarak geliyordu. Birtakımı: "Elbet o da görsün diye değirmeni durdurmuş olacak!" dediler.

Ancak Nagul kendisine yol açan arabanın dibine sokuldu; paltosunu –kürk yakalı kısa bir şayak palto– giyerek arabaya atladı. Albena'nın yanına oturdu. Herkeste bir mırıltı: Nagul, şaka mı ediyordu? O halde neden gülmüyordu? Yüzü, bir patiska gibi bembeyaz kesilmişti.

Jandarma erlerinden biri:

– İn aşağı be! diye bağırdı, omzundan yakaladı. Sana, in aşağı, diyorum!

– İnmeyeceğim! dedi Nagul. Kutsar'ı ben öldürdüm!..

Muhtar vekili olan Çokoy Marin:

– Ne dedin, ne dedin!.. diye haykırdı. Buna da maşallah! Hiç öyle şey mi olur, olamaz bu.

Jandarma eri elini sallayarak:

– Doğru mu söylüyor? diye sordu Albena'ya.

Albena başı ile doğruladı, ağlamaya başladı. Araba dolayında yoğun bir insan kalabalığı itişip kakışıyordu. Şimdi sanki herkesin gözü dört açılmıştı: Nagul da sarışın ve yakışıklı idi, onun da kalpağı geriye itilmiş, perçemi darmadağınık idi; bunu yeni anlıyorlardı. O da, kürk yakalı bir şayak palto giyiyordu. Her şey gün gibi belli olmuştu.

Herkes bağırıyor, herkes ayıplıyordu. Şaşkınlık geçince, Albena'ya karşı duydukları acıma duygusu bir anda uçup gitti. Kadınlar gene

kin dolu gözlerle onu kurşuna dizdiler. Arkalarda bir yerden Vlaysu Baba'nın değneği havalandı. "Kancık köpek, diye bağırdı, bir ocağı daha söndür bakalım!" Erkeklerin yüzlerine bir bulut indi; Albena'ya daha bir şey demedikleri halde, sanki Nagul'un da onun yanına oturmasını hoş görmüyor gibiydiler. Ama her şey o denli çabuk, öylesine ansızın olmuştu ki, hiç kimse daha ne düşüneceğini, ne diyeceğini bilmiyordu.

Muhtar vekili de afallamıştı.

– Olamaz, olamaz! diye bağıran Çokoy Marin, şaşkın şaşkın iki yanına bakınıyordu:

– Nasıl olur? Nagul… hep tanırız onu… namuslu adamdır. Olamaz! İn oradan, Nagul, in aşağı!..

Arabaya atlayan jandarma eri:

– Çek arabayı! diye seslendi.

Ama Çokoy bırakmadı, atların dizginlerine yapıştı:

– Yalvarırım, biraz bekleyin. Nasıl olur, bu adamın bir karısı var. Demir! diye kâhyaya seslendi, git, Nagul'un karısına haber ver, koş! Çabuk gelsin!..

– Çek be! diye yineledi jandarma eri.

– Nereye, kasabaya mı?

– Hayır, muhtar odasına, sorgu yargıcına!..

Araba ansızın hareket etti. Vaktinden önce yaşlanıp çökmüş kupkuru bir kadıncağız, değirmen yönünden koşarak geliyordu. Nagul'un karısı idi. İlkin anlatılanları dinlemiş, sonra arabanın ardından koşmuştu. Ama, yetişemedi. Durdu. Yere yuvarlandı. Ellerini yüzüne kapayarak ağladı, ağladı…

TELGRAFIN TELLERİNE KUŞLAR MI KONAR?

Daha onu köpeklerden koruduğu sırada, Peter Mokanin, tanımadığı bu köylünün, yanına hemen öylece uğramadığını, onu kovalayan bir belâ bulunduğunu anlamıştı. Onun için köpeklere kızdı, onları adamakıllı payladı, gene köylüye baktı: Kırmızı yeleğinden anladığına göre, Deli-orman torlaklarındandı. Uzun boylu, iriyarı bir adamdı; ama yoksuldu, sanki yoksul olarak doğmuştu, göze batıyordu bu: Yalnız yamadan oluşan gömleği çok yıpranmış, iri iri, acemice dikilmiş, kuşağı eskimişti, poturu da öyle. Yalınayak. Yoksa, şöyle bakılınca, dağ gibi bir adam, ama Mokanin onu hızla aklından geçirip karar verdi: Bu adam, karıncayı bile incitmez, dedikleri yumuşak, gevşek, halim, selim, uslu insanlardan biriydi.

Köylü selâm verdi, "Nasılsınız, iyisinizdir inşallah" cinsinden bir şeyler mırıldandı; ama aklının başka yerde olduğu, gözlerinde başka kaygı bulunduğu apaçıktı. İleride bir yere bakıp eliyle göstererek, Mancılar köyünün bu yönde olup olmadığını, oraya dek daha kaç saatlik yol bulunduğunu sordu. Mokanin anlattı, ancak şimdi karayolunda tek atlı bir talikanın durduğunu gördü. Köylü, kendi yanına gelmek için talikayı oracıkta bırakmıştı. Hava sıcak mı sıcaktı, ama Mokanin kadınların başörtüsünü böyle bırakıverince, dertlerinin sıcaktan başka bir şey olduğunu bilirdi. Talikanın arkasında, bir yere dek kaba bir kilim örtülmüş, başını kapkara köylü yastıklarına dayamış başka bir kadın, daha küçük yaşta, belki de bir kız yatıyordu. Yan tarafa baktığından yüzü görünmüyordu. Mokanin:

– Senin hastan var galiba, dedi.

– Var ya. Hasta bir kızım var.

Köylü, ovada bir gölgeye sığınan koyunlara doğru baktı. Gözlerini onlara dikti, ama görmüyordu onları. Kaygı dolu bakışlarını çevrede dolaştırıyordu.

– Bizim derdimizi hiç sorma, yahu, dedi. Bırak, vazgeç!

Mokanin sordu:

– Buralardan değilsin sen, nerelisin?

– Büyük kayalığın orada, şimdi Nadejda (Umut) dedikleri Küçkü-Ahmet* köyündenim. Buralara gelmişimdir. Köy köy dolaşıp kil satarım ben, köyümüzde iyi kil çıkar. İyi olduğu için, kadınlar satın alır. Denize doğru indikçe, bizim yöreler için kimi balık satın alırım, kimi üzüm, ne rastgelirse. Tanrı'ya şükür, geçinip gidiyoruz. Yalnız, şu belâ başımıza gelmeseydi…

Yere oturdu, meşin tütün kesesini çıkarıp bir sigara sarmaya başladı. Yanına oturan Mokanin, sigara sararken onun nasırlı iri ellerinin titrediğini gördü.

– Bizim çocuklar uzun ömürlü olmuyor, dedi adam. İki-üç tanesi küçük yaşta öldü. Elimizde bir bu kaldı (talikaya bakıyordu). Ona gözümüzün bebeği gibi baktık. Başkalarında görüp üzülmesin diye yiyeceğimizden kesip ona giyim-kuşam aldım. Neyse, Tanrı'nın yardımıyla sağ-salim bugüne getirdik onu. Bir süreden beri de sararıp solmaya başladı. Bir şeyciği yok, ama zayıflıyor. Anasına, arkadaşlarının evlenip kendisinin evde kalmasına üzüldüğünü söylediğini duydum. "Niye kahırlanıyorsun, evlâdım, dedim ona, senin kısmetin de çıkar, merak etme! Başkalarına ne bakarsın? Onlar varlıklı insanlar. Şimdiki bekârlar böyle, hep varlıklı karı peşinde. Sen de evleneceksin, işine bak, yaşlanmış değilsin daha."

– Kaç yaşında?

– Yirmisine yakın. Önümüzdeki Meryem Ana yortusunda yirmisini dolduracak.

---

* *Küçük-Ahmet:* Hacı-oğlu-pazarcık (Dobriç) iline bağlı Türk köyü; nüfusu 49 (1985). Adı Bulgarcaya çevrilerek, 1899'da Nadejda, 1947'de Ognyanovo oldu.

– E, daha kız pek genç.

– Genç ya!

Köylü sustu, gene koyunlara baktı, ama onları görmüyordu. Sıcak havada yakın bir yerden bir ağustosböceği yaygarayı koparıyordu.

– Bu yaz, ekin biçmeye bırakmamı istedi benden. Yoksul kişileriz biz, paraya gereksinmemiz var, ama onun da sıska, hasta durumunu gördükçe, bırakmak istemiyordum. – Yalvarırım, babacığım, bırak beni, kız arkadaşlarımla birlikte ben de gitmek isterim. – Pekâlâ, öyleyse, bıraktım, gitti. Şimdi ne olup bitmiş, orada değildim, bilmem. Kırda yatıp kırda kalkarlardı. Bana nasıl anlattıysa, öylece biliyorum. Bir sefer gün boyunca ekin biçmişler, akşam yemeğini yemişler, sonra kızlar türkü söylemiş, gülüşmüşler. Yatmışlar. Nonka da –benim kızın adıdır– yatmış. "Yattım, babacığım, diyor, yele karşı olmasın diye, ekin demetleri arasında, kuytu bir yere yatıp üstümü örttüm. Uyuyup kalmışım. Bir zaman sonra, diyor, şuramda, göğsümde ağır bir şey, soğuk bir şey hissettim. Gözlerimi açınca: Bir yılan gördüm."

– Vay canına!

– Yılan ya. Çöreklenip göğsüne yatmış. Kızım bir çığlık koparmış, korktuğu halde, onu yakaladığı gibi fırlatıp atmış!

– Fırlatıp atmış ha! Hasat zamanı böyle şeyler olur. Kadıncağızın birinin ağzına bir yılan girmiş, diye duymuştum. Ama yılan senin kızı sokmuş mu, sokmamıştır, değil mi?

– Hayır, sokmamış, göğsüne yatmış yalnızca, kızım onu alıp atıvermiş! Bana böyle anlattı. Düş müdür, gerçek midir, bilmem. O günden beri kızcağız keyifsiz, hastadır. İşte, bir dal gibi kurudu, gitti. Göğsü, bağrı ağrıyor. "Şurası, diyor, yılanın oturduğu yer ağrıyor."

Mokanin şaşıp kalıyordu.

– Amma iş ha, amma iş ha! Ya şimdi nereye götürüyorsunuz? Doktora mı?

– Doktorlar: Kaç doktor değiştirdik! Şimdi onu şeye götürüyoruz… hım… nasıl söyleyeyim sana, bilmem ki… Bana kalsa, inanmam ben, kadınlar malûm, sonra hasta olan yavrumdur…

Sesi titredi, sustu. Gözlerini bir noktaya dikti, boş yere kimi bıyıklarını, kimi sakalını çekiştirdi; sakalı çoktan beri tıraş edilmemiş, sert, top top kır saçlarla alacalanmıştı. Her ak telin bir derdin işareti olduğunu birinin Mokanin'e söylemesi gerekmezdi.

Köylü sözünü sürdürdü:

– Geçen akşam, bizim köylülerden birkaçı iskeleden döndü. Ne konuşmuşlarsa konuşmuşlar, bilir miyim ben? Varlıklı kimselerdir, şaka da yapmış olabilirler. İşte o sırada Stoyan'ın karısı koşa koşa bize gelir, sağdıcımız, çenesi düşük, çok bilmiş bir kadındır o. – Genço, diye bağırır daha kapıdan, kısmetin varmış, Nonka'nın da kısmeti çıktı. Hadi hayırlısı olsun. – Ne var? diye sordum. – Siderov'ların Nikola ile Penü iskeleden döndüler ya, Mancılar köyünde ak bir kırlangıç görülmüş, diyorlar! Tıpkı kar gibi apak bir kırlangıç görülmüş… – E, ne olacak? – Ak kırlangıcın ne olduğunu bilir misin sen? der. O, der, yüzyılda bir ya görülür, ya görülmez, ama onu gören, ne hastası olursa olsun, iyileşiverir! Genço, der, hiç durma, git. Nonka'yı götür oraya. Ah, olabilir mi? Kız başladı ağlamaya, anası da öyle. İşte kalktık, geldik.

Mokanin:

– Ama, doğru mu, bakalım? diye bağırdı. Neredeymiş bu kırlangıç?

– Dedim ya sana, burada, Mancılar'da görülmüş.

– Ak mı?

– Apak.

Şaşakalan Mokanin ayıldı, karayoluna doğru baktı: Her gün sürüyü hep bu ovada öğle dinlenmesine bırakırdı, ama telgraf telleri üstüne ne denli çok kırlangıç konmuş olduğunu ancak şimdi ayrımsadı. Aslında, bunda şaşılacak bir şey de yoktu. 19 Ağustos tarihine rastlayan İsa'nın değişim yortusu yakındı, kırlangıçlarla leylekler bu sırada bir araya gelip giderlerdi. Kırlangıçlar o denli çoktu, birbirine öylesine yakın tünemişti ki, telgraf telleri sarkmış, bir tespih gibi ağırlaşmıştı. Sürü sürü kırlangıç vardı, ama hepsi kapkaraydı.

Köylü daha bir yüreklice, yeğnilmiş olarak dedi ki:

– İşte bunun için geldim. Sana sorayım dedim, onu görmüş olabilirsin, duymuş olabilirsin.

– Hayır, kardeş, hayır. Ak kırlangıç mı? Ne görmüş, ne de duymuşumdur.

Ancak, birdenbire Mokanin bu insancıkları büsbütün umutsuzluğa düşürebileceğini sezdi:

– Ama neye olmasın? dedi. Olabilir. Camusun beyazı, sıçanın beyazı, karganın beyazı olur da kırlangıcın beyazı olmaz mı? Olmalıdır da, madem ki duyulmuş…

Köylü, içini çekerek:

– Kim bilir? dedi. Bana kalsa, inanmam, ama kadın değiller mi…

Gitmek üzere ayağa kalktı. Mokanin de, içlenmiş, onu selâmetlemek, kızı görmek için yerinden doğruldu. Karayoluna varınca, çile çekmekten bitkin, solgun bir kadın olan anne, gözlerini daha uzaktan kocasının yüzüne dikmiş, sanki öğrendiği şeyi anlamak istiyor gibiydi. Genç kız, yüzü hep yana dönük, telgraf tellerine konmuş kırlangıçlara bakıyordu.

Köylü:

– Köyün yakın olduğunu söylüyor bu adam, dedi.

Bu sesi duyunca, kız başını çevirdi. Çelimsiz, cılız görünüyordu; hastalığın erittiği vücudu örtü altında ancak ayrımsanıyordu. Yüzü balmumu gibiydi, ama gözleri henüz parlak, henüz taze ve güleçti. Bir babasına, bir Mokanin'e bakıyordu.

– Nonka, bu adam görmüş kırlangıcı, dedi köylü, Mokanin'e baktı.

– İşte şu köydeymiş! İnşallah, biz de görürüz!

– Görecek miyiz, amca? dedi kız, açık renk gözleri ışıldadı.

Mokanin'in göğsüne bir ağırlık çöktü, boğazı tıkanır gibi oldu, gözleri buğulandı. Sesini yükselterek:

– Görürsünüz, kızım, görürsünüz, dedi. Madem ki ben gördüm, siz de görürsünüz. Ben kendi gözlerimle gördüm onu, öyle ak, öylesine apak ki… Sen de göreceksin ya. İnşallah görürsün, yavrum,

görürsün de iyileşirsin… Hele bak, ne denli gençsin daha! Göreceksin, diyorum, göreceksin… ve iyileşeceksin, evlâdım, korkma…

Anne gözlerini yumarak ağladı. Uzun boylu, iriyarı köylü öksürdü, atın dizginlerini eline alıp yola koyuldu.

Mokanin arkalarından:

– Hadi uğurlar olsun! diye sesleniyordu. Köy yakın. Hep telgraf telleri boyunca gidin, hep böyle!

Karayolu üstünde uzun uzun durup talikanın ardından bakakaldı. Kara yazmalı anaya, onun yanına uzanmış olan kıza, küçük atı yöneten, arabanın yanı sıra yürüyen, kamburu çıkmış, uzun boylu köylüye bakıyordu. Üstlerinde, her iki telgraf teli arasında, kırlangıçlar havalanıyor, sonra yine geri dönüp telgraf tellerine konuyordu.

Mokanin, düşünceli düşünceli, sürüsünün yanına döndü, yeniden işine koyuldu, sepilenmemiş at derisinden çarık yapıyordu. Kendi kendine: "Ak kırlangıç mı? Kırlangıcın beyazı olur mu?" diye düşünüyordu. Ancak, göğsüne dayanan bir şey acı veriyordu ona. Sonra, çarık bizini elinden bırakarak, gözlerini gökyüzüne dikti:

– Hey ulu Tanrım, diye seslendi, şu dünyada ne çok dert var, Tanrım.

Talikaya bir daha baktı.

SERAFİM

Ne köylü, ne kasabalı, perişan kılıklı, lime lime giysili, yabancı bir adam, Enü'nün meyhanesine doğru geliyor; kahvehane önündeki gölgede oturan Enü bile bu adamın kim olduğunu bilemiyordu. Yaz ortasındaki şu korkunç sıcakta, bu adam, papaz cüppesi gibi uzun kışlık bir palto giymiş; ezik, buruşuk melon şapkasını kulaklarına dek indirmiş; ayaklarına çarık geçirmişti. Ancak, bilinmeyen adamın paltosu, Enü'nün en çok dikkatini çekmişti: Vaktiyle mavi bir kumaştan dikildiği anlaşılan bu palto tiftik olmuş, her yeri delinmiş, her yanı yamalanmıştı. Alacalı-bulacalı sayısız yama arasında pek iri birkaçı göze batıyordu: Sanki bunlar bir çuvaldan ya da en bayağı bir abadan alınmış, ak iplikle iri iri dikilmiş, gelişigüzel yapıştırılmıştı.

Adamcağız, iki-üç adım kala durdu. Enü'nün kendisini tanıyamadığını anlayınca, bir parça gücenik, kaşları çatık, hoppa bir gülümseme ile Enü'nün karşısına geçip kendisine iyice bakmasını bekledi. Bir ipekböceği gibi, yamalı paltosuna bürünmüş, ufak-tefek, cılız bir adamdı. Yüzü kupkuru, kapkara, seyrek kara sakallıydı; gözleri de sarhoşların ya da uykusuz kalmış insanlarınki gibi nemli, bulanıktı. Enü ona şaşkın şaşkın bakışını sürdürüyordu. Bilinmeyen adam daha çok gülümsedi. En sonunda Enü:

– Vay Serafim, sen misin be? diye bağırdı.

– Ah, Tanrı canını almasın, Tanrı belânı vermesin! Tanıyamadım seni be…

– Benim, Enü ağa, ben. Halis muhlis canlı… diyelim.

– Bense, seni bir tılsım sandım. Öğretmen Todor'un bahçesindeki korkuluk bu yana doğru geliyor, dedim. Tanrı belânı vermesin, Tanrı belânı vermesin senin. Kendi kendime: Bu sefil patagonyalı da kim oluyor acaba? diye düşünüyordum.

Serafim başını sallayarak sessiz-sedasız gülümsedi, nemli gözleri daha çok parlamaya başladı. Usulcacık değneğini peykeye dayadı, omzunda taşıdığı çuvalı da indirdi. Her yıl, bazen de iki-üç yılda bir Hıdırellez ya da Kasımda, uşaklar efendi değiştirdiği sıra buralara gelirdi. Kasabalıydı, ama köylerde iş arardı. Ancak yeğnil, önemsiz bir işte çalışabilirdi: Değirmenin birinde domuz beslemek, hanın birinde ahır temizlemek, bir-iki hayvan otlatmak gibi.

– Bu yaz nerede çalıştın? diye sordu Enü. – İşi erken bırakmışsın, daha leylekler bile gitmedi. Neredeydin?

– Bu yaz Belice köyünde bir kiremithanedeydim. Panayot derler biri var orada, kiremitçi, onun yanındaydım. Kiremitlerini bekledim.

Geniş, şaşkın gözleriyle, sanki biri kendisini duyacak diye çekinerek, alçak sesle konuşuyor, sonra ansızın gülmeye başlıyor, morarmış dudakları arasında dişleri parlıyordu. Sözünü sürdürdü:

– Bu yaz kurak geçti. Halk iyi ürün çıkardı. Ama ora köylerinde bet-bereket de iyiydi. Bilirsin, Enü ağa, bizim Bulgarlar, ellerine para geçti mi, ev yaparlar. Harman bitince, o torlaklar talikalarla sökün ettiler, bütün kiremitleri alıp götürdüler..

– Hım… Götürdüler ha!

– Bir tek kiremit komadılar. Koca üç çark kiremit vardı. Hepsi tükendi. Çorbacı Panayot da: "Serafim ağa, bekçiye gerek kalmadı artık, serbessin" dedi. Hakkımı verdi… Makbuzumu kesti, diyelim…

Bunu söyleyince, Serafim gülümsedi. Paltosunu çıkarmış olduğundan, şimdi çelimsiz, küçücük duruyordu. Paltosunu peykeye koyar koymaz, hemen eliyle belini, kuşağını yoklamaya başladı. Enü, paracıklarını oraya saklamış bulunduğunu anladı. Sert bir sesle:

– Kendine bir palto alsan a! diye azarladı onu. – Bir palto alacak paran vardır, herhal!

– İsterim, isterim, Enü ağa. Bir palto alırım. Alacağım, çünkü bu artık bir işe yaramaz. Paltosuna bakarak gülümsedi: Bu müzeye yaraşır, diyelim…

– Otur, otur da dinlen biraz, dedi Enü, bunun üzerine ayağa kalkarak kahvehaneye girdi.

Kapıdan göründüğü denli, kahvehanenin içi derin, serindi. Bu, samanlık gibi basbayağı bir yapı idi, tavanı yoktu, çatının iki yanı yükseklerde birleşiyor, sık sık dizilmiş uzun sırıklar arasında, kiremitler altında kuru otlar gözüküyordu. Ortadaki kalın direğe bir kırlangıç, yuvasını yapmıştı.

Başı açık, ağarmış, kireçleşmiş saçlarıyla Serafim peykede oturuyor, küçük bir çakı ile ekmeğinden ufak-tefek parçalar keserek kuru lokmaları tatlı tatlı çiğniyordu. Kahvehanede yuvası bulunan kırlangıç, tam burnu dibinde kanat çırparak içeri daldı, döndü-dolaştı, bundan sonra gene aynı hızla ok gibi fırladı. İki-üç serçecik Serafim'e doğru sıçrıyor, o da bir ekmek kırıntısı alabilmeleri için kımıldamaktan sakınıyordu. Kadının biri eteğini hışırdatarak kahvehaneye girdiyse de, Serafim ona bakmadı. Az sonra kadın yüksek sesle konuşmaya başlayınca, kulak kabarttı:

– …Pahalı, her şey pahalı, Enü amca! Sabahları tavukların altından aldığım iki-üç yumurta ile ne alabilirim? Bir kepçe tuzla çamaşır için bir kalıp sabun almaya ucu ucuna yetişiyoruz. Kibritti, gazdı, bunları unutalı çok oldu. Bari iyi olsak, sağlıklı olsak, Enü amca, o da yok.

– İvan ne yapar? Nasıldır şimdi?

– İvan nice olacak: Yatar. Nereden geldi bu hastalık, Enü amca, nereden geldi başımıza? Şimdi Meryem Ana yortusunda yedi ay dolacak, işi bırakalı. Göğsünde nefesini kesen bir şey var, işte şuracığına dayanıyor. Öylesine zayıfladı ki, püf desen yere yıkılır. Durumu iyi değil, Enü amca, sararıp soldu, toprak gibi kapkara oldu. Bana diyorlar ki, hastaneye götür onu, koy arabaya da hastaneye götür onu.

– Hastane para ister, dedi Enü.

Kadın, derin bir ah çekerek:

– İster ya, istemez olur mu? dedi, sonra sözünü sürdürdü:

– Geçen gün dişi mandamız da öldü, Enü amca, biliyorsun. Sabahleyin sağ-salim dışarı çıkardığımda bir şeyciği yoktu; akşam üstü eve dönünce, avlu kapısı önünde devrilip ölüverdi. İçim burkuldu; sanki bir insan yitirmiş gibi ağladık…

– Hayvanlarda hastalık var, dedi Enü. Benim de bir danam geberdi.

– Ne etinden yedik, ne derisinden yararlandık. Gelen sağlık memuru dedi ki: Bunun etini yemeniz iyi değil, derisiyle birlikte bütün olarak toprağa gömeceksiniz, dedi… Ah, bizim çilemiz! Bilmem, bilmem ki, ne yapayım?..

Kadın sustu, ama Serafim onu can kulağı ile dinleyince, bir şeyler fısıldadığını anladı. Enü ansızın bağırdı:

– Yok benim param! Sana verecek parayı nereden bulayım ben? Yok, diyorum…

– Böyle deme, Enü amca, beni boş çevirme. Bana yardım edecek, bana para vereceksin… Başka kime gideyim, Enü amca, kime başvurayım, talihsiz başımı… Enü amca, Tanrı'ya yakardığım gibi, sana yalvarıyorum…

– Bırak beni, param yok, diyorum sana! diye bağırdı Enü.

Kadın sustu, ağlamaya başladı. Serafim, onun nasıl hıçkırdığını, dövülmüş gibi nasıl inlediğini duyuyordu. Kapıda Enü, öfkeli göründü; gözlerini bir yere dikmeden, uzaklara baktı. Serafim, sessizce ekmeğini toplayarak ayağa kalktı. Kadın kahvehaneden çıkıp gitti. Başörtüsü öylesineydi ki, yüzü hiç görünmüyordu. Ancak yürüyüşünden Serafim genç olduğunu anladı.

– Para mı istiyor? diye fısladı Enü'ye.

– Para istiyor. Nereden bulayım, banka mıyım ben? Kocasını hastaneye götürmek istiyormuş. Peki, ama param yoksa? Para olmayınca, ne verebilirim?

Enü hâlâ öfkeleniyordu.

– Demek ki, büyük yoksulluk. Boğazına dek yoksulluk ha? Öyle diyelim…

Serafim az çalışır, yavaş işler, ama boş durmayı sevmezdi. Yakında bulunan Enü'nün evi önünde kim bilir ne vakitten beri yığılı kalmış taşlar vardı, devrildikleri yerde darmadağın duruyorlardı. Serafim bunları bir yere toplayarak dizdi. Daha sonra su getirdi. Bundan sonra da kahvehanenin önünü ıslatarak süpürdü.

O akşam Serafim, Enü'nün konuğu oldu, ama kahvehanede yatmayı kabul etmedi. Kahvehane önündeki meydanın ta ortasına gidip durdu, orada yatağını hazırlamaya koyuldu.

– A be Bulgar oğlu Bulgar, bari şuraya, çatı altına gelsen e! dedi Enü. –Ver sırtını duvara, yat peykeye, istersen.

– Yok, benim için burası daha iyi.

– Eser orası.

– Varsın essin. Şimdi essin ki, ölünce esemez bana, savuramaz beni.

Enü'ye bakıp yaşaran gözleriyle gülümsüyordu. Serafim'in kuşağını yokladığını görünce, Enü: "Soyulmaktan korkuyor" diye düşündü. Onu kendi başına bırakarak kahvehaneyi kapayıp evine gitti.

Ertesi gün gecikti, geç vakit kahvehaneyi açtı. Serafim'i peykeye oturmuş, dünkü gibi, küçük çakısıyla ekmek kesip kahvaltı ederken buldu. Enü, onun karşısına dikilip uzun süre yüzüne baktı, daha sonra dedi ki:

– Sen ne yapmışsın be?

Serafim, pek yavaşça:

– Ne yapmışım? Kimseye bir şey yapmış değilim ben, diye karşılık verdi.

– Pavlina'ya para vermişsin; dün akşam buraya gelip benden para isteyen o karıya. Az önce onlardaydım, kendisi söyledi. Tanımadığın bir kimseye nasıl para verirsin? Belki seni aldatır, belki parayı geri çevirmez.

– Yok canım, geri verir o. Varsın, kocasını hastaneye götürsün, belki doktorların yardımını görür. Benim paraya gelince, geri çevirir o, merak etme sen. Aramızdaki koşulu bilir misin? Tanrı ona, o bana! Acelem yok benim.

Enü dudaklarını ısırarak sustu.

– Ya palto? Paltonu neyle alacaksın? diye sordu.

Serafim paltosunu peykeden alıp yaydı.

– Benim paltom yok mu? Bak, işte! İyidir, benim palto, bir şeyciği yok onun…

Gülümsüyor, sanki yamaları sayar ya da bir şeyi anımsarmış gibi, yavaşça başını sallıyordu. On yıl, belki de daha çok süre var ki, yeni bir palto almayı düşünüyordu. Gençken kazandığını yiyip içerdi. Şimdi artık içmiyordu, çünkü sağlığı pek yerinde değildi, ama bu sabah Pavlina'ya verdiği gibi, çokluk paralarını birine verirdi. Paltosunun üstündeki külrengi abadan iri iri yamalar da o zamandan beri belirmeye başlamıştı.

Sesinde özel bir sevinçle sözünü sürdürdü:

– İyidir, iyi, benim palto. Birkaç yama daha vurdum mu, bu kışı da atlatırım onunla. Alnımıza yazılmışsa, Tanrı huzuruna da onunla çıkarım ben. Bu palto öbür dünyada da bana yardım edebilir. Belki de bana orada yepyeni, yaldızlı, değerli denilen bir palto verirler…

Serafim bunları Enü'ye söylüyor, ama yüzüne bakmıyordu. Paltoyu dizleri üstüne koydu, önüne bakıp gülümsedi.

SERSERİ

Üç-dört günden beri Dafin, Beliçe köyüne doğru sürükleniyor, tıpkı bir kurt gibi köyleri dolaşıyor, dosdoğru kırlardan yürüyordu. Yolu sorduğu kimselerin ona bakar bakmaz, sanki alnına bir suçlu olarak hapishanede yattığı yazılıymışçasına, birdenbire nasıl bir adam olduğunu anlayıverdiklerini anımsadıkça sinirleniyordu. Beliçe'de ne yapacağını, Yorgaki ile ne işi bulunduğunu ona soruyorlar; daha doğrusu, onun gibi dilenci kılıklı birinin Yorgaki ayarında varlıklı bir adamla ne ilişkisi olabileceğini düşünüp yüzüne gülüyorlardı. Dafin'in aklına böyle zamanlarda: "Yorgaki'yi ne mi yapacağım? Bu haydut herifle görülecek eski bir hesabım var!" demek gelir, ama bunu söylemek yürekliliğini bir türlü gösteremez, tam tersi, suratını ekşitip yere bakar, dişleri arasından: "Yorgaki biraz da bana gerek!" sözünü çıkarırdı.

Şimdi Dafin güzel bir orman kıyısına oturmuş, hem bir kuru ekmek dilimi kemiriyor, hem önünde görünen köye bakıyordu. İyiden iyiye ortalık kararınca, nereden inip köyü nasıl dolaşacağını gözüne kestiriyordu. Köy kıyısında apayrı bir evceğiz vardı. Ak entarili bir kadın, oraya çokça girip çıkıyor, öte yandan genç mi, güzel mi diye tanımaya çalışarak, kadına bakıyordu. Ama, onu çabucak unutup gene kendini düşünmeye dalıyordu.

On dört yıl önce, Yorgaki'nin uşağı idi. Günün birinde köy muhtarından olmayacak bir şey için meyhanede bir tokat yemişti. Onun gibi bir adamın muhtardan bir tokat yemesi, önemli bir şey değildi;

ama o günden sonra muhtarın koyu düşmanı olan ağası Yorgaki onu rahat bırakmamış: "Kendini nasıl dövdürürsün? Sen bir er kişi değil misin? Senin de ellerin yok mu? Elâlemin maskarası oldun…" Her gün böyle tutturmuştu.

Parlak bir çift kara göz, sanki şimdi bile Dafin'e bakıyor, bu şeytanca, keyifli bakış kendisini on dört yıl önceki denli coşturuyordu. Çünkü Yorgaki, Dafin'i muhtara kışkırtırken çokluk kızının adını anar, Kına'yı över, ona çeyizlik olarak neler hazırladığını, daha neler bağışlayacağını sayıp dökerdi. "Aklını başına topla da beni dinle, seni içgüveyisi de alabilirim ha!" demek isterdi.

Bir akşamüstü yolda muhtarla karşılaştı. Yerler çamur, ortalık karanlık, yol ise daracıktı. Dafin inatla kıyıya çekilmek istemiyordu, ama muhtar onu kolayca kıyıya itmesini bildi. İşte o an umulmadık bir şey oldu: Yüreğine damla damla birikmiş olan kin boğazına çıktı, gözleri kardı, daha çok düşünmeden kamasını çıkarıp muhtarın göğsüne sapladı.

Bu cinayet yüzünden tam on üç yıl hapis yattı. Pişmanlık için düşünmeye, yüreğinin bütün bulantısını durultmaya bol bol vakti vardı. Yalnız kendisinin işlediği bu kötülüğü değil, her çeşit kötülüğü de ayıp buldu. Kendisini aşağılayan, sıkıntı veren herkesi, Yorgaki'yi bile bağışladı. Hapisten çıktığı sıra, bir tek isteği vardı: Uslu, namuslu bir adam gibi çalışarak mutlu olmak!

İri başı, çekik gözleriyle orta boylu, geniş omuzlu idi. Ona: "Kurbağa gibi ne şişiniyon öyle!" derlerdi. Onu hayvan yerine koyarlar, her işe koştururlar, aylığını keserler, budala sanarak sövüp sayarlardı. Hele hapiste yatmış olduğunu öğrenirlerse, çabuk elden hesabını görüp yol verirlerdi. Bu hal çok zaman böylece yinelenip giderdi. Artık sabrı tükenmeye, öfkelenmeye başlamıştı. Bütün felâketlerinden ancak Yorgaki sorumludur, sanıyordu. Şimdi aç kaldığı zamanlar çok oluyor, bir dilenci gibi dolaşıyordu. Düşünüyordu: Yorgaki'nin ona yaptığı kötülüğün en büyüğü muhtarı öldürmeye azmettirmek değil, kızımı sana veririm diye aldatma değildir; belki de bir yıllık hakkını vermemiş olmasıdır. "Paramı istemeye giderim, diye düşünüyordu. Vermeyecek olursa, yeniden bizim kamayı denemeli, gene kodeste yatayım ben…"

Torbasında kalan ekmek kırıntılarından ne varsa hepsini tüketttikten sonra, yerde sürüne sürüne hayrı kalmamış yağmurluğunu sırtına çekince, horlamaya başladı. Birkaç saat uyuduktan sonra gözlerini açtı, gökyüzünde yıldızları gördü, geç kalmaktan korkarak sıçradı! Sıcak, tatlı bir esinti vardı. Çimenler kupkuru idi. Ağustosböcekleri yaygarayı basıyordu. Bütün bunlardan, Dafin, daha erken olduğunu anladı. Az sonra köye vardı. O kadının girip çıktığı sapa evceğizi tanıdı. "Belki dul, belki güzeldir!" diye düşündü. Ne yaptığını bilmeksizin, kızgın bir bulanık isteğe kapılarak evin yolunu tuttu.

Kapıda durmaksızın havlayan iri bir köpekle karşılaştı. Dafin kuşağından bir lokma kuru ekmek atınca, köpek sustu. O an evin iki pencereciğinde birden ışık parladı. Dafin durakladı, arabanın ardına saklandı. Çoğu zaman olduğu üzere, kadının üstü açılan çocuklarını örttüğünü sandı, ama lâmba sönmediği için pencereye yanaşıp baktı. İlkin olağanüstü bir şey görmemişti. Oda içerisinde bir kadın öteyeberiye koşarcasına geziniyordu. Ocakta ateş yanıyordu. Gaz lambası bir köşeye konmuştu.

Dafin iyice görebilmek istedi. Odayı pek yoksul, darmadağın, çıplak buldu; hani, dedikleri gibi, kolunu sallasan bir şey tutturamazsın. Duvar dibinde alçacık bir yer yatağında gömlekli, kısa kara sakallı, ikona (kutsal resim) gibi sapsarı, kupkuru bir hasta adam yatıyordu. Böyle yalnız bir deri, bir kemik kalmış, erimiş olmasına bakılırsa, çoktan beri yattığı ya da kötü bir hastalığa ansızın yakalandığı anlaşılıyordu. Yaşlı bir kadın, hastanın başucunda diz çökmüş, duruyordu; boğuk boğuk çıkan erkekçe bir ses işitiliyordu.

Görünüşe bakılırsa, hasta için kızgın tuğla hazırlıyorlardı. Birdenbire, hasta derin derin inledi; sırtını döndü. Kadınlar yanına seğirtti. Birini deniyorlar olmuyor, ötekini deniyorlar olmuyordu. Yatakta bir sağına, bir soluna dönen hasta, halsiz, arka üstü düştü, iniltiyi kesti, başı bir ölü kafası gibi sallandı. Genç kadın yüksek sesle ağlamaya başladı.

Hiç beklemediği bir an, Dafin, yerde paçavralaşmış kilimler altına gömülmüş duran, sarışın karmakarışık saçlı –iki oğlan, iki kız–

dört çocuk başı gördü. Bir çömlekçi rafındaki testiler gibi birbirine benziyorlardı ya da tavşanlar gibi benzeşiyorlardı; şu var ki, biri ötekinden ya daha küçük, ya daha büyüktü. Yerlerini bozmaksızın hastaya döndüler. Analarının ağladığını görür görmez, onlar da ağlaşmaya başladı. Büyük anneleri onlara dönerek boğuk sesiyle çıkıştı. Çocuklar sustu, ama hasta gözlerini açmadığı için, kadın gene ağladı. Çocuklar da gene ağlaştılar.

Dafin pencereden çekilerek iki-üç adım öteye gidip oturdu. Arkadan gelen çocuk hıçkırıklarını dinleye dinleye gökyüzüne baktı, orada birkaç yıldız gördü, sonra başını elleri arasına aldı. Gözlerinin yaşardığını, iki damla gözyaşının yanaklarından süzüldüğünü sezdi.

Serin, çiyli sabahın erken vaktinde, evin kapısını çaldı. Genç kadın dışarı çıktı. Dafin, kendisini gören herkes gibi, onun da ürktüğünü anladı.

Az sonra, onu bir dilenci sanmış olan kadın:

– Ne istiyon? dedi. Ekmeğimiz yok bizim de. Sana bir şey verememem.

Tıraşı uzamış, esmerleşmiş Dafin, olduğundan daha ürkünç görünmemek için, gülümsemeye çalıştı.

Kadın:

– Erim hasta, diye konuştu. Bir sürü çocuk var başımda… Ne yapıcam, bilmem. Fukaralığı biz bilirik, emme hasta barim olmasak, oysa şincik… Günah olsun, olmasın seni boş çevirecem. Verecek bir şeyim yok.

– İstersen iş işleyim size, dedi Dafin. Ben işçi adamım, elimden her iş gelir benim. Şinciye dek çok yerlerde çalıştım ben.

Kadının kendisini dikkatle dinlediğini anlayınca, ona daha çok güvence vermek için, daha hızlı konuşmaya başladı:

– Ben deh şuracığa, Beliçe'ye gidiyom. Yorgaki, şu varlıklı Yorgaki'yi görecem. Onun yanında da çalıştığımda bi yıllık hakkım kaldı onda. Şinci onu almaya gidecem. Emme, acelem yok benim. Sizde birazcık kalırım; hem dinlenir, hem işlerim.

Kadın çevresine bakındı, düşündü.

– Hadi öyle olsun, kal! dedi. Zatı bizim ne işimiz vâ ki… İkki öküz… Bunnala kocam Kostadin kira işlerine gidêdi. Pegâlâ, istêsen kal!..

Büyük anne de dışarı çıktı. İşi öğrenince, Dafin'i yanına katıp avluda her şeyi bir bir gösterdi. Dafin hemen işe koyuldu.

Kostadin'gilde bir uşak bulunduğu, köyde pek çabuk duyuldu.

Kostadin'in evi önünden geçerken, köylüler:

– Bizim Kostadin nice oldu ki… Hep öyle yatıyo mu? diye konuşuyorlardı. Avluda gezinen bu er kişi de kim ola?..

– Bilmiyon mu? Kostadin'in uşşağı!

– Bi uşşak ha? Hopala, yahu, Kostadin ne vakit ağa oldu da ne vakit uşşak tuttu!

– Bereket versin de, bu adam iyi kim bulunmuş, yohsam işleri yüzüstü kalırdı.

Dafin de habire çalışıyordu. Kıra gidip geliyordu. Aradan iki-üç gün geçti. Kostadin ölüp gömüldükten sonra da işi bırakmadı. Dafin, bir kıyıya çekilmiş, kadınların ağlaşmalarına bakıyordu. Şimdi evde bir erkek, iş görecek bir adam bulunduğu daha çok seziliyordu. Dafin de, Kostadin gibi, kira işlerine gidiyordu, ama daha güçlü-kuvvetli, daha becerikli idi. Kira işi bulamadığı zamanlar, her türlü iş tutardı: Taş çıkarır, değirmenlere çuval taşır, tarlalara gübre döker, hendek kazmak ya da buna benzer daha başka ağır işler yapmak için pazarlığa girişirdi. Akşamları eve dönerek paraları büyük annenin avcuna sayardı.

Donka nine de, boğuk erkek sesiyle, çocuklara:

– Hadi, bakayım, Dafin amcanızın elini öpün! derdi. O sizin babanız yerinde gayri.

Çocuklar da, gittikçe küçülen testiler gibi sıraya dizilip Dafin'in elini öperlerdi.

Bir gün, baş başa kaldıkları zaman, genç dul Stefana:

– Be adam, dedi, ben senin hakkını nice öderim? Sen olmasaydın, çocuklarım açlıhtan ölürdü. Nasıl, Beliçe'ye gidcen mi? Hem senin bu Yorgaki ile ne alıp vercen vâ, bakim?!..

– Yorgaki'de bi yıllık alacam vâ, emme ona bağışladım gitti! Sesini yükselterek, hiçbir yere gitmicem. Burada kalıcam.

Stefana, gözlerini onun gözlerine dikerek:

– Altı ay geçinci nikâhlanırık, dedi, biz de elâlem kimin ocağımıza yerleşirik.

Dafin'in ayağa kalkması üzerine, sordu:

– Şinci nereye gidiyon?

– Ökküzleri ahura dehleyim. İşşallâ, dediğin kimin yaparık.

Birkaç adım attıktan sonra durakladı: İki oğlan, kovalamaca oynuyordu. Az daha ona çarpacaklardı. Yol verip uzun uzadıya arkalarından baktı. Sonra gülerek, ahıra daldı.

BİR KÖY ÖĞRETMENİ

Daha önce olduğu gibi, şimdi de kendisine kadro bulunmadığını söylediler. O da, hiç itiraz etmeden, sessizce, sakince artık koridora çıkıp yürürken, kendisini çağırdıklarını duydu.

– Durun, bekleyin, dedi müfettiş, bir kadro varmış, hiç fark etmemişim. Bu sabah haber verdiler: F… köyünde.

Lazarov şaşkınlıkla dinliyordu.

– F… köyünde, bu köyü bilirsiniz, belki, yakındır; öğretmeni ölmüş. Başka bir aday yok. Eğer isterseniz…

Lazarov daha başka ayrıntı istemedi. Sevinçli, coşkulu olarak acele dışarı çıktı. Çılgınca bir sevinç göğsünü kaplamış, âdeta uçuyordu, neşeli bir türkü tutturdu. Tanrım, gönlü ne denli açılmış, hafiflemişti! Bu kasabada yapayalnızdı, sevincini paylaşacak bir yakını yoktu. Ancak şimdi, daha önce olduğu gibi, kendini yalnız, yapayalnız hissetmiyordu. Herkes kendisine tanıdık, iyi kalpli görünüyordu. İşte şu iyi kalpli bakkal, küçük dükkânından dışarı çıkmış, ona bakıyordu: Acaba çoktan, çok önceden beri tanışmıyorlar mı, acaba çok kez konuşmuş, görüşmüş değiller miydi? Evet, biliyordu, bu hiçbir zaman olmamıştı, ama ne de olsa iyi, eski dostlar gibi, durup her şeyi ona anlatmak, gevezelik etmek, biraz gülmek istiyordu. Ama Lazarov, belli bir şaşkınlıkla kendisine bakmayı sürdüren bakkalı geçip gitti. Kasabanın orta yerine vardı; artık elektrikli bir görkemle sulanan sokakları doldurmuş geniş insan seline karıştı. Hiç farkına varmadan, kendini kasaba parkında buldu. Bir bayram kutlaması

vardı, mızıka çalıyordu, binlerce renkli lâmba ağaçlarda sarkan yeşillik ve çiçeklerden yapılmış uzun çelenkleri parlatıyordu. Konfetiler atılıyor, ateşten havaî fişekler karanlık gökyüzünü delip geçiyordu. Lazarov bu genel coşkunluğa zevk ve hayranlıkla bakıyor, bu sayısız çoğunluğun gürültüsünden sarhoş oluyor, kadın ve erkeklerin güler yüzlerine bakıp bakıp kendisi de herkese gülüyordu…

Ertesi sabah erkenden Lazarov kasabadan çıkıp F… köyünün yoluna düzülmüştü. Oraya tek başına gitmeye karar verdi, köy uzak değildi, yolu da biliyordu. Kasabadan ancak çıkmıştı ki, önünde açılan şaşılası görünümle başı dönerek durakladı. Tüm bir ova, ufuktaki uzak dağlar göze çarpıyor, parıldıyordu. Kırağı ile kaplı ağaçlar da ağarıyordu. Sanki ansızın güz gelmiş de yalnızca tek bir gecede bütün bunlar şaşılası renklere bürünmüştü. Bütün karayolu boyunca, her iki yanda yükselen koca koca, yaşlı salkımsöğüt ağaçları, sanki gümüşlenmiş gibi parlıyor ve ağarıyordu. Lazarov dönüp baktı. Büyük kasabanın üstünde hafif, mavimtırak bir duman yüzüyor, uzaklardaki karlı dağların üstünde güneş, gökyüzünü altın ve kanla lehimleyerek doğuyordu. Kasabadan sağır, ürkütücü bir gürültü işitiliyordu. Lazarov'a öyle geliyordu ki, bu uyanmakta olan insanların neşeli bir konuşması, coşkulu bir sevinci ve türküleridir. Sanki bu binlerce insandan her biri kendisi gibi bu sabah kalplerinde yeni bir umutla uyanmış, sanki her biri geceleyin penceresini tıklatan mutluluğu karşılamak üzere şimdi acele ediyordu. Kendisi de öyle neşeli ve memnundu ki…

Hâlâ insansız ve sessiz olan karayolunda ilerliyordu. Şu aralarından yürüdüğü gümüş gibi bembeyaz ağaçlardan oluşan eşi görülmemiş, sonsuz yol, şu güleç yüzlü, ışıklı ve parlak gün, kalbinde filizlenmeye başlayan şu sevinç, bütün bunlar onu coşturuyor, sarhoş ediyordu. Kendisine öyle geliyordu ki, bu bir düştür, eski, güzel bir masalda tek başına dolaşıp durmaktadır… Bunca acı günlerde ruhuna çöken ağır karanlık artık dağılıyor, yitip gidiyordu. Güzel günlerin uzak anıları şimdi yeniden canlanıyordu. İlk yıl öğretmenlik yaptığı küçük, sakin köy şimdi gözleri önüne geliyordu. Onu, sonsuz, dümdüz bir bozkır ortasında, sayısız yıldızlara boğulmuş, uçsuz-bucaksız gökyüzü altında

enine ve boyuna uzamış ufak bir yuva olarak görüyordu. Şimdiye dek hiçbir yerde böyle bir şey görmüş değildi. Küçük, bembeyaz okulu görüyordu; yaşlı bir karaağaç altına gizlenmiş gibiydi; ağacın dalları her gece penceresine vururdu. O zamanlar ne denli sevinçliydi! Okul avlusu her gün yaramaz, neşeli çocuklarla dolup taşar; bu çocuklar bir kovanın arıları gibi okula girip çıkardı. Zil çalınca, küçük okul öyle bir gürültü-patırtı, şamata ile dolardı ki, sanki sıcak, güneşli bir sabah bir kuş sürüsü cıvıldıyor sanırdınız. Yanlarına gittiğinde, güleç, parlak gözleriyle kendisine baktıklarını görürdü; bu bakışlar, ovanın renkli çiçekleri gibi narin, nazik ve sevimliydi. Tertemiz, küçücük ruhlar, bu dupduru, güleç bakışlarda titrer, açılır, bağlılık ve sevginin okşayıcı ışıklarını saçardı…

Evet, bu çok eskidendi. Şimdi yeniden bir yeri, mevkisi olacaktı. Kışlada geçirdiği uzun, zahmetli günlerde bunu şiddetle arzu etmişti. Hayallere dalan Lazarov, yolun hemen hemen yarısını nasıl geçip gittiğini hiç anlamamıştı. Bu harika yolda, bembeyaz, gümüş renkli söğüt ağaçları arasında yürürken, zaman zaman kar gibi apak çiçeklerini üstüne serpiştiriyorlardı...

Küçük bir hana varınca, içeri girdi. Köy yakın görünüyordu. Tanımadığı insanlar meyhaneden çıkıyordu. Pahalı, sıcak kürklere bürünmüş bu adamlar kendilerini bekleyen faytona biniyor, uçar gibi karayolunda koşuyordu. Atların üstünde soğuk havada bembeyaz bir buğu bulutçuğu oluşuyor, çıngıraklar neşeli sesler çıkarıyordu. Lazarov bu varlıklı, mutlu insanlara kıskanmadan bakıyordu; kendisi de öyle sevinçli ve mutluydu. Meyhaneye girdi. Yanmakta olan sobadan yumuşak, hoş bir sıcaklık geliyordu. Bir masada yalnız iki kişi oturuyor, meyhaneci onlarla alçak sesle, belli-belirsiz konuşuyordu. Lazarov bir çay söyledi. Çayı getiren meyhaneci, bu genç adama gülümser, sevinçli gözlerle baktı. Lazarov ona bir şey söylemek istiyordu, ama konuşmaya daldığını görünce, yalnızca selâm verip yerine geçti.

Kapı açıldı. İçeriye küçük, sarı saçlı, çiçek gibi mavi gözlü bir kız çocuğu girdi. Küçücük ellerinde kitaplar vardı, demek öğrenciydi. Lazarov titredi. Küçük kız meyhanecinin yanına gidip elini omzuna koydu.

– Baba, bana para ver…

Sessizlik. Babası ona bakmadı bile, hâlâ daha lâkırdıya dalmıştı.

– Hadi be baba, para ver bana…

Ama üçüncü, dördüncü kez de yinelemesi gerekiyordu.

Sonunda babası duydu da dönüp baktı.

– Çanka, okuluna git, gecikeceksin. Para yok…

– Yok mu? Ver be baba, para ver bana…

– E, yeter artık… Okuluna git, demiştim ya.

Babasının fırlattığı bu ürkütücü, kaba sözler üzerine küçük Çanka susuverdi, babasını bıraktı, küçücük parmağını dudaklarına götürdü, utangaç ve gücenik bir gözle Lazarov'a baktı. Sabredemeyip ayağa kalkan Lazarov, kızcağızı yanına aldı. Bunu hiç kimse görmemişti.

Az sonra köylüler ayağa kalkıp gitti. Çanka alfabe kitabını açıp dizlerine koymuştu. Kendinden emin, sevinçli bir biçimde, gül gibi küçük parmacığı ile bir şey göstererek heceliyordu. Meyhaneci gülümsedi; bunca hızlı ve teklifsizce başlayan bu dostluktan duygulanmıştı. Bu delikanlı halim, selim, güzel gözleriyle dikkatini çekmiş, ondan hoşlanmıştı. Bu sahne ona dokunmuştu. Yaklaştı:

– Okuyabiliyor mu?... Öğretmen olacak…

– Okuyor, çok güzel okuyor.

Lazarov, kız çocuğunu sevecenlikle okşadı. Öğretmen olacak, mutlaka olacaktı. Sevinen Çanka kitaplarını topladı, candan istediği parayı unuttu, dışarı çıktı. Ama hemen geri dönüp yalnızca sarışın, güzel başını göstererek Lazarov'a:

– Ben yine gelirim. Beni bekler misin? dedi.

Evet, bekleyecek, yine birlikte okuyacaklardı. İkisi de güler yüzle küçük öğrenci kızı uğurladı.

Meyhaneci:

– Affedersiniz, nerelisiniz siz? diye sordu.

Lazarov çoktan beri konuşmak, nereli ve niçin geldiğini söylemek istiyordu.

– Ben mi?.. Öğretmenim. F… köyüne gidiyorum. Oranın öğretmeni olacağım.

– F… köyü, işte orada. Ama orada zaten bir öğretmen var?!

– Evet,ama şimdi yeri boşalmış.

– E, komşu olacağız, deseniz e. Güzel, çok güzel…

Genç öğretmeni içten sevmeye başlayan meyhaneci, sevinçle:

– O zaman ısmarlamak size düşer, dedi. Hayır, önce ben ısmarlarım, sonra siz, para kazandığınızda…

Yeniden çay içtiler. Lazarov dışarı çıktı. Meyhaneci onu uğurlarken yolu gösteriyor, yanlış yola sapmaması için uyarıyordu. Lazarov teşekkür edip yola düzüldü, ama kendisine bunca içten sempati gösteren, başarı dileyen bu adamın iyiliğinden duygulandığı için geri dönüp elini sıktı, karayoluna çıktı.

F… köyü bir tepenin ardında yer alıyordu. Lazarov ansızın, birdenbire tepe üstüne vardı, hızla aşağı indi, daracık, eğri-büğrü sokaklarda yürüdü. Bu küçük köyü kucaklayan şu sessiz durgunluk, sanki ağır bir kar altında ezilmiş gibi duran şu alçak evler, çatıların üstünde hareketsiz, dimdik merdivenler gibi duran şu mavimtırak duman, bütün bunlar şimdi kendisine öyle yakın, tanıdık geliyordu ki, sanki eskiden burada oturmuş, yaşamış gibiydi. İşte meyhane. Boş zamanlarında buraya gelip iyi kalpli, yaşlı köylülerle sohbet edecekti. Bu yumuşak huylu, sevimli adamlar, eski zaman işlerini, konularını öyle bir güzel anlatırlar ki…

Muhtarlığa gönderdiler onu. Lazarov içeri girdi. Alçak tavanlı, daracık odada birkaç kişi vardı. Çıplak başlı, toparlak bir köylü, bir masa başında oturuyordu, herhalde muhtar olmalı. Lazarov selâm verdi, bir şey demedi… Muhtara dönerek:

– Ben öğretmenim, dedi. Köyünüzde boş bir kadro varmış. Öğretmeniniz ölmüş… Onun için, mümkünse, beni…

Hepsi ona şaşkınlıkla bakıyordu. Sonra birbirlerine baktılar. Lazarov, şaşkınlık ve sürprizden sonra, hepsinin önlenemez ve taşkın bir kahkahaya nasıl hazır olduklarını fark etti.

Muhtar:

– Ama ne dediniz siz? diye sordu. Burada, F… köyünde?

– Evet, müfettişlikte bana öyle dediler. Müfettişin kendisi…

Muhtar, daha fazla kendini tutamayarak gülmeye başladı. Ötekiler de gülümsedi.

Muhtar yeniden söze başladı:

– Ama o yaşıyor, bizim öğretmen. O mu ölecek? Kütük gibi sapasağlam adam…

Lazarov, hiçbir şey anlamadan, utançla bakıyordu. Yüzü sapsarı kesilmişti, ağır yaralanmış bir adama benziyordu. Yazıcılardan biri, masasında yığılan kâğıtlar arasında bir şey araştırdı.

– Bir yanlışlık var burada, dedi. Durun, bakalım, bu iş başka…

Bir gazete bulup gösterdi. Herkes ona yaklaştı. Yazıcı bir ölüm ilânı gösterip okudu. Evet, F… köyünün öğretmeni ölmüştü, ama bu bir başka F… köyü idi. Komşu ilçenin F… köyünde...

Lazarov, ancak şimdi bu yanlışlığı anladı. Anladı da her şey başına yıkıldı, ortadan yitip gitti. Utanıyordu, bu adamlar arasında daha fazla durmak can sıkıcı olacaktı. Sonra kaçmak, yalnız kalmak, büyük acısıyla baş başa kalmak istiyordu. Onu okula götürmek istedilerse de kabul etmedi. Biraz dinlenmek için meyhaneye uğradı.

Lazarov kasabaya gitmek üzere yola çıktığında, ikindi vaktiydi. Kırağı artık erimiş; yaşlı, kocaman söğüt ağaçlarının kapkara dalları eğilmiş, bunlardan gözyaşları gibi iri, ağır damlalar yere dökülüyordu. Lazarov, başı öne eğik, acılı olarak yürüyordu. Acılar, kapkara bir gece gibi, yeniden ruhunu sarmıştı. Bu sabah kendisini uykudan uyandıran geçmişin güzel anıları, istekleri, umutları yitip gitmiş, tıpkı sislerin karanlığında yitip giden küçük, uzak yıldızlar gibi şimdi kaybolup gitmişti. Küçük han yakında gözüktü. "Ben yine gelirim. Beni bekler misin?" diyen küçük Çanka'nın bu sözlerini anımsadı. Bu sevimli küçüğün şu anısının yanı sıra, genç öğretmenin kalbini dayanılmaz bir acı kaplamıştı. Karayolundan saptı, ıssız ovada dosdoğru yürüyüp gitti…

BABA

Mavimtırak bir dumanın hafif örtüsü altında uyanmakta olan küçük köy, bir kovanın çalışkan arıları gibi canlanıyor, gürültü koparıyordu. Su kuyularının uzun ağaçları da acı bir gürültüyle yükselip düşüyordu. Henüz yarı karanlık olan daracık sokaklarda, erken uyanan genç kızların su bakraçları da hafifçe tıngırdıyordu. Doğuda şafağın sevinçli gülümseyişi parlıyor; seven bir ananın mutlu gülümsemesi gibi… Tertemiz, altın sarısı gökyüzünde, yaşlı ceviz ağaçları, hareketsiz ve uykulu haliyle kocaman, kapkara kubbeler çiziyor. İnce kavak ağaçları, sanki sıra sıra dolgun sütunlar gibi yükseliyor. Bütün bunların üstünde, ağaran gökyüzünde yapayalnız kalan Çobanyıldızı parlıyor. Seven bir genç kız gibi, gökyüzünün öbür ucunda solan ve özlenen Aydan hâlâ gözlerini ayıramıyordu.

Kır bekçisi Elenko, köyden çıkıyordu. Yol aramaksızın, ovanın yeşil, ıslak otlarını çiğneyip gidiyordu. Tüfeğini omzuna atmış, iriyarı, düzgün endamı şimdi biraz eğilmiş, yüzünde endişe ve keder belirtileri çoğalmıştı. Karısı bu gece ölmüştü. Şimdi evini bırakıp gidiyordu. Artık ıssız olan o eve, sanki ölüm gelip oturmuştu. Beşikte ise, her şeyden habersiz, altı aylık tek çocuğu uyuyordu.

Büyük, korkunç bir keder, kır bekçisinin kalbini bir kaya gibi sıkıştırıyordu. Hiçbir şey düşünemiyor, hiçbir şeyi doğru, dürüst anlayamıyordu. Gözlerinin önünde yalnızca karısının yüzü beliriyor: Onu kaçarken, birtakım sisli uzaklarda yitip giderken görüyor; zaman zaman dönüp bakıyor, işte o zaman, artık çok yakından, iri,

kara gözleriyle kendisine acılı ve sevimli olarak bakıyordu… Kır bekçisi düşünceli, sanki bilinçsiz bir uyurgezer gibi, nereye gittiğini bilmeden yürüyordu. Uzakta, yol üstünde duran, yabancı bir atlı, ona yüksek sesle bağırıyordu. Sesi bu açık ve sakin sabahta, atılan bir ok gibi, ovanın uzaklarında uçuyordu. Ama Elenko onu duymuyordu. Atlı umutsuzca elini salladı, bu şaşkın adama küfredip atı köye doğru koşturdu.

Elenko tarlalara girdi. Koyu kırmızı gelincik çiçekleriyle alacalanan tarlalar, geniş, altın bir deniz gibi dalgalanıyordu. Bunlar arasında yol, derin bir çizgi gibi iz bırakıp kıvrılıyordu. Ansızın güneş parlayıp tarlalar üstünde gözüktü, sanki başaklar arasından fırlayıvermişti. Elenko durakladı. Doğan güneşe baktı. Ovada, mutlu ve memnun olarak, bu parlak görünümle kaç kez karşılaşmıştı! Zavallı kır bekçisine öyle geldi ki, güneş her şeyi biliyor ve ona acıyor: Sanıyordu ki, büyük, kıpkızıl küre bildik, tanıdık bir kişidir, gülümser, ama gözleri hep yaşla doludur…

Böylece, Elenko, birdenbire, atını aramaya çıkmış olduğunu anımsadı. Tarlalarda boş yere dolaşıp durduğunu anladı da kendi kendine acı acı gülümsedi. Sonra dönüp gözleriyle ovada bir tarama yaptı: At sürüsü öte yanda otluyordu. Elenko o yana yürüdü, ama ancak tarlalardan çıkmıştı ki, ansızın köy gözlerinin önüne geldi. Küçük, bembeyaz evceğizini tanıdı. Eşinin artık orada olmadığı, hiçbir zaman da dönmeyeceği düşüncesi, bir hançer gibi kalbine saplandı. Umutsuzca kendini yere attı, yüzükoyun kapanıp sessizce ağlamaya başladı…

***

İki yıl önceydi. Hasat vakti yaklaşıyordu. İşte, kuş sürüsü gibi, güneyden Çingeneler uçarak geldi, şen-şakrak ve gürültücü bir kalabalık. Köy, her ne denli yerden yeniden bitmişçesine gelişmiş olsa da, daha renkli, ama daha huzursuz olmuştu. Perişan saçlı, bronzlaşmış gibi esmer tenli çocuklar, güneşin yakıcı ışıkları altında, yeşil çimenlikte koşuşturuyordu. Köy meydanlarında ise, yepyeni eğlenceler görüldü. Esmer yüzlü, zift gibi kapkara saçlı genç, endamlı Çingeneler

kemençe çalıyorlar; kanlı, bıçaklı yiğitlik konularının uzak kokusunu getiren eski, eşkıya türküleri söylüyorlardı. Sanki bu garip müzikten coşmuş gibi ayağa kalkan kocaman ayılarını oynatıyorlardı. Güleç yüzlü, şaşkın kadınlarla erkekler, bakmak için toplanıp yığılıyordu. Daha uzakta, ürkek, ama hepsi dalgın çocuklar bakıyordu. Uzun kış gecelerinde, yalnız masallarda dinledikleri, hiçbir zaman dağ ve orman görmemiş, uzaklardan getirilmiş bu korkunç, yabanıl hayvanları seyrediyorlardı. En öne dizilmiş, her biri bir parmağını ağzına koymuş çocuklar, ürkek ve tedirgin, aval aval bakıyorlardı. Ayıların her böğürtüsünde, ürkek serçe sürüsü gibi uzaklara kaçışıyorlar, sonra bu canlı dalga merakla yeni baştan geri dönüyordu.

Elenko da, tüfek omuzda, orada ayakta duruyordu. Ayıların dansını dalgın dalgın seyrederken, birisinin kendine baktığını sezdi. Dönünce, bir kadının gözlerini dikerek, keskin bir bakışla kendisine baktığını gördü. Gözleri karşılaştı, Elenko uzun zaman gözlerini ondan ayırmadı. İşte o an bu tuhaf tutku başladı, gönlünü tamamen ele geçirdi. Yoksa, bunu bekliyor muydu? Nice güzel kızların beğendiği, kendisi gibi bir erkeğin, bir gün bir Çingene kızıyla bakışacağını düşünmüş müydü, acaba? Ama bu kız, öteki Çingene kızlarına benzemiyordu. Bir karaca gibi yeğin ve çevik, kaba kumaştan yapılmış etekliği ufak-tefek, ama düzgün, güzel vücudunu ortaya çıkarıyordu. Kara bir kuşun kanatlarını andıran kapkara saçları, iki uzun, geniş belik olarak öne sarkıyordu. Esmer ve temiz yüzü, sanki bir resim gibi çizilmişti. Ya gözleri –ah, o gözler!– iri ve kapkara, yasak bir ocağın alevleri gibi yanıp sönen koyu, uzak bir ateşle dalgın dalgın bakıyordu… Araba artık yola çıkıyordu. Yine dönüp ona baktı. Bu koyu ve düşünceli bakış, arzu ve özlem ateşini yakıp söndürüyordu…

Elenko ara sıra köye iner, vaktinin çoğunu kırda, ovada geçirirdi. Bu karşılaşmayı, hemen hemen unutmuş gibiydi. Ancak hasat artık başlamıştı. Ansızın, titrek, sıcak havanın uzaktan getirdiği bir hasat türküsü işitti. Gönlünde bir şey titredi, sanki unutulmuş, açık kalan yaranın acısını sezinledi. Ateşli iki kara gözü yeniden görüyordu; bunlar gür kirpikler altından kendisine bakıp, tıpkı şu sıcak günün güneşi gibi, gönlüne bir sıcaklık, bir coşku serpiyordu…

Küçük topluluğu uzaktan tanıdı, az sonra yanlarındaydı. Orakçılardan biri, ayağa kalkmış, bir eliyle güneşten korunarak, kendisine doğru bakıyordu. Artık çok yaklaşmıştı ki, işçi başının gücenik sesini duydu:

– Kaluda! Hadi artık!

Çingene kızı eğildi, elini sallayınca, orak parladı, ama hâlâ kır bekçisine bakıyor, kapkara gözleri de, altın başaklar arasında koyu elmaslar gibi parıldıyordu. Elenko yaklaşıp işçi başıyla sohbete daldı. Yaşlı, ak sakallı bu çingenenin ağzında topraktan yapılmış bir lüle sarkıyordu. Kaluda, biçilmiş ekin saplarından demet yapmak üzere doğrulduğu her seferinde, Elenko'ya can yakıcı bir gözle bakıyordu. Sonra doğruldu (o zaman kapkara saçlarındaki kırmızı gelincik çiçekleriyle ne denli güzeldi), orağı beline yerleştirdi, şeytanca bir gülüşle takıldı:

– Neden evlenmiyorsun?

Bunu duyan orakçılar da doğruldu.

– Yapamam. Tüfekle mi evleneyim?..

– Gel, orak var. Ya da birine bağlan. Senin gibi bir yiğit, kupa oğlanı gibi bağlanır…

Sonra eğilip ötekilerle birlikte ekin biçmeye koyuldu. Görüldüğü üzere, çok eğlenceli bir şey söylemişti, herkes topluca kahkahayı bastı. Elenko, hemen buradan uzaklaştı; Çingene kızının bakışlarını, sataşmalarını gördükçe, geriye dönmeye cesaret edemiyordu. Ama onun yüzünü, hayalini unutamıyordu. Bütün gün, kapkara saçlarındaki kıpkızıl gelincik çiçekli yüzü gözünün önüne geliyordu. Sonra gözleri, şu ateşli, kara gözler…

Karanlık bastı, sakin ve sıcak bir akşam oldu. Ova üstüne koyu, sıcak nefesli bir karanlık çöktü. Yalnız gökyüzü parlıyor; her yana serpilmiş, titrek yıldızlar, sanki binlerce ateşli göz gibi parıldıyordu. Yaramaz dostlar gibi birinden ötekine yığılıyorlar; aşağıda, yeryüzünde olup bitenleri sanki şeytanca gözetliyorlardı. Zaman zaman kekik ve pelin kokulu, hırslı ve tutkun bir yel esiyordu… Yere eğilmiş, dolgun başaklar ses veriyor, işitilmedik sözlerle fısıldaşıyordu.

Karanlığa gizlenmiş cırcırböcekleri ince ince ve yeğince cırlıyorlar; sanki candan bir şeyi çağırıyorlar, yalvarıyorlar, bekliyorlardı…

Elenko karanlıkta Çingene kampına doğru yürüyor, yırtıcı bir yaratık gibi gözetliyor, kulak kabartıyordu. Bu sıcak, olağanüstü güzel, bayıltıcı gece, gönlünü ateşliyor, tutkular, alevli arzular uyandırıyordu.

Önünde, solgun gökyüzünde kapkara bir gölge beliriverdi. Hemen tanıdı: O kadındı. Kendisini bekleyeceği içine doğmuştu. Hafifçe:

– Kim o? diye sordu.

Gölge acele kendisine yaklaştı:

– Benim. Gel… Gel, seni bekliyorum…

Yanına geldi. Karanlıkta bluzu azıcık ağarıyor, kara gözlerinde yıldızların parıltısı görülüyordu. O zaman çıldıran ve coşan adam, küçük kadını kaptığı gibi alıp götürdü. Kendisine yapışan vücudunun sıcaklığını duyuyor; boğuk, ateşli nefesini yüzünde hissediyordu…

… Gece artık ilerlemişti. Elenko ayağa kalktı. Bir değişiklik olduğunu sandı. Güya biri arkalarına geçmiş de uzun zamandır onları gözetliyormuş… Dönüp baktı: Hiç kimse yoktu. Yalnız uzakta, hafifçe dalgalanan tarlalar üstünde, geciken Ay asılı kalmıştı. Soğuk ve sönmekte olan Aya bakıyordu. Ovadaki karanlık kaybolmuyor, ama ufuk dibinde apak, parlak bir çizgi görünüyordu: Şafağın ilk görünümü. Elenko gitmeye niyetliydi.

Çingene kızı damarlı ellerini beline dolayarak:

– Nereye? Gitme sakın, diye fısıldıyordu.

– Ama sabah oldu artık…

– Hayır, hayır… Gitme. Sen beni bırakmayacaksın… Seninle geleceğim, senin yanında kalacağım…

– Ama şimdi… Şimdi olmaz…

Başını kır bekçisinin geniş göğsüne dayamış, ansızın ağlamaya başladı. Yavaş, boğuk, kısık bir sesle şu sözleri sıraladı:

– Ben eve bakmasını da bilirim… Seni dinler, yalnız seni isterim… Beni bırakma sakın…

Elenko susuyordu. O zaman kız köpürdü, hemen bağırmaya başladı.

– Beni alacaksın, duydun mu? Sen beni alacaksın...

Sesinde, dişi bir kaplanın önüne geçilemez, uğursuz tutkusunun tehdidi vardı. Elenko dayanamadı. Eliyle kadını sıkıca kavradı:

– Ben de yapayalnızım, diye fısıldadı. Seni alacağım... Birlikte yaşayacağız ve...

Kamptan biri:

– Kaluda! diye seslendi.

– Kaluda!

– Ee... diye yanıtladı kız, yürüyüp gitti. Gülümseyerek geri dönüp baktı, parmağını ağzına koyarak başını salladı, karanlıkta yitip gitti. Kampta birisi yüksek sesle öfkeli öfkeli bağırıyordu…

Ateş yakıldı, bir parıltı görüldü. Elenko ayağa kalkıp karanlıkta dikkatle gizlenerek kırlara doğru yollandı.

Sonra, karanlık yaz gecelerinde buluşmalar sıralandı. Elenko, bu küçük kadının ateşli tutkusundan şaşırmış, başı dönmüş, sarhoş olmuş gibiydi. Onunla evlenmeye karar verdi. Hasat vakti artık bitince, Kaluda Elenko'ya kaçtı. Köy ayağa kalktı. Kimileri alay ediyor, ama hoşgörüyle karşılıyordu. Ötekiler öfkeyle Elenko'yu suçluyordu. Ama olay en çok zavallı Çingene kampında şaşkınlık ve kargaşalık yarattı. Çingeneler Elenko'nun evini sarıp kavga ve tehdit etmeye, Kaluda'ya yalvarmaya başladı. O ise, herkese kısaca:

– Hayır, burada kalacağım… Onu asıl isteyen benim, diye yanıt veriyordu.

Ağlıyordu, ama reddetmesi için hiçbir şey yapılamayacağı açıkça anlaşılıyordu. O zaman Çingeneler çadırlarını toplayıp lânet ve tehditlerle köyü bırakıp gitti…

Yaklaşık iki yıl sakin ve mutlu bir yaşam sürdüler. Hiç kimse, Elenko'nun güzel, çalışkan karısının vaktiyle avlu avlu gezip dolaştığına inanamazdı. Çocukları da vardı: Güzel, kara gözlü bir kız çocuğu, gözleri annesinin kopyası…

Ancak bu yıl, her zaman olduğu gibi, hasattan önce, güneyden göç eden kuş sürüsü gibi Çingeneler yine geldi. Kaluda birdenbire düşünceli ve huzursuz olmaya başladı. Gözlerinde, Elenko'yu korkutan hummalı, esrarlı bir ateş yandı. Çingenelerin türkülerinden coşuyor, gizlice içini çekiyordu. Bundan kaygılanan Elenko, ondan kuşkulanmaya, onu korumaya başladı. Bir akşam, evde olmadığını gördü. Gerçi, Kaluda avludan dışarı çıkmadığını söylüyordu, ama Elenko'nun kuşkusu dağılmamıştı. İşte bu sabah, kırdan dönünce, onu evde bulamadı. Korkuyla Çingene çadırına koştu. Ama orada artık hiç kimse yoktu: Gitmişlerdi. Bıraktıkları ocaklardan bazısı hâlâ tütüyor, karanlıkta parlıyordu...

Elenko kalktı... Tüfeğini yine omzuna alıp at sürüsüne doğru yollandı. Karısını araması, boşuna olurdu. Bulsa da, onun artık geri dönmeyeceğine inanıyordu: Kendisinin sevgisinden daha güçlü bir şey onu çekip orada tutuyordu. Gene yapayalnız kalmıştı. Ama burada daha fazla oturamaz, yaşayamazdı. Uzaklara kaçacak, çocuğu da bırakacaktı. Şimdi çocuk nesine gerekti…

Külrengi, güzel aygır onu tanıdı, kişnemeye başladı. Her zaman sahibini böyle karşılardı, ama şimdi bu Elenko'ya dokundu, üzdü. Sanki akıllı hayvan acısını anlıyor, onu teselli için dostluğunu, bağlılığını göstermek istiyordu. Elenko, kara gözlerini okşuyordu…

– Yine yalnız kaldık, yapayalnız, diye fısıldıyordu.

İpi çözüp topladı, ata bindi. Güzel hayvan, dostunu yeğni ve neşeli olarak taşımaya başladı.

Güneş yükselmişti. Ateşli ışıkları altında tarlalar, uçsuz-bucaksız, altın bir deniz gibi parıldıyordu. Şurada-burada artık orakçılar görülmeye başlamıştı. Köyden atlar çıkıyordu. Elenko kimseyle karşılaşmamak için başka yoldan dolaşıp eve döndü, acele atının eyerini aldı. Hiç gereği yokken eve girdi, sanki yalnızca onun son anısını kalbine gömmek için giriyordu. Odanın ortasına kurulmuş salıncakta küçük Stanka uyuyordu. Ufaklık sanki yazgısını anlamıştı. Uyanır uyanmaz korku ve acı ile bir çığlık kopardı. Elenko titredi. Salıncağa yaklaştı. Çocukcağız onu hemen tanıyıp sustu. Gözyaşlarıyla ıslanan

yüzceğizinde tatlı bir gülümseme belirdi. Küçücük ellerini ona doğru uzattı, uçmak isteyen ufak bir kuş gibi çırpındı…

Elenko ona bakıyordu. Anasız, babasız kalan bu çocuğun başına ne felâketler geleceğini düşünüyordu. Gözlerini salıncağa dikmiş, dönüp çıkmak istedi. Yalnız kalan çocuk cıyak cıyak bağırmaya, ağlamaya başladı. Elenko dayanamadı. Geri dönüp üstüne eğildi. Daha önce olduğu gibi, çocuk gülümsedi, titredi, elceğizlerini uzattı. Anasına ne denli benziyordu: Aynı gözler, kirpikler, dudaklar… Yepyeni, güçlü-kuvvetli duygulara kapılarak, Elenko minik varlığı kucakladığı gibi öpmeye başladı…

Sonra avluya çıktı. At sabırsızca bir ayağı ile toprağa vuruyordu. Ama kır bekçisi ona bakmadı bile. Küçük çocuğu geniş göğsünde kucaklamış, avluda dolaşmaya başladı; onu okşuyor, onunla tatlı, hafif bir sesle konuşuyordu. O da sakinleşmiş, gülümsüyordu.

Avlu, çepeçevre yüksek bir çitle çevrilmişti; tümüyle şimşir ağaççıklarının apak, kıvrık çiçekleriyle doluydu. Elenko, sokaktan gelen hafif bir konuşmayı duydu. Onu görmeyen komşular konuşuyordu:

– Elenko yine yapayalnız kaldı…

– Yabanıl hayvan, her ne denli evcilleştirsen de, yine yabanıldır. Yıllar önce kırda bir turna kuşu bulmuştum. Kırık kanadı yaralıydı. Görünce, haline acıdım. Her yanı kanlar içindeydi, yukarılara bakıp turnalara haber vermek istiyordu. Alıp eve getirdim. İyileşti, çocuklara alıştı, bütün bir kış onlardan ayrılmadı. Ama ilk yaz gelince, turnalar geri döndü. Onların sesini duyar duymaz bağırdı, kanatlarını açarak uçup gitti… Kaluda da öyle… Yabanıl hayvan, yine yabanıldır… İşte Elenko yine yalnız kaldı…

Sesler kesildi. Elenko çocuğu hep gezdiriyordu. Kendi acısına dalmış, çocuğu öptü, candan sevdi. Hayır, yalnız değildi. Kaluda asla geri gelmeyecek, ama yine yanı başında olacak, bu güzel çocukta onun için yaşayacaktı. Kaçmayı nasıl düşünebilmişti? Yanında bir yakını, doğuştan bir canlı kişi yok muydu? Gözyaşlarıyla çocuğu yukarı kaldırdı, gönlü sevgiyle dolu, ona dikkatle baktı:

– Yavrum benim… Yalnız değilim, yalnız değilim artık.

MOR MENEKŞELER

Akşamüstü taş ustası yorulduğu için daha fazla çalışmak istemiyordu. Ağır demir küsküye yaslanmış, köye doğru bakıyordu. Ağaçların sararmış, kızarmış yaprakları altında saklı kalan alçacık yoksul kulübeleri arasında, küçük kilisenin yeni çan kulesi yükseliyor, güneşin ısıtıp parlattığı kubbesi, sanki gülümseyen bir genç kızın yaşlı, bitkin annesinin karşısında dikilmesini andırıyordu. Ansızın, çan kulesinin pencerelerinden bir ak güvercin sürüsü havalandı, güneş ışınlarının gümüş okları gibi parıldadı, yeniden alçalıp sakin, kararmış köyün üstüne kapladı. O zaman taş ustası küsküyü bırakıp gitmeye hazırlandı. Sağır ve dilsizdi, ama ak güvercinler çan kulesinden göklere yükselince, herkesin işten eve döndüğünü iyi bilirdi. Çünkü küçük kilisede akşam âyini için çanlar çalınca, bu apak, uslu kuşlar onun üstünden geçerek, kendisinin uzaktan duyamadığı, akşam duasına çağıran bu çan sesini sanki ona iletmeye geliyorlardı.

Taş ustası giyinmiş olarak düz ovaya çıktı. Gün batıyordu; sanki pek yakın olan ayrılığı sezinlemişçesine, sararmış, solmuş ovaya dönüp acı ve ağrı ile bakıyordu. Yumuşak, tertemiz bir aydınlık gökyüzünü dolduruyor; duru, saydam havada en uzak yerler bile apaçık görülüyordu.

Her şey can çekişiyor, yavaş yavaş sönüyor, gizli bir nefesle –belki de son kez– düşünceli ve sevinçle güneşe bakıyordu. Kuru otlardan, sonsuz ağlar gibi, ipince örümcek ağları uzanıyor, bunlar zaman

zaman gümüş iplikler gibi parlayıp sönüyordu. Kurumuş dikenli çalılardan kopan küçücük ak yumaklar havada ağır ağır uçuşuyor, sanki bu sıcak akşam binlerce ölü kelebeğin gölgelerini canlandırmış gibiydi. Her yerde, ancak şimdi yeryüzüne korka korka, tek başına çıkmış, küçük, mor çiçekler görülüyordu. Bütün bir ova, sanki masmavi, tertemiz gökyüzünden dökülen gözyaşları gibi, bu çiçeklerle dopdoluydu…

Taş ustası, mor menekşelerden derdiği büyük bir demetle geri döndü. Çiçeklere bakarak gülümsüyor, gözleri sakin, tatlı bir sevinçle doluyordu. Rusana artık çeşmeye çıkmış olmalıydı. Tanrım, onu ne çok seviyordu! Her zaman yaptığı gibi, bu çiçek demetini ona sunacak; bu mor, narin çiçekler söyleyemediği tatlı, yumuşak sözleri ona söyleyecekti. Sonbaharın bu kederli çiçekleri, yaşadığı büyük acıyı ortaya dökecekti…

Sağır ve dilsiz adam, hızlı adımlarla aşağı doğru inmeye başladı. Çeşmeye yaklaşınca, çevik hareketlerle su bakraçlarını yıkayan Rusana'yı tanıdı. Kız da onu gördü, ama acele dönüp görmemiş gibi yaptı, ağaran, parlayan su bakraçları ise, artık yıkanamazdı. Kurnaz bir kızdır o. Ak saçlı, kamburu çıkmış, yaşlı iki adam, kendi aralarında fısıltı ile konuşarak, çeşmeye doğru geliyordu.

Sağır ve dilsiz adam duraklayıp bekledi. Yaşlı adamlar çeşmeyi geçmiş, artık ona yaklaşmıştı. Ayrılıp gideceklerdi. Birisi gözlerini sağır ve dilsiz adama dikti, saflıkla gülümsedi:

– Şuna bak… Rusana için yine çiçek toplamış.

Öteki:

– Mor menekşeler, diye yanıtladı. Zaten başka çiçek de kalmadı artık. Eh, hangi zamandayız… Bakar mısın?

Yaşlı adam duraklamış, değneği ile komşu avlusunu gösteriyordu. Sağır ve dilsiz adamla Rusana da oraya baktılar. Kalın ak taştan duvar üstünde, iri iri, altın sarısı kavunlarla dolu ince dallar sarkıyordu.

– Görüyor musun? Kavunlar sarardı mı, kış eşiktedir artık.

Ayrılıp, yere eğilerek sessizce yürüdüler.

Rusana gidiyordu. Küçük kızın gür, sarı saçları tertemiz, apak alnını çevreliyor, kalın belikleri aşağı sarkıyordu. Yaramaz biri öne fırlamıştı. Nemli ve parlak, mavi gözleri, güz menekşelerinin rengini ve bakışını almış, ince ve kırmızı dudakları ise yazın al rengine bürünmüştü. Saçını hemen omzuna attı. Sağır ve dilsiz adama korku ve şaşkınlıkla bakarak yürüyordu. Bir yaramazlık yapmasından çekiniyordu. Zaten onun bu sataşmaları artık köyde öfkeyle, kötü olarak konuşuluyordu. Sağır ve dilsiz adam önüne çıkınca durakladı, aksırdı, evlerini göstererek: Defol git, yoksa babam görür, sonra… demek istiyordu. Yüzü sertleşmiş, adamı tehdit ediyordu; gözleri ise sakin, sevinçli, sevimliydi. Adam yolu kesiyor, durmasını rica ediyor, jest ve mimiklerden oluşan varsıl bir dille konuşuyordu. Rusana durakladı, taş ustası –hiç susamış olmadığı halde!– dudaklarını bakraca değdirdi. Su içmiyor, oyalanıyor, kaş altından Rusana'ya şeytanca bakıyordu. Kızcağız gülümsedi:

– Haydi çabuk ol, lânetli şeytan…

Taşçı doğruldu, mor menekşe demetini ona sundu. Rusana almak istemiyordu, ama sağır ve dilsiz adam yolunu kesti, eliyle bir işaret yaptı, yalvarmaya başladı. Kız yine duraklayıp ona baktı: Sanki gözyaşlarından ıslanmış gözleri kendisine bakıp yalvarıyor, onu istiyordu… Kalbini hoş bir acı sardı; bu yakışıklı delikanlı, kendisini çok seviyordu. Çiçek demetini kaptığı gibi, koynuna soktu. Sonra, dönüp bakmadan, acele eve doğru yollandı.

Taş ustası sevinçten, mutluluktan çılgına döndü. Acele işine koyulmak istiyordu. Yukarı alandan uzanıp gökyüzüne baktı. Ortalık kararıyor, ötede-beride yıldızlar görülüyordu. Kız çiçek demetini almıştı. Ondan, gözlerinden, güzel mavi gözlerinden çok şey duymuştu. Her şeyi yapacak, ama Rusana onun olacaktı. Dünyanın altını üstüne getirecekti. İşte korkunç, olağanüstü bir güç-kuvvet sahibi olmuştu. Kocaman demir küskü, ellerinde bir saman çöpü gibi oynaşıyordu.

Barut ise, çuvallar dolusuydu. Boyuna kazıyor, taş kırıyor, taş üstüne taş koyuyor, yerin ortasına dek ulaşmak istiyor, gece-gündüz demeden taşları fırlatıp atıyordu. Çevredeki bütün ova bembeyaz olmuştu: Satışa hazır, güzel taşlar istif edilmişti. Bu da ne? Binlerce, binlerce araba. Evet, bunlar uzak köylerden taş için gelmiş. Çok pazarlık yapmadan satıyor! Altın, yığınla. Her şey için: Rusana'nın küpeleri, yüzükleri, dizileri, gerdanlıkları için, dünyada hiçbir kızın sahip olmadığı şeyler için. Ancak bu insanlar daha ne ister? Mermer gibi apak, tertemiz taşları da mı? Hayır, onları satmaz o. Onları kendine saklar. Onlarla kendi evini yapacak, muhtarın evi gibi büyük ve yüksek, alacalı; çatısı da, çan kulesinin çatısı gibi parlayacak. Geniş, dümdüz bir avlusu olacak, koca bir alan, yalnız mor menekşelerle renklenecek. Rusana sevinçle avluda gezinecek, eve girip çıkacak, altın saçları ise yerlere uzanacaktı. Avlu da apak taşlardan örülü bir duvarla çevrilecek, duvar üstünde ise iri iri, sarı kavunlar görülecekti…

Sağır ve dilsiz taşçı, hiç kımıldamadan, uzun süre yattı. Karanlık, ıssız ovaya dalıp gitmişti. Gökyüzündeki yıldızlar, uslu uslu, sakin sakin baş sallıyor, belki de kimileri onun delice, coşkun emellerini anlıyordu…

***

Yağmurlu, kederli günler sıralandı. Ufukta kara, koyu sisler, koskocaman yılanlar gibi sürünüyordu. Küçük köy, sağır ve dilsiz bir sessizliğe gömülmüş: Yalnız yağmurun hafif şırıltısı duyuluyordu. Çırılçıplak kalan ağaçlar kapkara, ıslak dallarını göklere uzatıyordu. Ak taşlardan örülü kalın duvarlar üstündeki kavunlar çoktan toplanmış, ama şurada-burada dallar arasında unutulan mısır sapları sararıyordu.

Kilisenin çan kulesinden ak güvercinler uçuşuyor, gökyüzünün kara, koyu külrengi fonu şimdi daha beyaz görünüyordu. Arkalarından yetişircesine, kilise çanları sık sık çalmaya başladı. Sağır ve dilsiz adam, çeşme başında duruyordu. Rusana'yı henüz

yolcu etmişti. Derin bir sessizlik içinde yalnız suyun nasıl şırıldadığını, kalbinin nasıl delice çarptığını dinliyordu.

Mor menekşeler solmuş, sararmıştı artık, ama o başka çiçekler de bulmuştu: Kadifeçiçeği ya da yıldızçiçeği denilen bu çiçekler, bir tür geç sonbahar bahçe çiçeği olup sık dallı, bol yapraklıdır, güzün sisli günlerinde, hattâ kışın ilk karlarında bile gülümseyen başlarını yukarı çıkarırlar.

Birdenbire Rusana korkuyla bağırmaya başladı. Derin, koyu bir çamura batmış, omzundaki su ağacı sallanıyor, bakraçlar yere düşmek üzereydi. Yarı dönmüş olarak sağır ve dilsiz adama bakıyor, gözleriyle onu çağırıyordu. Taşçı, oktan daha hızlı olarak, kendini kızın yanında buldu; bir eliyle su ağacını tutuyor, ötekini kıza uzatıyor, çamurdan çıkmasına yardım ediyordu. Rusana uzun saçlarını düzeltiyor, korkusundan derin derin nefes alıyor, utançla taşçıya bakıyordu. Tanrım, iyi kalpli ve güçlü-kuvvetli bu delikanlı, kendisini ne çok seviyordu! Acaba, dünyada kendisi için onun yapmayacağı, yapamayacağı bir şey var mıydı? Onun sağır ve dilsiz, insanlarca terk edilmiş olması ne acıydı! İnsanlar ona gülümseyerek, süreklice, derin bir bakışla bakıyordu: İnsanların konuşup anlaştıkları tek dille. Bu bakışlarla gönüllerini açıyorlar, arzu ediyorlar, seviyorlardı.

Bu akşam Rusana, ilk kez sağır ve dilsiz gencin eve dek kendisini uğurlamasına izin verdi.

Ertesi gün, yine öyle yağmurlu ve karanlık bir gündü. Sağır ve dilsiz adam çalışırken, birbiri ardınca sık sık patlama sesleri duyuldu. Hafifçe açılmış bir duvağa benzeyen bir duman bulutu, üzerinde asılı duruyordu. Sağır ve dilsiz delikanlı durmadan, yorulmadan çalışıyordu, ama neşeli ve güler yüzlüydü. Koca koca kayaları devirip koparıyor, sağır edici bir gürültüyle bunları çeşmeye doğru yuvarlıyordu. Çok geçmeden, ne düşündüğü anlaşıldı. Küçük köyün halkı, iyi kalple ve sevinçle gülümseyip şakalaşmaya başladı. Gidip bakıyorlardı: Sağır ve dilsiz delikanlı bir yol, daracık bir taş yol yapıyordu. Nedeni çok açıktı: Rusana'nın, geçen akşam olduğu gibi, çamura

batmasına razı değildi. Yolu tamamladı, parlak kırmızı bir kum buldu, bunları dikkatle kaldırıma serpiştirdi. Bu akşam Rusana çeşmeden dönerken yepyeni, kıpkırmızı yolda yeğni yeğni yürüyor, kız arkadaşlarının takılmalarına kızmıyor, aldırış etmiyordu. Sağır ve dilsiz delikanlı da bir çocuk gibi mutlu ve sevinçliydi. Çeşme başında durarak, Rusana'nın ardından bakıyordu. Nasıl da yeğni ve uyumlu adımlar atıyor, ta yerlere değen saçları ne denli uzun ve güzeldi!..

Taşçı eve vardığında, hava kararmıştı. Bütün aile evdeydi. Küçük, alçak tavanlı oda karanlıktı; gaz lâmbası pek az ışık veriyor, ocaktaki ateş iri iri, coşkun alevler saçıyordu. Duvarlarda kara, uzunca gölgeler titreşiyor, çengele asılmış kalaylı su bakraçları üzerinde ateşin akisleri oynaşıyordu. Taşçının yaşlı babası köşede oturuyor, lülesini tüttürüyordu. Anası, kollarını kavuşturmuş, hareketsiz duruyor, kederlice ateşe bakıyordu. Kenarlarda oturan kardeşleri, eşlerine neşeli bir şeyler anlatıyordu. Sağır ve dilsiz genç, yanlarından sessizce geçip oturdu. Ona önem vermiyorlar, sanki odaya gelip oturmamış gibi, ona bakmıyorlardı bile. O zaman sağır ve dilsiz delikanlı ayağa kalkıp babasına yaklaştı, ona bir şey söylemek istediğinde her zaman yaptığı gibi, omzuna hafifçe dokundu. Sonra hızlı hızlı, coşkunca anlatmaya başladı. Hepsi çevresini sarmış, şaşkınlıkla ona bakıyordu. Evlenmek istiyordu. Gülmesinler, bunun için herkese gücenirdi. Rusana'yı istiyor, evet, mutlaka Rusana olmalıydı. Başka biri değil. Kendisini kabul etmezse, taş ocağında ölsün, daha iyiydi. Neden kendisini düşünmüyorlardı? Öteki kardeşleri gibi, o da oğulları değil miydi? Gece, gündüz demeden onlar için çalışmıyor, onları saymıyor muydu? Ne denli emek, ne denli eziyet pahasına. Yığın yığın altın kazanmıştı. Onlardan yalnızca bunu istiyordu, başka hiçbir şey…

Sağır ve dilsiz delikanlı bütün bunları, ev halkının çok iyi bildiği kendine özgü, ifadeli bir dille anlatıyordu. Ama bu ilk kez olmuyordu. Daha önceki gibi, işi şakaya vurup gülüşmeye başladılar. Neden bunca acele ediyordu? Daha vakit vardı: Hele bu yıl da geçsin, evlen-

direceklerdi onu. Rusana ile mutlaka Rusa olacaktı. Herkes yeniden gülmeye başladı…

Sağır ve dilsiz delikanlı susuyordu. Kimi babasına, kimi ötekilere bakıyordu. Gözlerinde tesellisiz, anlatılamaz bir acı alevleniyordu. Hayır, onu kimse sevmiyor, hiç kimse düşünmüyordu. Onu kendi oğulları, kendi kardeşleri saymıyorlar mıydı, yoksa? Köyde, yollarda karşılaştıklarında herkesin yaptığı gibi, neden onlar da kendisine gülüyordu? Bir şey söylemek istiyordu, ama durup ağlamaya başladı, hemen dışarı fırladı…

Ardından hepsi birden sustu. Utançtan önlerine bakıyorlar, birbirlerine bakmaya cesaret edemiyorlardı. Aynı acı, taş gibi yüreklerine oturdu. Ocak başında hep öyle kollarını kavuşturmuş olarak duran yaşlı ana, sessizce gözyaşı döküyordu.

Bu derin sessizlik içinde şiddetli, korkunç bir patlama sesi duyuldu. Kap, kacak süreklice çınlamaya başladı. Bir an için hepsi şaşkın, korkudan fal taşı gibi açılmış gözlerle birbirine bakıyordu…

Ana ayağa kalkarak:

– Ah, Tanrım… Öldürdü, kendini öldürdü, diye haykırıyordu.

Bir fener getirdiler, titrek elleriyle uzun süre yakamadılar. Patlama sesi, sağır ve dilsiz gencin taş ocağından gelmişti. Kardeşleri oraya çoktan koşmuştu. Arkalarından da, sarhoş gibi sallanarak, yaşlı baba ile hüngür hüngür ağlayan ana, tepeye doğru güç halle tırmanmaya başladı. Hafifçe parıldayan fenerden donuk bir ışık çıkıyor, çevrelerindeki gece daha da koyulaşıp kararıyordu.

Taş ocağına vardılar. Ayakta duran kardeşleri, düşünceli düşünceli bekliyordu. Hiç kuşku yok, o kendini öldürmüştü. İşte giysilerini, şapkasını buldular. Sonra hep birden kazma, kürek peşine düştüler. Dermansız, titrek elleriyle yaşlı baba, büyük ve ağır taşları darmadağın etmeye başladı. Zavallı ana ise, hafifçe yanan fener önünde diz çöküp kıvrılmış, sessizce ağlıyordu…

Ancak, işte ayak sisleri duyuldu: Sağır ve dilsiz delikanlı geliyordu! Sanki içine gömüldüğü sandıkları topraktan yeniden doğmuş gibiydi, fenerin solgun ışığında sararmış, gözyaşlarından ıslak yüzünü gösterdi. Anası ona delice sarılıyor, yaşlı babası gözyaşlarıyla onu azarlıyordu.

Sağır ve dilsiz delikanlı, bütün bunları mahsus yapmıştı. Kayayı barutla uçurmuş, kendisini ölmüş sansınlar diye giysilerini ve şapkasını çıkarıp bırakmıştı. Kendisi yakın bir yere saklanmış: "Acaba benim için ağlayıp üzülürler mi?" deyip bundan emin olmak istemişti. İşte gördü: Onun için ağlıyorlar, onu seviyorlardı. Ancak kendisi yine de rahatsızdı. Evet, onu seviyorlardı, ama ya Rusana için ricası ne olacaktı?.. Anasının kollarından güçlükle sıyrıldı, gecenin karanlığında kaybolup gitti.

***

Sonbahar günleri geçti, kış ve kar geldi. Son kadifeçiçekleri de solup sararmıştı. Kardelenler ise, henüz toprak altında gizleniyordu. Saçaklarda, ağaçların iri, kapkara dalları üstünde ıslak, ağır bir kar tabakası oluşmuştu. Sağır ve dilsiz delikanlı hiçbir yerde görülmüyordu. Çeşmeye de ara sıra iniyordu. Bir sabah küçük köyde Rusana'nın nişanlandığı, yakında evleneceği haberi duyuldu. Halk yeniden sağır ve dilsiz delikanlıyı anımsayıp onun üzerine konuşmaya başladı. O ise büsbütün kaybolmuş, sanki uzaklara gitmişti. Gece bekçileri bir akşam onu, Rusana'nın nişanlısının dış kapısına bıçağını saplarken yakaladı. Güçlükle evine götürdüler.

Daha sonra, düğün günlerinde, başka bir olay oldu. Bir sabah erken yağan taze kar üstünde, çeşmeye doğru kapkara bir hendek görüldü: Sağır ve dilsiz delikanlı bunu gizlice kazmış, Rusana'nın yolunu bozmuştu. Yığın yığın kara taşlar her yana saçılmış; kızıl kumlar ise bembeyaz karları sanki kana boyamıştı. Sanki şu kış gecesinde derin, açık yarasıyla acı çeken, bilinmeyen bir adam buradan geçmişti…

Artık genç bir gelin olan Rusana, yeni giysiler giymiş, neşeli görümceleriyle birlikte suya gidiyordu. Bu kapkara, üstleri açık, sanki en değerli ölüleri yutmaya hazır mezarlara benzeyen çukurları gördü. Sanki kalbinden bir şey kopup ölecekmiş gibi oldu. Güzel, güneşli bir sonbahar gününü, ak taşlı duvar üstünde duran sarı kavunları görüyordu. Sağır ve dilsiz delikanlıyı, mor menekşelerden oluşan çiçek demetini sunarken sevimli, güzel gözlerinde okunan yalvarışı görüyordu. Zavallı gönlünü nasıl bir büyük aşk doldurmuştu?! Ama Tanrı görüyor ve biliyor ya, kendisi de onu seviyordu…

Sağır ve dilsiz delikanlı, taş ocağında yeniden işe koyuldu. Sanki vaktiyle hayalini kurduğu olağanüstü bir güç kazanmıştı: Küsküyü öfkeyle saplıyor, taşları koparıyor, boyuna kazıyordu. Toprakta hep daha derin, daha büyük çukurlar açıyordu. Görünüşe bakılırsa, taştan ziyade bu çukura merak sarmıştı. O zaman kollarını kavuşturuyor, gözlerini kapatıyor, acı bir gülüşle bu derin çukura nasıl uzanabileceğini gösteriyordu…

PERİLER GECESİ

Araba durakladı. Önlerindeki yüksek tepeden, büyük Sevindik ormanı* gözüktü. Mavimtırak bir alacakaranlığa bürünmüş, kızgın havada dolana dolana titreşen belli-belirsiz çizgileriyle bu orman, tarlaların yeşil denizinde uzak bir ılgımı andırıyordu. Yatak ve yastıklar arasından başını güçlükle kaldıran hasta, gözlerini hırsla ormana dikmişti. Yaşlı anası ile babası da oraya bakıyorlardı. Ama hemen bakışlarını ormandan çevirip, gizli bir ürperişle hastanın gözlerine baktılar: Acı ve çile ile kararan bu sakin ve güzel gözlerde, akşam yıldızının yansıması gibi, sönük de olsa sessiz bir umudun parlamasını bekliyorlardı. Üçü de susmuştu. Çevrelerindeki geniş, sonsuz ova da, güneşin yakıcı ışıkları altında tembelce uzanmış, susuyordu. Sinek sürüsünden rahatsız olan atlar burundan soluyor, yolun iki yanına yükselen yeşil başaklara hırsla başlarını uzatıyordu.

Vidul, hep ormana bakıyordu. İşte sonunda bu uzak, olağanüstü güzel ormana varmışlardı. Bütün bir gün yol almışlardı. Geniş, düz ovada buna benzer bir şeyi pek az görmüştü. Uzak bir yolculukta yalnızca bir ormandan geçmek nasip ve kısmet olmuştu. Sıcak bir yaz gecesiydi. Orman sık, koyu gölgeler içinde gözüküyordu. Kararan tepeleri biraz kıpırdıyor, sallanıyordu. Gümüş renginde, bembeyaz bir sis, açılmış bir kumaş gibi, karanlık alanlar üstünde yüzüyordu. Ya da bu, bir kış gününde oluyordu. Orman, sağır gibi susuyordu. Donmuş,

* *Sevindik ormanı:* Güney Dobruca'da, Hacı-oğlu-pazarcık (Dobriç) iline bağlı Kara-Baki (Lülyakovo) Türk köyü yakınında bir orman. Eski Bulgar-Romen sınırına pek yakındı. 1985 yılında bu yöre, Varna iline bağlanmıştı. (Çeviren)

kırağı ile çivilenmiş ağaçlardan hastalıklı, madenî bir ses uçarak geliyor, bomboş bırakılmış kuş yuvaları ağaçlar üstünde kararıyordu. Bu pek seyrek olursa da, her zaman bu garip, görülmemiş görünümler ruhunu şaşkınlık ve korkuyla doldururdu. Ansızın, doğduğu ovaların sakin gecelerinde kapkara bir bulutu ufukta hareketsiz olarak uyuklar gördükçe, bu görünen uzak ormanların ve görünümlerinin belli-belirsiz, aldatıcı bir serap gibi yükseldiğini sanırdı. Ancak şimdi bakıp gördüğü şu karanlık ve esrarlı orman, daha garip ve güçlü bir şeyi gizliyordu. Onun için çok şey işitmişti. Bütün bunlar eski, güzel bir masala benziyordu. Jale denilen ufak-tefek, kırmızı peri çiçeği, yalnız bu ormanda yetişir. Belki de bu orada o denli bol olmalı ki, yeşil alanlar sanki kanla sulanmış gibi görünür. Bugün Periler haftasının son günü. Her köyden hastalar bu ormana gelecek. Vücudunda şifasız yaralar bulunan, acı çeken, üzülen insanlar. Hepsi geceyi burada geçirecek. Çiy ile örtülü kırmızı alanlara dağılarak, ayrı ayrı yatacaklar. Her biri yanı başına bembeyaz, tertemiz bir mendil yayacak. Karanlık, aysız gecede periler gelip çiy toplayacak. Hastalar bunu görmeyecek, ama ürperti ile bekleyecek, çünkü küçük peri kızları ellerini uzatarak en şifasız hastalığı bile iyileştiren şifalı otları mendillerine atacak. Ama kimin mendiline? Bu mutlu kişi kim olacak?..

Yaşlı kadın doğrularak kırlara bakmaya başladı. Şurada-burada ormana doğru giden arabalar görünüyordu. Gidişin yavaşlığından, hasta taşıdıkları belli oluyordu. Hayır, giden yalnız onlar değil. Bu ormanda şifa bulmaya gelen pek çokları… Uzun zamandan beri…

– İyi, iyi ki, geldik, diye söylendi. İnşallah iyileşir. Hacı Andre bana diyor ki: Herkes orada şifa bulur, yeter ki, inançlı olsun, temiz kalpli olsun…

Stefan Baba karşılık verdi:

– Temiz kalp… Ne de olsa, alna yazılan olur.

– Öyle deme. Paracık köylü Kiro Baba ne demişti? Oranın ayazmasında nice sakatlar şifa buldu. Koltuk değnekleri şimdi armut ağacında asılı duruyor. Hepsi iyileşmiş de değneklerini ağaca asmış.

Stefan Baba gülümsedi, dönüp atları sürdü. Yaşlı kadın bunamış, gülünç şeyler anlatıyor. Ama kendisi ona karşılık vermek istemiyor, hiç değilse şimdi ağız kavgasından kaçıyordu. Vidul da susuyordu. Yine yastıklara dayanmış, dalgın dalgın ovaya bakıyordu. Her yandan arabalar ağır ağır geliyordu. Tek tek kuşlar hızlı hızlı uçarak ormana doğru kayboluyordu. Sanki hepsi acele acele oraya gidiyordu. Ak bulutlar, ak kanatlı kayıklar gibi uzun bir sıra halinde, ufuk üstünde alçaktan ağır ağır yüzüyordu, hep o yönde. Vidul onlara baktı. Sık sık, bir koyun sürüsünün dinlenmek üzere yattığı sırada, otlar üstünde arka üstü yatarak, süt beyazı bir gecede kuğu sürüsü gibi yüzen bu güzel ak bulutları seyretmeyi severdi. Onlardan birinin yüksekten yeryüzüne baktığına inanırdı. Bu ak bulutlar, belki de geceyi orman üstünde geçirecekti. Tepeleri, binlerce küçük meleğin ak kanatlarınca parlatılmıyor mu? Onlar da bakmaya gidiyordu. Güzel yüzleriyle, en korkunç hastalıklardan acı çeken talihsiz insanlara, sakatlanmış vücutlara, parçalanmış ruhlara bakacaklardı. Bakacaklar da sessizce ağlayacaklar, inci gibi gözyaşlarıyla binlerce çiçeğin kadehçiklerini dolduracaklardı. İşte o zaman peri kızları gelecek. Ama kim, o mutlu kişi kim olacak? Şifalı otları hangi mendile koyacaklar? Yalnız inanmalı, temiz kalpli olmalı insan. Ama kendisi inanıyor, tümüyle inanıyordu. Her şeye inanacaktı, yeter ki, sağlam, sapasağlam olsun…

Kimi kez bunu istemiyordu. Ölmeye yatmayı, sonsuza dek acı çektiren her tür hastalıktan kurtulmayı yeğliyordu. Uzun kış gecelerinde, acıdan kıvranırken, anasının ardı arkası kesilmeyen ağlamalarından üzülürken ölmek istiyor, bağırıp çağırıyor, yalvarıyordu. Çığlıklarını güçlükle boğarak kulak kabartıyordu. Sanki kasırgaların kudurmuş uğultusunda ölümün uğursuz, soğuk adımlarını yakalamak istiyordu. Ama ölüm gelmemişti. Şimdi ise, artık ölmek istemiyor, iyileşerek yaşamak istiyordu. Yaşamak, ne güzel şeydi! Birkaç gün önce bunu en güçlüce sezinlemişti: Yatağa düştüğü günden beri onu ilk kez gördüğünde. Köyde bir şenlik toplantısı vardı, seyretsin diye onu da götürdüler.

Gün artık batmak üzereydi. Hora tepenler dağılmış, her yerde azgınca koşan atlarıyla arabalar gürleyerek gidiyordu. Şenlik toplan-

tısına katılanlar, artık evlerine dönüyordu. Az önce halkla dopdolu olan meydan ansızın boşalmış, sanki birdenbire gelen panik herkesi dağıtmıştı. Kendisini yapayalnız, terk edilmiş, unutulmuş, kimsenin yüzüne bakmadığı biri olarak sezinledi. Ah, kendisi de sapasağlam olsaydı, yürüyebilseydi! Kendisine usulca yaklaşan yalnız anası vardı. Kalbi kısıldı: İleride mezarına da böyle kederli, yaralı olarak gelecekti. Birdenbire ardında birtakım hızlı, hafif adımlarla gerdanlık çınlamasına benzer bir ses işitti. Dönüp baktı: Evda idi! Hasta yatağına düşeli beri onu gördüğü yoktu. O ise, önünde hep öyle güzel ve sevimli olarak duruyordu. Saçları parlıyor, ak yüzünde masmavi gözleri sanki süte bulanmış, mavi yapracıklar gibi parıldıyordu. Gülümsüyor, güneş iri altın gerdanlığını göz kamaştıran bir ışıkla aydınlatıyordu.

– Ey Vidul, sen hâlâ daha iyileşmedin mi?

– Hayır, hep öyleyim.

– He!..

Sakince, acıyla ona bakıyordu. Mavi gözleri, batan günün ışıkları gibi yumuşak, ince bir parlaklık saçıyordu.

– Ben buraya yalnız senin için geldim. Seni görmek istedim. Bana bak, ben böyle şey istemem. Daha çabuk iyileşmelisin, çabucak, anladın mı?

Döndü, bakışlarını yavaşça ondan uzaklaştırdı, kız arkadaşlarına koşup yetişti. Daha sonra durup anası ile konuştu. Sonra her şeyi öğrendi. Ah, sapasağlam olup o da koşabilseydi!..

Ormana vardıklarında artık gün batmıştı. Orada büyük, gürültülü bir kampla karşılaştılar. Arabaların çevresinde sayısız at otluyordu. Yığınlar halinde toplanan halk, uzaktan birbirine sesleniyordu. Orman pek yakındı. Tepelerin yeşil kemeri, güneşin toz pembe son ışıklarıyla yanıyordu. Az altlarında ise, artık yarı karanlığa gömülmüş, dimdik, kapkara ağaç gövdeleri uzaklarda karanlık direkler gibi sıralanıp kayboluyordu. Üstlerinden kumrular uçuşuyor, fundalıkta kaybolup ötüşüyor, sanki yanan tepelerden damla damla, ince ince gülüş derip topluyordu.

Stefan Baba arabayı durdurup atları koyverdi. Vidul arabadan inmedi. Yaşlı kadın bir-iki kez inip çıktı, sonra ateş yakmak için çalı-çırpı toplamaya gitti. Vidul renkli, gürültücü halk sürüsünü seyre daldı. Bunlar arasında ne çok hasta olmalı. İşte yakınında yaşlı iki kadın duruyor, kaygılı ve kısık bir sesle konuşuyorlardı. Onların yanında da ak fistanlı, küçük, cılız bir kızcağız, zayıf ellerine dayanmış, otlar üstünde oturuyordu. Yüzü duru ve solgun, gözleri iri ve kederli, öylesine umutsuz bir duruşu vardı ki, kırık kanatlı küçük bir kuşu andırıyordu. İri yarı, uzun boylu bir adam gelip geçiyor. Ufarak bir oğlan başını göğsüne eğmiş, ayakları ve bacakları sanki kemiksizmişçesine sallanıyor, yırtık-pırtık giysileri gibi. O da bu derde alışmış, kadere boyun eğmiş, usulca bakınıyor. Daha ileride, bir ağaç altında duran adam, kollarını göğsüne kavuşturmuş, eziyet veren şiddetli bir öksürüğe yakalanmış. Genç bir kadın bir eliyle ona bir şey vermeye çalışırken, öteki eliyle iki ağaç arasına kurulmuş salıncağı sallıyor. Birdenbire, bu garip kampın öteki yakasında şiddetli bir yaygara koptu. Ne olduğu belirsiz, karışık sesler duyuldu. Her yandan meraklılar konuşuyordu. Az sonra sesler kesildi. Ne olup bittiğini anlamak üzere gidenler, yavaş yavaş geri dönüyordu. Ama işte sessizlik içinde tüyler ürpertici bir ağlayış sesi yükseldi. Bir kadın öylesine tesellisiz ve acıklı ağlıyordu ki, bu ağır keder, keskin bir hançer gibi herkesin yüreğini parçalıyordu. Sakat, ufak oğlanı kollarında taşıyan iriyarı, uzun boylu adam, yine Vidul'un yanından geçiyordu. Ne olmuştu? Birisi ölmüş müydü? Hayır, çılgın bir genç kız. Az önce sapıtmış. Öyle genç ve güzel ki… Uslu uslu, sessizce oturuyor, kimseye bir şey demiyor, gülüyor, kendi kendine konuşuyor. Ansızın… Ateşler yakıldıktan sonra, bir ateş almaya çalışmış. Ormanı yakacakmış. İriyarı, uzun boylu adam gelip geçti. Vidul arabada yatıp gökyüzüne bakmaya başladı. Tanrım, bu dünyada ne çok acı, ne çok dert vardı…

Karanlık bastı. Kamp birdenbire yine canlandı. Hastaları artık ormana götürüyorlar, herkes seçtiği yere oturuyordu. Babasının omzuna dayanmış, anasının da desteği ile Vidul ormanda ağır ağır yürüyordu. Yaşlı kadın öne çıkarak daracık patikayı sarmış olan ince dalları koparark yolu açtı. Ufak bir yeşil alana çıktılar.

– İşte burası, kuytu yer. Çiy ile örtülü…

Stefan Baba çevreye baktı: Alan çepeçevre sık çalılarla çevrili, bunlar kara bir duvar gibi dikiliyor; üstlerinde bir ağ gibi örülmüş, kıvrık, sert dallarıyla yaşlı ağaçlar yükseliyordu. Küçük çadır orman arasında bir kuş yuvasını andırıyordu.

– Çok güzel.

Bir yatak hazırlanmıştı, hastayı iyice örtüp, yanına da su ile dolu bir testi bıraktılar.

– Ya mendil?

Evet, mendil. Az kalsın unutuyorlardı. Vidul onu anasına verdi. Unutmamıştı. Hep bu mendili düşünüyor, saklıyordu: Evda'nın vaktiyle kendisine verdiği aynı mendil.

Yakınında ayak sesleri ve konuşmalar işitildi. Birileri geliyordu. Önde, hafif ve çevik adımlarla, beyaz giysili genç bir kadın yürüyor, ormanın karanlık fonuna çok güzel, ince ve endamlı bir vücut resmi çiziyordu. İşte yaklaştı, durakladı. Onu tanımakta hâlâ güçlük çekiyorlardı.

– İyi akşamlar!

– A, Evda, nasıl olur…

Yaşlı kadın yaklaşıp daha iyi görmek için yüzüne baktı.

– Evda, nasıl olur… Yoksa, sen de mi hastasın?

Vidul, bu sürprize şaşkınlıkla bakıyordu. Acaba, o da hasta mıydı? Ama Evda ona neşe ve gülümseme ile bakıyordu, başında bir sap ıtır çiçeği vardı. Evda'nın annesiyle başka kadınlar da geldi. Evda'yı getirmişlerdi. Hasta değildi, ama gelmek istemişti. Kötülük olsun diye değil, iyilik ve sağlık için, onlara yakın olsun diye gelmişti. Yaşlı kadınlar, lâkırdıya dalmıştı. Evda, Vidul'a yaklaştı. Bir an için gözünü mendile dikti. Acaba, tanımış mıydı?

– Ben yalnız senin için geldim. Dinle beni, böyle olmasını istemem. Vidul, çabuk, çarçabuk iyileş, olur mu?

Çekildi, bir karaca gibi yeğni, alandan geçip ince dalların karanlığında kayboldu. Vidul ardından bakıyor; kendinden geçmiş, karan-

lıkta bembeyaz, fidan gibi vücudu, kendisine bakan güzel mavi gözleri hâlâ daha görüyordu.

Kadınlar veda edip ayrıldı. Yaşlı ana ile baba yine Vidul'un yanına geldi. Onlar artık gidecekti. O korkmamalı, orman insanla doluydu. Uyumalı, gözü açık durmamalıydı. Bu gece uyanık durmak iyi değildi. Ayrılıp kampa doğru aşağı indiler. Vidul yapayalnız kaldı.

Sakin ve sıcak bir geceydi. Kampta son sesler de kesilmişti. Bir yerde bir at ansızın kişnemeye başladı. Ormanın tepelerinde yeğni bir yel esiyor, ağaç yaprakları boğuk bir nefes gibi yavaşça kımıldıyor, hışırdıyordu. Cırcırböcekleri karanlıkta kısa aralarla ötüşüyorlar, sanki birinin kendilerine seslenmesini bekliyorlardı. Vidul birbirine kenetlenmiş kara dallara bakarak yatıyor, bunlar arasında şurada-burada yıldızlar parıldıyordu. Evda yakın bir yerdeydi. Buraya gelmişti. Köy şenliğinde söylediği sözleri, aynen yinelenmişti. Mendile bakarken nasıl gülümsediğini görmüştü. Acaba, onu tanımamış mıydı? Acaba, kendisini sevdiğine inanan bu saf yürekli adama gülmemiş miydi? Ancak, ya gerçekten onu seviyor ve bekliyorsa? Ah, bir iyileşseydi! Yalnızca bir gece, yeter, yarın. Ah, yarın bambaşka, olağanüstü bir gün olacak. Orman türkülerle çınlayacak, yıkılacak. Kumrular delicesine ağaçtan ağaca uçuşacak, tıpkı büyük haberi alan kadınlar gibi. Sevinçten sarhoş olan çalıkuşları, birer ok gibi göklere fırlayacak. Bir mucize olacak. Güneş, her günden daha aydın, daha güleç bir yüzle parlayacak, çiyli otlar üstünde küçük peri kızlarının adımları iz bırakacaktı. Çiy taneleri otlar ve çiçeklerce emilmiş. Kendisi de sağlam, sapasağlam. Sayısız koltuk değneği ağaçlara asılmış, sallanıyor. Tek başına yaşlıların yanına gidecek. Stefan Baba uykulu gözlerini ovalayarak, hep öyle tembel ve ağırca, gözlerine inanamayacak. İşte Eva da geldi.

– Ben dememiş miydim, işte iyileştin…

Vidul içini çekti, döndü. Hayır, bu hiçbir zaman olmayacak. Böyle şeyleri nasıl düşünebilir? Ölüme dek hasta ve güçsüz-kuvvetsiz kalacak. O kız da kendisini unutacak, bir daha asla onu göremeyecekti. Ağır bir acı, yüreğine taş gibi oturdu. Düş, kendisinden kaçıyordu. Bir bu yana, bir öbür yana dönüyor; sıtma nöbetine tutulmuş gibi,

sessizce inliyordu. Yorgun, takatsız kalıp uyuduğunda vakit artık gece yarısını aşmış olmalıydı.

Şimdi geniş, sonsuz bir ova görüyordu. Uzak, parlak ufuklardan peri kızları geliyordu. Sıra sıra dizilmişler, yeğni, gümüş bir tepecik gibi ağarıyorlardı. El ele vermişler, bembeyaz giysileri, altın saçlarıyla geliyorlar, türkü söylüyorlardı. Türküleri öylesine sakin, öylesine iç okşayıcıydı ki, bir tören marşını andırıyordu. Her şey taş kesilmiş, bekliyordu. Ekin başakları ve çiçekler onlara dönüp sessizce baş eğiyordu. Kuşlar uyanmış, sakin gözleriyle güvenle bakıyorlardı. Bütün bir ova, genç annenin sevinciyle titreşiyor: Küçük peri kızlarının "hayat suyu"ndan bu akşam bir ürün doğacak. Artık yakındalar, ormana, karanlık ormana varıyorlar. Giysileri kapkara ağaçlar arasında iyice ağarıyor. Türküler kesildi. Dikkatli küçük karıncalar gibi, kederli ve sessizce hastaları arıyorlar. Küçük sapsarı kızcağızı ellerine alıp ona sakince bir şeyler anlatıyorlar. Çılgın kızın saçlarını tatlı tatlı okşuyorlar. Uyuyan hastaların önünde diz çöküp yara dolu, yorgun vücutlarına bakıyorlar, hüzünlü ruhların sızıltılarına kulak veriyorlar, parlak gözlerini acıyla gökyüzüne diktiklerinde yıldızlar, gözyaşlarına dikkatle bakıyorlardı.

İşte Evda da geldi. Ne çok ıtır çiçeği var: Saçlarında ıtır çiçekleri, ellerinde büyük bir ıtır çiçeği demeti. Yanından hızla geçiyor, gülümsüyor, ama geçip gidiyor. Neden durmuyor, niçin duraklamıyor? Ardından koşuyor, onu görüyor, köyün daracık, ıssız yollarında yine kaybediyor. Kendisi ona yetişmek, onu durdurmak, onunla konuşmak istiyor. Sakin bir gece. Çiçek açmış ağaçlardan kimisi ayın yumuşacık parlaklığında ağarıyor. Bütün ötekiler, kapkara gölgelerin karanlığına gömülmüş. Kendisi de bir gölgede, bekliyor. Ama Evda gelecek, başka gece olduğu gibi gelecek. İşte kapı vuruluyor, o geliyor. Giysi kolları ağarıyor, süsleri, gerdanlıkları hafifçe çınlıyor. Çiçekli dalları ortaya çıkarıyor, ak çiçekli yapraklar, ince bir kar gibi, üzerine serpiliyordu. İşte o, Evda, Evda! O yanındaydı; gözlerinden ayın yumuşacık parıltısı dökülüyor, tüm vücudundan çiçek açmış yemiş ağaçlarının güzel kokusu esiyordu. Titreyen ellerini uzatıp onu çılgınca kucaklıyor, al rengi dudaklarını öpüyor…

Vidul birdenbire uyandı. Tanrım, nasıl bir düş görmüştü! Gözlerini açıp şaşkınlıkla irkildi: Pek yakınında, yarı karanlıkta, kendisine dönmüş, ince dallar ardında gizlenmeye hazır Evda duruyordu. Ona doğru garip garip, kabahatliymiş gibi bakarak gülümsüyordu. Ansızın, dalları bırakıp kayboldu. Sallanan kapkara dallar arasında gümüş bir yıldız gözüktü, titreşiyordu…

Vidul donakalmış gibi bakıyordu. Garip düşü anımsadı. Acının yanında, dudaklarında az önceki öpücüğün acı ateşini de hissediyordu. Ağaç dalları hâlâ sallanıyor, bunlar arasında büyük bir yıldız iri, parlak bir göz gibi kendisine bakıyordu… Bakışını mendile kaydırdı: Mendil üstünde bir yığın şifalı otla birlikte, bir tutam ıtır çiçeği de vardı. İri iri ıtır çiçekleri…

***

Artık köye dönüyorlardı. Arkalarında, tarlaların yeşil denizinde uzak bir serap gibi, büyük, kara orman yitip gidiyordu. Yaşlı kadın, hastanın mendilinde bulunan şifalı otların örtüsünü dikkatle elinde tutuyordu. Vidul, Evda'yı görmemişti. Ancak hep onu düşünüyor, bu olağanüstü güzel gecenin büyük sırrını düşünüyordu.

Bir araba sesi duyuldu, yanlarından hızla geçip gitti. Evda, neşeli ve hoppa, dönüp baktı, el salladı, bir şey söyledi. Anlaşılmadı. Araba uçarak uzaklaştı.

Vidul, Evda'nın ardından bakakaldı. Başında iri ıtır çiçekleri yoktu. Bir an için gözleri onun bakışıyla karşılaşmıştı: Bu gecenin garip, muammalı bakışı. Yine açıkça gördü: Evda, kendisine baktı, gitti, ardından kapkara dallar sallandı, onlar arasından gümüş bir yıldız, iri, parlak bir göz gibi gözüktü… Hiç sezinlemeden, yüksek sesle bağırdı:

– Hayır, bu bir düş değildi…

Anası:

– Ne var, ne oluyor? diye sordu.

– Hiç. Ah, çok hafifledim, bugün çok iyiyim…

Gözleri ateş gibi yanıyordu. Açılan hava gibi, kalbi onlara sevinç ve mutlulukla bakıyordu.

Yaşlı kadınla yaşlı adam, ansızın gelen bu değişiklik karşısında titremeye başladılar. Zavallı yorgun ve üzgün ana, değerli şifalı ot çıkınını cılız ellerinde daha sıkıca tutuyor, ovanın sisli, sonsuz genişliğine sessizce bakıyordu. Göğsünden derin, hafifletici bir nefes çıktı, gözleri yaşlara boğuldu…

ELKA

Şimdiye dek başucu noktasında duran güneş batıya yöneldi, dayanılmaz bir sıcaklık yaymaya başladı. Boğucu hava acı verici bir karabasan gibi gelip geçti. Eski konağın geniş avlusunda her şey uyanıp canlandı. Bembeyaz akasyalardan yoğun, taptaze, güzel bir koku esmeye başladı. Üzüm salkımlarının çiçeklerinden ağırlaşmış asmaların dolayında altın renkli arılar neşeyle vızıldaşıyor, yaşlı ceviz ağacının yapraklarıyla sessizce fısıldaşıyordu. Küçük bahçenin alçacık çitinde ise gülümseyen kırmızı güller, sıkılgan ve utangaç olarak dikiliyordu. Şimdiye dek muzır otlar arasına saklanmış olan tavuklar, yerden bitercesine, avluya akın ediyordu. Uzun gölgeler oluşturan saçaklarda güvercinler ötüşüyor, koyun ağıllarının dikenli çitlerinde yaramaz serçeler yeniden çıkışıp çekişmeye başlıyordu. Ak başlı öküzler, oyuk, kara gözleriyle bu şen, fodul kuşlara kayıtsız ve sessizce bakıp sanki gülümsüyorlardı…

Ceviz ağacının gölgesinde, salıverilmiş siyah başörtüsü ve giysi kollarıyla, yaşlı bir kadın oturmuş, yün eğiriyordu. Yanında kocaman iki köpek yatıyordu. Zaman zaman bunlar, iri çenelerini can sıkıcı sineklere sabırla çevirip diş gösteriyorlardı. Sonra başlarını yine ön ayakları üstüne koyup saf ve sakin gözlerini yaşlı kadına dikiyorlardı.

Ansızın, yoldan şen, çınlayan bir kahkaha sesi duyuldu; ak akasyaların tatlı kokusu gibi, havayı doldurdu. İki köpek sevinçle havlayıp dış kapıya doğru koşmaya başladı. Yaşlı kadın titredi, elindeki iği dizlerine koyup baktı. Evet, bu Elka idi. Ama neden böyle gülüyor-

du? Yüksek dış kapılar, güçlükle itilerek gürültüyle açıldı. Tanrım, bu İvo, hep bir muziplik yapıp şakalaşır. Uzun boylu, iriyarı, tam bir dev, geniş göğsünde, küçük bir çocuk gibi Elka'yı kucaklamış, getiriyordu. İki ak kuzu boyunlarında renkli boncuklardan kolyeleriyle, çevresine dolaşıp duruyor, bacaklarına dolanıyordu. Elka'nın parlak, sarı saçları altın renkli yün gibi yerlere sarkıyor, omuzlarına dek sıvanmış giysi kolları ellerini, kollarını meydana çıkarıyordu. Ağabeyinin boynuna sarılmış, çılgınca gülüyordu.

– Yapamazsın ya… Yapamazsın ya…

– İster misin?

– Hayır, yapamazsın. İstemem…

İvo durakladı, eğilip Elka'yı bırakmadan, hemen hemen yere koydu. Bundan sonra doğrulup onu havaya fırlattı. Anası korkarak bağırdı. Elka bir an için havada kaldı, saçları savruldu, elleri ve kolları açılıp gerildi, yeniden ağabeyinin kucağına düştü.

– İvo, deli misin, bırak kızı…

İvo, Elka'yı bıraktı. Kız darılmış gibi yapıp anasının yanına kaçtı.

– Anacığım, söyle şuna… Benimle hep böyle oynaşıyor…

Sonra gülünç bir biçimde dudaklarını şişirdi. Baştan aşağı İvo'ya alaylı alaylı baktı, sanki uzun boyunu-bosunu göz ucuyla sarmanın ne denli zor olduğunu göstermek istiyordu.

– U-u-u, aman Tanrım… ne kocaman… Fil! Fil!

İvo, aynı şeyi bir daha yapmaya çağırdı. Elka gülümsedi, yüzünü anasının koynuna çevirip sakladı. Yaşlı kadın yalancıktan darıldı:

– İvo, çocuklaşma, işine git.

İvo eve girdi. Küçük kuzular yalnız kalınca, acı acı melemeye başladı. Elka yüzünü açtı, yanlarına koştu, sevmeye başladı.

– Ah, benim miniklerim… Ürkmüşler… Korkmuşlar…

– Elka, onları artık sürüye götür. Acıkmışlardır.

– Aç değil onlar, anacığım. Onlara çok şeker verdim ben.

– Götür onları, söz dinle… Yeter artık.

Yaşlı kadın, dalgın dalgın Elka'ya bakarken, yine iğini eline almıştı. Kuru ve solgun yüzünü, sakin bir sevinç ve mutluluk aydınlatıyordu. Tanrım, biricik kızı ne güzeldi! Artık bir genç kız olmuştu. Saçları da güzeldi. Bunlar, gençliğindeki kendi saçlarına benziyordu. Hiçbir kızda onunkiler gibi saç yoktu. Onlar için bir türkü bile yakılmıştı. Ya Elka'nın gözleri! Gür, uzun kirpikleriyle o parlak mavi gözler! Evet, bunlar onun gözleri, babasının gözleri… Kızını, hemen hemen hiç bilmez, tanımaz. Onu şimdi görseydi, ne çok sevinirdi. O zamanlar öylesine küçük bir bebekti ki… Hayır, belki oradan da görüp üzülüyordur onun için. Belki de geliyordur buralara. Fırtınalı, kapkara gecelerde, yelin avludaki akasya ağaçlarını devirdiği sırada gelip karanlık pencere önünde duruyor, biricik kızına uzun uzun bakıyordur, kim bilir. Ne güzel! Büyümüş, boy atmış…

İvo evden dışarı çıktı. Uzun tırpanı omzuna almıştı. Yaşça beş kardeşin ortancasıydı, ama en cüsseli, en iriyarı olanıydı. Onun yanında küçük, incecik Elka, dallı-budaklı bir meşe ağacının cılız, narin bir fidanı gibi görünüyordu. Neşeli, iyi kalpli, güçlü-kuvvetliydi. Onu bir çocuk gibi elinde taşır, onunla oynar. Gülümseyerek, Elka'nın önünde durdu.

– Elka-zelka, haydi…

Elka anasına baktı. Uzun kirpiklerle gölgelenen güzel mavi gözleri öyle tatlı ve güçlüce sorup yalvarıyordu ki… Hayır demek, olası mıydı?

– Yalnız kuzuları bırakıp gel, İvo, aklını başına topla, onu alıp götürme.

– Hayır, anacığım, hemen dönüp gelirim…

Koşup İvo'ya yetişti. Boyu epeyi uzadığı halde, ancak ağabeyinin eline erişiyordu. Bembeyaz kuzular da ardından gidiyordu. Elka durdu, İvo'nun elini bıraktı, küçük kuzuları kucakladı. Onlar öyle cılız, öyle güçsüz ve sevimliydi ki…

Yaşlı ve mutlu kadın, dış kapılar ardında yitip gidinceye dek onlara sevinçle bakıyordu. Uzun süre daha eğirmeyi bırakmış, gülümsüyordu. Elka'nın çınlayan gülüşünün uzak dalgası kendisine erişene dek bu böylece sürüp gitti.

Elka ile İvo köyün dışına çıktılar. Sonsuz, dümdüz, yeşil bir kadife gibi parlak ve taze ovada köy, küçük bir yuva gibi kalıyordu. Bu tertemiz düzlükte ova, daha derin, daha uçsuz-bucaksız görünüyordu. Hava, akşam güneşinin yumuşak ışınlarıyla dopdoluydu. Ayrıca buna düz mavi gökyüzünde kanatsız kuşlar gibi yüzmekte olan kızıl, apak bulutların yumuşak ışıkları da ekleniyordu. Altlarında kocaman gölgeleri sürünüyordu. Hava bir kararıyor, bir açıyordu bir yerlerde. Bir sürü koyun, yay biçiminde dağılmış, otluyordu. Güneşin aydınlığında bunlar, tertemiz yeşil ovada altın gibi parlak yumaklara benziyordu. Uzaklarda, sürülerin ardında, tam ufuk üstünde tarlaların sınırları, koyu, titrek çizgiler gibi kararıyordu. Sanki orada uzak, gizli bir deniz su püskürtüp oynaşıyordu. Küçük köyün her yanından dümdüz, apak yollar çıkıyor, sık tarlalara doğru koskoca yılanlar gibi kıvrılıp sürünüyordu.

Elka ile İvo sürüye ulaştı. Kuzucuklar uzaktan melemeye başladı, bütün sürü dönüp onlara doğru sarktı. Çobanlar da geldi, Elka'nın dört erkek kardeşi. Duraklayıp küçük kuzuların öteye-beriye koşuşmalarını, meleyen sürü içinde analarını arama çabalarını seyre daldılar. Sonra yumuşak otlar üstüne oturup Elka'yı aralarına aldılar. İvo hepsini aştığı halde, bütün kardeşler iri yarı, boylu-boslu, genç delikanlılardı. Baba gibi saydıkları en büyük ağabeyleri Doyno'nun kör gözleri üstünde şurada-burada ak saçlara rastlanıyordu. Hepsi birbirine benziyor, hepsinde Elka'nın uzun kara kirpikli mavi gözleri vardı. Bu mavi gözlerde, biricik kız kardeşlerine karşı sonsuz bir sevginin ateşi parlıyordu. Elka da bunu anlıyor, seviniyor, sıcacık güneş ışıkları altında cıvıldayan küçük bir kuş gibi konuşup gülüyordu.

İliya, Elka için yaptığı örekeyi gösteriyordu. Ne çok renkli boya kullanmıştı! Yalnız bunlar da değil, daha başka renkler de kullanacaktı. İşte şuraya altın yaldız, şuraya da gümüş yaldız kullanacaktı. Üstüne de Elka adını yazacaktı.

Elka sevinçten el çırpıyordu:

– Ama nasıl, nereye?..

– İşte buraya: Büyük, güzel harflerle.

Yakın sürülerden başka çobanlar da gelmişti: Elka'nın akranı Stamen ile Gospodin Baba. Ah, şu Gospodin Baba yok mu, büyük bir şaklabandır, yüzü pancar gibi kırmızıdır, çobanları her zaman eğlendirir.

Eğilerek Elka'nın örekesini gözden geçirdiler. Elbette, bu öreke işini ovadaki bütün çobanlar biliyordu.

Gospodin Baba:

– E, Elka, dedi, anana yardım edersin artık. Pazara, örekeye yapağı takarak…

Öte yandan Doyno seslendi:

– Bu yıl yün, yapağı satmayız artık. Elka bunları eğirir.

Ancak Stamen susuyordu. Herkes dikkatini yalnız ona çevirmiş, hep onu konuşuyor, hep onu övüyordu. Buna öfkelendi. Evet, bundan sonra daha çok övünecek, daha çok kibirlenecekti. Ona takılmakta gecikmedi:

– Evet, ama bu örekeyle tek başına mı yün eğirecek?..

Elka gözlerini dikip ona baktı. Ne demek istediğini iyice anlamıştı, ama daha çok üstünde durmak istemiyordu. Stamen hemen hemen pişman olmuş gibiydi. Elka, herhalde, onun çok kötü bir insan olduğunu düşünüyordu. Herkes onu sevindirirken, bunu söylemesi gerekmiyordu. Ah, şu Elka çok güzel bir kızdı! Yanlışını düzeltmek için, yumuşak bir davranışla:

– Elka, dedi, bana da bir dolak işler misin?.. Beyaz olsun…

– Kendini asman için, sana bir ip hazırlarım.

Çobanlar kahkaha ile gülüştü. Ama içlerinde en yüksek sesle gülen Gospodin Baba idi. Önleyemediği kahkahadan kırmızı yüzü morarmıştı.

– Ha-ha-ha… İp, ha? Ha-ha-ha. Ah, Tanrım, şu Elka… Ha-ha-ha…

Gücenen Stamen gözlerini yere dikti. Birlikte dolaştığı, masallarını sevdiği halde, şu budala ihtiyardan nefret ediyordu. Kiremite benzer, ne iğrenç bir suratı vardı! Evet, tıpkı kiremit gibi… Güttüğü sürüdeki koyunların sayısını bilmezdi. Hayır, bütün köyde ondan daha aptal bir çoban yoktu. Elka da o denli övünmemeliydi. Hiç kuş-

kusuz, beş ağası vardı. Hepsinin önünde şu İvo. Ama, köyde bir yerde elbet onu tek başına kıstıracaktı. İp örecekmiş… Pekâlâ.

Ancak Stoyço kavalını çıkarıp neşeli bir oyun havası çalmaya başladı. Hepsi Elka'ya gözlerini dikmişti. Gospodin Baba, ellerini kavalın temposuna uygun bir biçimde şaplatmaya başladı. Elka, kendisinden ne istediklerini biliyordu. Ayağa kalktı, ellerini kaldırdı, gülümseyerek hafif, canlı bir hora dansına başladı. Kaval gitgide daha sık, daha hafif havalar çalmaya başladı. Elka da daha büyük bir hevesle oyuna dalıyor, ışık saçıyor, gülümsüyordu. Çobanlar hayranlıkla seyrediyor, bronz renkli yüzlerinde bir çocuk sevinci parlıyordu. Birisi Stamen'i dansa çağırdı. Şeytan, bunu bekliyormuş: Değneğini, yağmurluğunu fırlatıp Elka'nın karşısına geçti, hora tepmeye başladı. Gospodin Baba şevkini tutamadı. Ellerini şiddetle şaplatıyor, bir Stamen'i, bir Elka'yı yüreklendiriyordu.

– Hadi Stamen! Ha, öyle. Korkma, çekinme, dolak da olacak. Beyaz olacak!..

Yine kahkahayla güldü. Stamen kızdı, sinirlendi. Hayır, kesin olarak o en aptal çobandır. Geçen gün koyunlarını saymış, 13 koyun eksik çıkarmış! Bu artık duyulmamış bir şey. Elka ile dans ettiği halde, onu kolayca affetmeyecek. Asılmak için ip ha. Pekâlâ.

Ancak kaval hep daha hızlı, daha hızlı çalıyor, çobanlar da sevinçle, çılgınca dans ediyordu. Sürüler çok yakında otluyor, çıngırakların gümüş gibi sesleri sanki cırcırböceklerinin dalgın sesleriymişçesine titreşiyordu. Ova, akşam güneşinin yumuşacık ışıkları altında daha yeşil, daha taze; gökyüzü de daha yüksek, daha güleç yüzlü oluyordu. Çobanların kimisi yere oturmuş, kimisi ayakta, değneklerine dayanmış olarak dansı seyrediyordu. Bu sıcak akşamüstü her şey, eski bir efsaneye olağanüstü bir güzellik katıyordu: Sanki, kavalın tatlı havasına kapılan küçük bir peri kızı, çobanların önünde raks ediyordu.

İvo tarlalara doğru uzaklaştı. Bunu gören Elka, hemen dansı bırakıp ardından koşmaya başladı. Doyno onu durdurdu:

– Elka, nereye?.. Olmaz, çok geç…

Kaval susmuştu. Çobanlar Elka'ya bakıyor, o ise yalvaran gözlerini kardeşine dikmişti. Hiçbiri onu incitmek, durdurmak istemiyordu. Gitsin, mademki istiyordu, ama onun için çok endişeliydiler. Ancak İvo onun yanındaydı. Ah, İvo hiçbir şeyden korkmaz. Doyno ona dönerek:

– İvo, dedi, Elka da gidecek. Ama, sakın geç kalmayın.

Evet, geç kalmayacaklar. Tırpanla biraz ot biçecek, Elka da çiçek toplayacaktı. Atı da yanlarına alacaklar. Erkenden, gün batmadan önce dönecekler.

Elka, tarla sınırının otları arasına gizlenmiş gibiydi, çiçek demetini dermiş, doğrulup çevresine sevinçle bakmaya başladı. Hayır, böylesine güzel bir çiçek demetini asla dermemişti. Ateş gibi kırmızı gelincik çiçekleri küçük birer akşam güneşi gibi parlıyor, yanlarında benekli mavi peygamberçiçekleri dupduru gözleriyle sakin sakin bakıyor, inci dişlerini gösteren beyaz papatyalar gülüyordu. Elka ayağa kalktı, çiçek demetini yere koydu. Ansızın, ellerini salıverdi, başını dikleştirdi, cilvelice gülümsedi. Güneş ışıkları bir sel gibi güzel yüzünü sıvadı, altın saçlarında oynaşıp durdu. Evet, çiçek demeti çok güzel duruyor, bunu biliyordu. Elka başını sınırın öbür ucuna çevirdi. Orada, İvo başını eğmiş, tırpanla ot biçiyordu. O ne diyecek, acaba?..

Elka eğilip, otlar arasına serpilmiş, geri kalan çiçekleri de topladı.

Güneş artık ufka yaklaşmıştı. Kocaman, kırmızı güneş, tarlaların yeşil dalgaları üzerine asılmış bir uçan balona benziyordu. Kederlice, usulcacık gitmeye hazırdı. Geniş ve şefkatli okşayışlarını bütün yeryüzüne yayıyordu. Çiçekler, tıpkı şen çocukların bayram gününü sevinçle uğurladıkları gibi, güleç yüzleriyle şimdi korkusuzca, güvenle güneşe dönüp bakıyorlardı. Yumuşak havada binlerce küçük sinek parıldıyor, cırcırböcekleri kısa kısa cırlıyor, çalıkuşları havalanıyordu. Bütün ovanın üzerinde sonsuz, açık bir gökkubbe duruyordu. Uzun uzun gezip dolaşmaktan yorulan ak bulutlar ufukta duraklamış, güneş altında uzaklarda ıssız dağlar gibi görünüyordu…

Elka çiçeklerini topladı, tarla sınırından kardeşine doğru yürüdü, ak kuzular ardından geliyordu. Çiğnediği yüksek otlar, arkasından

yavaşça dikiliyordu. İki yandan küçük mavi kelebekler, sanki fıskiye gibi fışkırıyordu. Ufak, cılız kuzular, otlar üstünde bir kayboluyor, bir batıp çıkıyordu.

İvo, doğrulmuş, tırpanı elinden tutarak Elka'yı bekliyordu. Sonra tırpanı bir yana attı, birkaç adım ilerledi, sessizce ellerinden tutup sevinçle ona bakmaya başladı. Küçük kız kardeşi çok güzeldi, onu çok seviyordu. Bu yüzden neşesi yerindeydi. Şen ve aydın kalbi, birden fırlayıp şu uçsuz-bucaksız gökyüzünü dolduracak sanıyordu…

– Güzel mi? diye soruyordu Elka. E, söylesen e, çiçek demeti güzel mi?

İvo susuyordu. Çılgınca bir atılış ve güçlü bir sevgiyle Elka'yı kavrayıp havaya fırlattı. Sanki ovanın nefesi kesildi, bakakaldı, batan güneşin tüm ışıkları kızın üstünde toplandı.

– Sen bana fil dersin, ha?

– Yok, yok…

– Fil miyim ben? Söyle!..

– Değilsin, değil… Bırak beni!..

Ansızın, bir yel tarafından getirilmiş gibi, duru yağmur damlalarına uzaktan gelen bir türkünün temiz, titrek sesleri karıştı. İvo, Elka'yı bıraktı. Hâlâ el ele tutunan ikisi de gözleriyle bir tarama yaptı. Çok uzaklarda bir at arabası gidiyordu. Ama yüksek, başak salmış ekin tarlaları atları ve arabaları gizlediğinden, hiçbir şey görünmüyordu. İnsanla dopdolu bir araba, yeşil, sonsuz bir denizde sessizce yüzen bir kayığı andırıyordu. Kadınların ince yüksek sesleri erkeklerin kalın güçlü sesleriyle uyumlu ve düzgünce örgüleniyor, sanki uyuklayan bulutların ak alınlarına doğru uçan kuşları kovalayıp geçiyordu.

Elka ile İvo, uzaktan gelen bu türküyü dinliyorlardı. Evet, bunlar kendi köylerinin insanları, artık ovayı bırakıp giden işçilerdi. Onların da gitme zamanıydı. İvo gidip atı getirdi.

Bu, onların en iyi atıydı. En kara topraktan bile daha kara olan bu yağız atın geniş, sık kıllı kuyruğu yerlere dek sarkıyordu. Burun

deliklerini genişçe açıp burnundan soluyordu. İri ve kapkara gözlerinde, uzak gece şimşeklerine benzer, âni bir ışık parlayıp sönüyordu. Elka, İvo ile birlikte bu ata çok kez binmişti. Şimdi düz ovada kim bilir nasıl uçup gidecekti! Hayır, rüzgâr bile onu geçemezdi.

– Binelim, değil mi?

– Delirmiş şimdi o. Düşeriz.

– Hayır, binelim. İkimiz de. Sen beni tutarsın. Hadi be, ağabey…

İvo, ona karşı gelemezdi. Mademki bunca istiyor, binecekti. At, gerçekten, bir vakitten beri azmış, sabırsız olmuştu, ama kendisi dikkatli olacaktı. Bir eliyle atı sürer, ötekiyle Elka'yı tutardı. Yalnız tırpan engel olacak. Onu attan uzak tutmak için, yere doğrultacaktı. Sonra İvo ipi toplayıp yumak yaptı, atı tarla sınırının yüksekçe bir yerine götürdü, Elka'yı bindirdi. Kızcağız şimdi küçük kuzuları elinde tutuyordu. At gitgide daha sabırsızlanıyor, bir ayağı ile yeri dövüyordu. Elka ancak tutunuyor, başındaki kırmızı gelincikler titreşiyordu. İvo yavaşça atı okşadı, usulca ve dikkatlice bindi, Elka'yı kendine doğru çekti. Tırpanın yanından geçerken, onu omzuna aldı. Şimdi yalnızca bir eli boştu. Onunla hem dizgini tutuyor, hem de Elka'yı destekliyordu.

Tarla sınırını aşıp köy yolunu tuttular. Yol karanlık, daracık bir sokak gibi yüksek tarlaları birbirinden ayırıyor, her iki yanı da bir kumaşın kenarları gibi çiçeklerle alacalanıyordu. İvo'nun güçlü eli atı ancak zaptediyor, sıçrayan at uçmaya hazırlanıyordu. Ancak atın bu sabırsızca sıçrayışları Elka'yı eğlendiriyordu. Kuzucukları kucaklıyor, İvo'yu şiddetle sıkıştırıyordu.

– Daha hızlı, daha hızlı, daha…

Sözünü tamamlayamadı. Ansızın, kocaman, kapkara bir kuş önlerinden gürültüyle havalandı. At ürkerek titredi, ansızın dönüp yana fırladı, azgın ve taşkındı. İvo dizgini elinden kaçırdı, yere yuvarlandı. Ardından Elka da... Keskin, can acıtan bir haykırış, ovanın sessizliğini bozdu.

İvo ayağa kalktı, düşmekten sersemleşmişti. Elka'ya baktı. Ani bir gürültüyle kahrolmuştu, durakladı, korkudan büyüyen gözleri fal taşı

gibi açılmıştı, başını elleri arasına aldı, vurulan bir canavar gibi, yabanıl, boğuk bir feryat göğsünden fırladı.

Elka, yol kıyısında, yeşil bir alanda yatıyordu. Göğsünde büyük bir açık yara vardı, ondan sızan sıcak, kırmızı kan ak fistanını ıslatıyordu.

İvo, dehşetten taş kesilmiş gibi duruyordu. Çılgınca bir umutsuzluk ve acı içinde sessizce:

– Tanrım, Tanrım, Tanrım! diye sayıklıyordu.

Eğilip Elka'yı doğrulttu, kan derhal ince, güçlü bir fışkırma ile daha hızlı akmaya başladı. Bu kanı nasıl durdurmalı? Elini yaranın üzerine bastırdı, üstü-başı kan içinde kaldı, ama kan akıp gidiyordu. Elka ise gözlerini kapamış, cansız, kımıldamadan yatıyordu. Ne yapsın, nereye gitsin? Ovada artık hiç kimse yoktu. Bunu bildiği halde, kalkıp yüksek sesle, telâşla:

– Heeey, heeey! Kimse yok mu? diye haykırdı.

Zayıf, boğuk sesi ovanın sağır sükûtunda kaybolup gidiyordu. Hemen fırlayıp köye koşmak istedi. Gidip birini çağıracaktı. Belki yardıma gelirlerdi. Ya Elka?.. O ne olacaktı? Yapayalnız bırakmak olmazdı. Her şey boş, bomboş… Dönüp ölmekte olan kız kardeşine baktı.

– Tanrım, Tanrım, Tanrım…

Çaresiz ve güçsüzdü, gözlerini gökyüzüne dikti. Bu neden böyle oldu? Olması gerekir miydi? Artık asla düzeltilemez olanı düzeltmek olası mı? Yorgunluktan başını eğdi. Gözleri ilk kez kocaman, yağız ata çevrildi. Şimdiye dek sanki onu unutmuştu. Tarlaların birkaç adım ötesine yuvarlanmıştı. Ön ayakları uzun bir ipe dolanıp tökezlemişti. Kulaklarını dikmiş, geniş burun deliklerinden pufluyor, gözlerinde endişeli, uğursuz bir parlaklık vardı. Sanki olanları anlıyor, azılı bir sevinç göğsünü dolduruyordu. İvo kudurdu. Acele, yırtıcı bir hayvan gibi ata doğru süründü, ipi aldı, eli belinde, ona doğru birkaç adım attı. At, sanki tehlikeyi anlamış gibi, bütün vücuduyla geri çekildi. Ama sıçramaya meydan kalmadan, İvo uzun bıçağını karnına sapladı. Amansız bir sevinçle, bıçağı ikinci, üçüncü kez sapladı. At ancak şimdi yana sıçradı, ön ayakları üstüne düştü. Umutsuzca, açık yaralara bakı-

yordu. Ayağa kalkmayı denedi, kişnemeye başladı, ağır biçimde yıkıldı, yere serildi. Çiğnenen ekinlerin çevresinde, büyük bir kan gölcüğü oluşmuştu.

İvo, sanki hiçbir şey yapmamış gibi, artık ona hiç bakmadan dönüp Elka'nın yanında diz çöktü. Artık kan akışı yavaşlamış, yüzünü bir ölüm solgunluğu bürümüştü. Kara kirpikleri altında gözleri morarmış, hareketsizce uzaklara bakıyordu. İki kuzucuk, hiçbir şey sezmeden, yanında duruyor, ama her zamanki gibi gözleri derin, sessiz bir kederle doluyordu…

Bitkin, mecalsiz, zavallı çoban yere düştü, yüzünü ölmüş kız kardeşinin saçlarına gömdü. Hayır, buna daha fazla dayanamazdı. Kız kardeşinden akan bu kana bakamazdı. O, ölmüştü! Başı yanıyor, bir şey beynini dayanılmaz bir acıyla sıkıştırıyor, çıldırmakta olduğunu sanıyordu. Kan, kan, her yer kan içinde. Gözlerini kapatıyor, yine kan. Başka bir şey düşünmeye çalıştı, bu korkunç olayı düşünmeyi bırakmak için umutsuz bir çaba gösterdi. Kanayan derin yaradan fışkırmış kan, kırmızı, sıcak kan… Hayır, kan değil… Bunlar tarla sınırını renklendirmiş, kırmızı, iri papatyalar. Elka onlardan bir demet yapmıştı. Kan… Çok sık kırmızı güller… Evlerindeki küçük bahçenin gülleri. Elka için dikmişlerdi. Bahçede ne çok çiçek vardı. Demet demet toplarlardı. O zaman Elka öğrenciydi, sınavları vardı. Son sınav. Bütün erkek kardeşleri sürülerini getirmiş, onu dinlemeye gitmişti. Ön sırada, karalar giymiş anası oturuyor, onlarsa uzun boylu, iri-yarı, duvar dibinde dikiliyorlardı. Elka içeri giriyor. Bir anasına, bir de onlara bakıyor, ürkek, heyecanlı. Bir parça okuyor, hesap yapıyor, şen-şakrak bir kuş gibi cıvıldıyor, gitgide kendine geliyordu. Çevresine saçtığı büyük, sıcak sevgiyi herkes sezinliyordu. Sınavı tamamladı, öğretmenden övgüler aldı. Mutlu, sevinçli olarak eve döndü; anasına baktı, onlara da baktı, hepsinin gözleri sevinç yaşlarıyla dolmuştu…

Ah şu kan. Evet, evlerindeki küçük bahçe kırmızı güllerle dopdoluydu. Bunların hepsi Elka'nındı. Yalnızca onun. Onun olmayan şey var mıydı? Nesi yoktu ki… Ona hangi güzel armağanları vereceklerini şaşırırlardı. Her yıl sürüde ilk doğan apak kuzular Elka'nındı. Bu

yıl bu iş Noel gününe rastlamıştı. Yumuşak ve düzgün ilk kar yağmış, herkes sevinçle yortu gününü bekliyordu. Erkenden koyunları dolaşıp iki küçük kuzu buldular. İkisi de apaktı. Pek cılız, henüz titrer haldeyken alıp Elka'yı uyandırdılar. Dışarıda Noel Baba kılıklı çocuklar şarkı söyleyip kapıları vuruyorlardı. Onlarsa, küçük kız kardeşlerinin önünde durup kuzucuklar için nasıl sevindiğine bakıyorlardı. Onun sonsuz sevgisine dalmış, küçük İsa'nın kutsal resmi önünde diz çökmüş olarak duruyorlardı…

Bu ikonayı tanırdı, karanlık küçük kilisede az mı önünde durmuştu… Hep öyle diz çökmüş olarak, yeni doğan İsa'ya bembeyaz kuzular armağan ederlerdi. Meryem Ana'nın yüzü de ne denli sakin ve sevimliydi!.. Evet, Elka ona adanmıştı. Ah, o vakitler ne acı, ne ağır günler geçirmişlerdi… En sıcak günlerde Elka hastalanmıştı. Yatağı önünde bitkin, hüzünlü olarak duruyorlardı. Bir bez parçası gibi solgun yüzü, kapalı gözleriyle yatıyordu. Kır çiçekleri, çilek getirirlerdi. Zaman zaman gözlerini açar, kardeşlerine bakar, güçlükle ancak gülümserdi. Küçük vücudu eriyip solmaya başlamış, her an zayıf ışıklı bir kandil gibi sönmeye hazırdı… Meryem Ana'ya adak âyini yapılmasını söylediler. En güzel koçlarını kurban ettiler. Meryem Ana'ya en halis gümüşten bir bilezik, küçük İsa'ya bir çelenk armağan ettiler. O sırada hepsi kilisede toplanmış, mumlar yakmış, dualar etmişlerdi. Bir mucize olmuş: Elka iyileşmişti. Meryem Ana, Elka'yı himayesine almıştı. Onu koruduğunu bildiklerinden, her yıl sürünün en güzel koçunu kiliseye kurban olarak verirlerdi, sevinçle. Ya şimdi? Acaba, iyi yürekli Meryem Ana, Elka'yı unutmuş muydu? Ya da onu artık yanına almıştı. İşte onu elinden tutarak götürüyor, güneşin parlattığı bembeyaz bulutlara binerek gökyüzüne çıkıyorlar. Elka'nın bembeyaz fistanı göz kamaştırıcı, kızıl bir ışıkla parlıyor, ardından apak kuzucuklar da koşuyor, iki yanda küçük mavi kelebekler fıskiye gibi uçuşuyordu… O artık geri dönmeyecek. Ya bembeyaz güvercinleri kim besleyecek? İliya ona bir öreke yapıyor. Adı: Elka olacak. İliya, onun hoşuna giden şeyleri her zaman bilir. İlk yaz gelince, karlar arasında baş gösteren kardelen çiçekleri toplayıp ona sunacak. Kışın tuzaklar hazırlayıp onun için keklik avlardı. Ah, o

uzun kış geceleri! Yel uğuldar, karanlık pencerelere kar serpiştirir. Dışarıda köpeklerin havlaması işitilir, sakin bir çıngırak sesi ya da bir koyun melemesi duyulur. Ocakta azgın bir ateş yanar; titreşen alevler, uzun gölgeler duvarlarda oynaşır. Hepsi sıcak bir odada toplanmış, neşe içindedir. Elka en büyük ağabeyi Doyno'nun dizlerine uzanmış, dalgın dalgın dinliyor. Anası onlara masal anlatır. Güzel, çok defa anlatılmış bir masal: Bir varmış, bir yokmuş, vaktiyle varlıklı, güçlü bir kral varmış. Çok çocuğu varmış: on bir oğlu, ama biricik kızı varmış. Kralın kızı çok güzelmiş. Gözleri tıpkı elmas gibiymiş, saçları güneşin ışıklarına benziyormuş. Kral sarayının çevresinde büyük, kara ormanlar varmış. Kral kızı her gün orada gezinti yaparmış. Kimse görmemiş, ama gözleriyle saçlarının parıltısı, bir yangının alevleri gibi, yüksek ağaç tepelerini aydınlatırmış. Kardeşleri onun nerede olduğunu bundan anlarlarmış. Ama işte bir gün ormanda bu garip parıltı ansızın sönüvermiş. On bir erkek kardeşi, artık biricik kız kardeşlerinin nerede olduğunu bilemiyorlarmış…

– Biricik kız kardeş… Elka, Elka…

İvo gözlerini açtı. Ölmüş, kanlara bulanmış Elka, onu yeniden perişan etti. Sanki bunu şimdi öğreniyordu. Yüreğini dayanılmaz bir acı sardı. Köye nasıl dönecekti? Belki biri buradan geçerken her şeyi görürdü. Öyle sanıyordu ki, köye götürüp korkunç haber duyulduğunda, asıl o zaman Elka ebediyen ölecek, sonsuzluğa dek yitip gidecekti. Yol üstünde durmak istemiyor, ama köye gitmeye de korkuyordu. O vakit ayağa kalktı, Elka'yı kucaklayıp götürmeye başladı. Gömleğine, giysilerine kan damlıyordu. Cansız kız hafifçe eğilip başını göğsüne bırakıverdi, sanki kızcağız yorulmuş da göğsünde uyumaya başlamıştı.

İvo yoldan saptı, uzun zaman bir tarla sınırı üstünde yürüdü, sonra başka bir sınıra geçti. Artık köy görünüyordu, ama ona yaklaşmaya cesaret edemiyordu. Tarlalar arasında küçük bir alanda durakladı, Elka'yı dikkatle ve yavaşça yere koydu, sanki onu uyandırmak istemiyordu. Şafak sökmüştü artık, ova hafif bir sise bürünüyordu. Batıda kara bir bulut yükseliyordu. Birden esen bir yel, tarlaları dalgalandırdı. Başaklar hazin hazin birbirine eğilerek, sanki acı haberi

fısıldıyordu. Yeni, daha güçlü bir rüzgâr, kararan ova üstünden geçti. Otlar Elka'nın üstüne hafifçe eğilerek ağlaşıyordu…

İvo ayakta köye doğru bakıyordu. Alanda bir koyun sürüsü ancak gözüküyordu. Bir kaval, şen bir oyun havası çalıyordu. Stoyço'nun kaval çaldığını anlayınca, yüreği keskin bir acıyla burkuldu. Onun neşesi yerinde, kaygısızca kaval çalıyordu. Ah, bir bilseydi… İvo ayağa kalktı, parmakları üstüne dek yükseldi, nefes aldı, ona seslenmek, onu çağırmak istiyordu: Dur, sus, konuşma!.. Ama birdenbire kaval susuverdi. Az sonra yine çalmaya başladı, ama şimdi acıklı, kederli bir hava tutturmuştu. İvo durup dinledi. Bir yürek acısıyla şimdi kaval nasıl da feryat ediyordu! Her şeyin bittiğini, tükendiğini sandı. Sanki kaval çalmıyor, kapkara tarlalara götürülen acılı bir yürek feryat ve figan ediyordu, tesellisizce… Kendisine öyle geldi ki, solgun yüzlü anası tek kızının cesedine doğru korkunç bir acıyla ağır ağır yürümekteydi. Acısından ezilen, takatsız kalan İvo yere düştü, ilkin şimdi ağlamaya başladı. Korku ve dehşetten şimdiye dek zaptettiği gözyaşları yüzünü kaplıyordu. İri cüssesi güçlü çırpınışlarla ezilip büzülüyor, bütünüyle zaptedilemez bir taşkın ağlayışla titriyordu…

Sanki yer altından gelen kulakları sağır edici bir gök gürültüsü ovayı çınlatıyordu. İvo, gözyaşlarından ıslanmış yüzünü kaldırıp baktı: Batı yönü kararmış, şimşekler çakıyor, kapkara bir bulutun önünde koyu bir sis sanki durmadan dönen bir kasırga gibi yükseliyordu. Fırtına geliyordu. Gök gürültüleri birbiri ardınca sıralanıyor, uzaktan belli belirsiz bir uğultu uçarak geliyordu. Yapılan hatanın korkulu cezası, uğursuz adımlarla yaklaşıyordu. Başaklar hafifçe eğiliyor, çiçekler birbirini bastırıyor, gelen boradan titreyip ürperiyordu. Tek tek kuşlar, uzak bir yangının savurduğu kıvılcımlar gibi, hızlı hızlı uçuyordu. Geciken arabalar takırdıyor, acele köye yönelen sürüler ağarıyordu. Ansızın karanlık bastı, sanki bir el günün son ışığını da söndürmüştü…

İvo, Elka'yı alıp kendine doğru çekti, sanki onu korumak ve ısıtmak istiyordu. Köye doğru yollandı. Artık şimşekler çakmıyordu. Sanki tutuşan gökyüzü, aralıksız titreşen bir ışıkla yanıyordu. Durmadan yansıyan bir gök gürültüsü, çok derin uçurumlara gürültüyle yuvarla-

nan kayalar gibi ses veriyordu. Ama yağmur henüz yoktu. Yalnız şuraya-buraya düşen damlalar, şiddetle şapırdıyordu. Güleç yüzlü, yeşil ova, karanlığın dipsiz ağzında yutulup kaybolmuştu…

İvo hızlı hızlı yürüyordu. Tarlalardan çıkmış, ağaçsız bir alanda gidiyordu. Şimşeklerin titreşen ışıkları, çok acı çeken solgun yüzünü, Elka'nın beyaz fistanını, kendisini izlemekten vazgeçmeyen iki kuzucuğu aydınlatıyordu. Evleri artık yakınlaşmıştı. Artık ağıla yerleştirilen sürüler ağarmaya başlamıştı. Dizleri kesildiğinden, güçsüz kalmıştı. Şimdi eve nasıl girecek, nasıl görünecekti?

– Tanrım, Tanrım, Tanrım! diye inliyordu.

Yeni bir şimşek, yolu aydınlattı. Rüzgârın lekelediği akasyaların bembeyaz salkımları parlıyordu. İri köpekler ona doğru koşup geldi. Sevinçten sıçramaya başladılar, ama kan kokusu aldıkları için telâşla koklayıp sanki korkunç sırrı anlamaya çalışıyorlardı…

Yalnızca birkaç adım kalmıştı. İvo daha fazla gitmeye cesaret edemiyordu. Durakladı. Yeni bir şimşek çaktı. Saçaklarda tüneyen güvercinler, küçük bahçedeki birkaç kırmızı gül göründü. Kırmızı güller, onun gülleri…

Evde yüksek sesle konuşmalar duyuluyordu. İvo anladı: Elka için kaygılanıyor, aramak için çıkmaya hazırlanıyorlardı. Eve girmeli mi? Yoksa, kaçmalı, Elka'yı götürmeli, kendisini öldürecek olan korkunç haberi gizlemeli miydi? Birisi hızla dışarı çıktı, kilere daldı, sonra yine çıktı. Şimşek çaktı. İvo, İliya'yı gördü, elinde bir fener vardı.

Herhangi bir güç tarafından itilen İvo avluya geçti, akasyaların yere düşen çiçeklerinden ağaran yüzüyle açık kapılar önünde dikildi. Herkes ocakta yanan büyük ateşin çevresinde, fenere eğilmiş, ayakta duruyordu. Dönüp baktılar. İvo solgun yüzü, çıplak başıyla eşikte duruyordu. Kucağında Elka uykuya dalmıştı. Ateş, başındaki kırmızı gelinciklerden çiçek demetini yalayıp geçti. Ama bu da ne? Gelincikler mi, yoksa…

Ana birkaç adım attı, korku içinde, endişeli…

– Elka, nerde?..

Elka'nın kana bulanmış fistanını gördü, çılgınca bir çığlık kopardı. Atıldı, Elka'yı İvo'dan kaptı, kucakladı, sanki onu herkesten, hattâ

ölümden bile kurtarmak istiyordu. Büyük yaradan, kanlı bir gelincik gibi, Elka'nın göğsüne kan damlıyordu. Yeni, acı bir çığlık evi doldurdu; mecalsiz ve dilsiz kalan ana, cansız Elka'nın yanı başında sırt üstü yere yuvarlandı.

Kardeşleri koşup geldi; biri Elka'nın, ötekiler baygın düşen ananın yanında durdu. Küçük kuzucuklar, geceden çıkan ufak, beyaz hayaletler gibi içeri girip başlarını Elka'nın üzerine eğdiler.

Doyno hışımla Elka'ya yaklaştı. Ah, o, her şeye neden olan oydu.

– Ah, sen, ne yaptın sen?.. diye bağırıyor, uzun çoban bıçağı İvo'nun başı üstünde parlıyordu.

– Konuş! Çabuk söyle! Tanrım, öldürürüm seni!..

– Kardeşim!.. Nasıl oldu?.. Nice oldu, bilmem… Ah, keşke ben ölsem, daha iyi olurdu. Tanrım, neden oldu bu, neden?.. Kendisi istiyordu… İstiyordu… Ata bindirdim, Tanrım, niçin oldu bu?.. At ürkmüştü… Ama geberttim onu. O uğursuz atı öldürdüm… Ürktü. Elka tırpanın üstüne düştü. Neden oldu bu, niçin?..

Doyno elini bıraktı, bıçak yere düştü. O zaman İvo süründü, bitkin vücudunu kardeşinin ayaklarına kıvırarak ağlamaya başladı.

– Öldür beni! Öldür beni! Öldür beni!

Doyno yavaşça kaldırdı, bir sandalyeye götürüp oturmasına yardım etti.

Sapsarı kesilen çobanlar, cansız kız kardeşlerinin çevresinde oturmuş, sessizce ağlaşıyordu. Dışarıda esen fırtına akasyaların dallarını kırıyor, yeryüzünün ak yüzünü karaya çeviriyordu. Rüzgâr bir an için kesilince, sanki hışırdayan yapraklarda derin bir nefes sönüyor, çatılar altından bazı ayak seslerinin yankıları geliyordu. Sanki birisi gelip pencere yanında durarak karanlık camdan içerisini seyrediyordu…

Küçük Elka, yere serpilen kırmızı güller ve ıtır çiçekleri arasında, odanın ortasında yatıyordu. Dün kendi elleriyle derip topladığı çiçek demetini başından almadılar. Sanki uyuyor gibiydi. Kaşları yine güzelce kıvrılıyor, inik kirpikleri altında mavi gözleri ancak fark ediliyor, dudaklarında hafif bir gülümseme seziliyordu. Pencerelerden ışık sel-

leri içeri giriyor, hafif bir yel mum ışıklarını ırgalıyordu. Elka'nın sapsarı yüzünde oynaşan parıltı, sanki onu canlandırıyordu…

Ev, kadınlarla dopdoluydu. Girip çıkıyorlardı. İvo sararmış, zayıflamış, sanki taş kesilmiş gibi, hâlâ aynı yerde duruyordu. Elka'nın anası yatakta yatıyordu. Geceleyin kendine gelmişti. Kalkmak istedi, yapamadı. Konuşamıyordu da. Dili tutulmuştu. Gözleri cansız Elka'ya çevrilince, yeniden baygın düşmüştü.

Kadınlar, ölünün çevresinde dalgın ve şaşkınca duruyordu. Ansızın, hepsi birinin içeri girdiğini sezinledi. Sessiz oda, büyük ve acı bir şeyin varlığıyla dolmuştu. Dönüp baktılar: Ölümcül kederden vurulan ana, kimse fark etmeden, tek başına doğrulmuş, yatağa oturmuş, Elka'ya bakıyordu. Yüzü hareketsiz ve solgundu, gözleri deli gözü gibi büyümüş ve genişlemişti. Gözyaşı yoktu. Taş kesilen bu yüzde, bir tek kas bile oynamıyordu. Ancak bu geniş biçimde açılmış gözlerde derin, korkunç bir elemin dehşeti görünüyor, herkesin ruhunu yakan gizli, sessiz bir ateşin alevi seziliyordu…

Kadınlar koşup avutmak, teselli etmek istediler. O artık hiçbir şeyi duymuyordu. Soğuk bir cam parçası gibi parlayan hareketsiz bakışları, küçük Elka'dan ayrılmıyordu.

Yüzlerini elleriyle kapayan uzun boylu, iri yarı çobanlar, çocuklar gibi ağlıyordu…

SON